

Selle e-raamatu aluseks on Eesti Kirjandusmuuseumi projekti

„Kreutzwaldi sajand. Eesti kultuurilooline veeb“

jaoks skaneeritud failid.

E-raamatu formaati konverteeritud Tartu Linnaraamatukogus.

Märts 2011

Eesti Kirjandusmuuseum
Estonian Literary Museum

Tartu Oskar Lutsu nimeline
Linnaraamatukogu

Würst Gabriel

ehk

Pirita kloostri wiimsed päewad.

E. Bornhöhe

(Eduard Brunberg'i)

ajaloolik jutustus suurest Liiwi sõjast (1558—1583).

Tallinnas.

Trükitud G. Pihlaka kuluga.

1.

Junker Hansu äpardus.

See oli kena, soe suwine päew Lõikuse kuu hakatusel 1576. Armsalt ja rahuliselt säras päike Harju maa üle, aga maakoha pilt, mida päikese ja soojuse kiired läbipaistwa kuldse uduga katsiwad, ei olnud südant rõõmustaw ega silmi meelitaw. Umbrohu ja ohakatega kaetud põllud, ära põletatud mõisade ja külade aherwarred — need oliwad maakoha tähtsamad tundemärgid. Rikas ja rõõmus Harju maa oli 18 aastase sõja läbi suuremalt jaolt waikseks kõrbeks muudetud, kus Sakslased ja Poolakad, Wenelased ja Rootslased aeg ajalt endise rikkuse riismeid taastamas käisiwad.

Maantee pääl, mis Tallinnast Paidesse wiib ja sel ajal kõige wiletsamas korras oli, sõitsiwad neli ratsanikku, kõik noored mehed Saksa moodi riides ja silmanähtawalt hääs tujus. Kõige lustilikum oli üks nende seast, kelle jumekas, paraku ka pisut lollakas nägu tema tulipunaste juuste ja kihwadega wõidu läikis. See noorsand ei andnud oma toreda täkule silmapilkugi rahu, lobises ja trallitas wahetpidamata, heitis wäga rohkeste nalja ja naeris ise kõige waljemine oma nalja üle. Tema nägu oli selle parandamata kergemeele peegel, mis Liiwi orduriigi mõisnikkusi ja kodanikkusi hirmsa sõja hädasid unustama ja Wenelasi sagedaste imestama pani. Wana orduriik oli Wene löökide all ära lagunenud, lugemata hulk inimesi tapetud, mõisad ja külad ära hääwitatud, tulewiku taewas süsimusta kõuepilwetega kaetud — sest kõigest hoolimata elati kindlates linnades priskeste ja nii pea kui sõja kära pisut waikis, tuliwad ka mõisnikud linnadest lagedale maale tagasi ja pidasiwad pulmi ning pidusid, nagu oleks orduaja rõõmus ja mureta põli jälle kätte jõudnud. Nüüd alles tuli selgeste nähtawale, kui määratumad need warandused oliwad, mida Saksa mõisnikud 400 aasta jooksul maa pärisrahwa weriwaewa läbi kokku kogunud, nii et sõja äpardused ega pöörane priiskamine neid lõpetada ei suutnud.

Üleüldise kergemeele kõrwal oli aga punase pääga junkril rõõmuks weel iseäralikku põhjust. Tema mõisad oliwad küll maatasa tehtud, isa ja wennad sõjas langenud, ema päästⁿ nõdraks läinud — mis sest? Tema ise oli ikka weel suure waranduse peremees ja päälegi ilusa Agnes von Mönnikhuseni, rikka ja uhke Kuimetsa pärisherra tütre peigmees. Täna oli reede ja pühapäewal pidiwad pulmad olema.

„Pange tähele, sõbrad,” hõiskas lustilik noormees, „et mina omas pulmas kaineid nägusid ei salli. Kes päikese loojaminemise ajal oma nime weel selgeste mäletab, selle päälagi teeb minu kannu põhjaga tutwust. Kõige päält olgu see sinule, Delwig, meelde tuletatud,” pööras ta ennast ühe seltsimehe poole, kes teistest pisut tõsisem näis olewat. „Sina oled tuntud päänorutaja, ja päälegi oled sa ilusa Agnese pärast minu pääle kangeste kade. See teeb mulle haiget, aga ma ei wõi parata, et Agnes sind ei tahtnud.”

„Tasa, tasa, junker Hans von Risbiter,” kostis Delwig pilkawalt naeratades. „Wõib küll olla, et Agnes von Mönnikhusen mind ei tahtnud, aga kas ta selle pärast sind nii wäga himustab, on wähemast kahtlane. Esiotsa on ainult nii palju kindel, et Agnese isa sind oma wäimeheks tahab wõtta.”

„Selleks on tal ka põhjust,” kiitis Risbiter. „See olin mina, kes oma käega Põltsamaal kuninga Magnuse riiginõuniku ja Mönnikhuseni weriwaenlase Fahrensbach'i wangi wõtsin.”

„Kange tegu, wana rauka sängist wälja kiskuda!” pilkas Delwig. „Minu suur hagijas Diana oleks sellega wist weel paremine toime saanud.”

Need sõnad tegiwad seltsimeestele tuska.

„Ära puudu rüütli auu külge, Delwig,” noomis junker Gilsen.

„See, ei ole õige, Mönnikhuseni wäimehe ja koera nime korraga suhu wõtta,” nurises junker Aderkas.

„Paned sa mind oma koeraga kõrwu?” küsis Risbiter ähwardades.

„Oh ei,” naeratas Delwig, „ma pean oma Dianast nii suurt lugu, et teda — kellegi wastu ei wahetaks.”

„Kisud sa riidu?” hüüdis Risbiter. „Ära unusta, Delwig, et mul mõõk kaasas on!”

„Siis tarwita seda parajal paigal!” kostis Delwig kärsitult. „Ma ütlen weel üks kord: oma Põltsamaa wägiteo pärast ei ole sa weel ammugi Agnes von Mönnikhuseni käe wääriline. See ei ole suur asi, paari saja mehega lahtise alewi kallale kippuda, naisi ja lapsi tappa ja seitsmekümne aastast wanameest wangi wõtta. Oleks see wähemast kuningas Magnus ise olnud! Aga waewalt oli üks kuri naljahammas hüüdnud: „Wenelased tulewad!” — sääl olid sina esimene taldu näitamas.”

„Pidin mina üksipäine wastu hakkama, kuna kõik teised plagama paniwad?”

„Mina ei pannud mitte plagama — seda tunnistab minu lõhki raiutud nägu. Aga see'p see meie õnnetus on, et üks oma süü ikka teise kaela ajab. Wenelased on ühes nõuus ja seisawad ühe käsu all, meie aga oleme alati lahus, igaüks püüab oma nahka päästa ja teisi kilbiks ette lükata. Nõnda läheme kõik hukka.”

„Sina ise oled kõige suurem Wenelaste kartja.”

„Ma kardan neid, sest et meie kõrkust tunnen. Meie oleme suured prassijad ja hooplejad, kuna waenlane kaugel on, aga seisab ta häkitselt meie ees, siis poeme pakku. „Jookske, jookske!” — seda hüüet on Wenelased meie suust nii sagedaste kuulnud, et seda meie sõjahüüdeks arwawad.”

„Need on äraandja sõnad!” kärgatas Risbiter.

„Kes tõtt räägib, on walelikkude ees ikka äraandja,” kostis Delwig, kelle palge puna tõusma hakkas.

„Kes on walelik?”

„Esiteks on see walelik, kes tõtt ei salli, teiseks see, kes oma tulewa äiapapale ette luiskab, et ta tema weriwaenlase sõjameeste keskelt wälja kiskunud ja sääljuures tosina sõjamehi maha löönud, kolmandaks —”

„Kolmandaks tulgu kõik maailma nuhtlused sinu kaela!*) karjus Risbiter näost lõkendades ja kiskus mõõga wälja. Sedasama tegiwad teised, Delwig enese kaitsmiseks, Aderkas ja Gilsen riiu lahutamiseks.

„Tohoo!” naljatas Aderkas, mõõka kaklejate wahele sirutades. „Kui nüüd juba päid lõhkuma hakkame, mis me siis pulmaõhtul peame tegema?**)

Lahutamine ei olnud raske, sest Delwig oli külmawereline ja Risbiter teadis wäga hästi, et wastane jõu ning osawuse poolest temast kangem oli. Mõõgad pisteti tuppe, aga seltsiliste hää tuju oli tükiks ajaks rikutud. Risbiter andis hobusele kannuksid ja kihutas tüki maad teistest ette. Tee käänas järsku metsa tuka sisse. Korraga nägi Risbiter umbes saja sammu ma pääl üksikut rändajat, kes teda silmates teelt kõrwale astus ja puude wahele ära kadus. Risbiter oli riiu otsimise tujus ja armas õigusega, et üksik jalakäija, teda tema kui ratsanik üleliiga ei pruukinud karta, temale otse tuju parandamiseks käe alla oli juhtunud. Ta waatas tagasi, kas seltsimehed ligidal, kihutas siis metsa sisse ja leidis rändaja warsi üles. See oli kõrge kaswuga noormees, kelle tugewaid liikmeid pikk talupoja ülikuub kattis. Pehme, laia äärega ja kõrge põhjaga kübar oli tal pääs, pika säärtega sõjamehe-saapad jalas. Tema ülikonnast ei wõinud õieti aru saada, kas ta sõjamees, linna kodanik wõi talupoeg oli. Kangeste päiwitanud näo worm oli kenaste joonistatud, silmad mustad ja elawad. Käes kandis ta paksu keppi. Ratsamehe lähenemisel jäi ta rahuliselt seisma ja toetas ennast kepi najale. Risbiter tahtis hobuse rüsinal wõõra mehe otsa ajada, aga see sasis, ilma et sammu oleks taganenud, tugewa käega waljastest kinni ja pani hobuse seisma.

„Junker on wist pime, et uisapäisa inimese pääle ajab,” ütles ta külmawereliselt.

„Lase hobuse suu lahti!” müristas Risbiter.

Wõõras sundis hobust sammu taganema ja lasi siis waljad lahti.

„Miks sa teelt kõrwale läksid?” küsis Risbiter pisut tasasemalt.

„Eks see ole talupoja kohus, et ta junkrit peab kartma. Päälegi ei wõi praegusel ajal kellegi näost näha, kas ta teerööwel on wõi mitte.”

„Küll ma sind õpetan, kuda sa mind pead kartma. Kohe kasi sinnapoole!”

Risbiter näitas näpuga maantee poole.

„Mul on teises küljes tegemist. Jumalaga, junker.”

Wõõras pööras junkrile selja ja tegi minekut.
„Pea kinni! Hoi, sõbrad!” hüüdis Risbiter.
Seltsimehed lähenesiwad kiirelt ratsutades.
„See on kahtlane inimene,” seletas Risbiter, „wist Wene salakuulaja. Me peame ta mõisa kaasa wõtma.”
Noor talupoeg silmas uuriwalt, aga ilma kõige wähema argtuseta uhkeid ratsamehi, kellede seltsi ta nii ootamata wiisil oli sattunud.
„Kes sa oled?” küsis Delwig.
„Rootsi kuningas!” kostis wõõras tõsiselt.
Junkrid pidiwad wastu tahtmist naeratama.
„Ära nii palju naljata, talupoeg, sa wõiksid seda kahetseda,” hoiatas Delwig.
„Kui ise teate, et mina talupoeg olen, miks te siis weel küsite?” ütles wõõras õlasid kehitades.
„Mis süül palju toriseda!” hüüdis Risbiter kärsitult. „Ma wiskan talle silmukse kaela ja lasen teda enese järele traawida. Astu siia, talupoeg!”
Risbiter tegi oheliku otsa sadula küljest lahti. Et aga talupoeg paigast liikuda ei tahtnud, siis ajas junker hobuse tema kõrwa ja katsus silmust ta kaela ümber panna. Sel silmapilgul wõttis talupoeg kepi hammaste wahele, sasis kahe käega junkre niuede ümbert kinni, kiskus ta sadulast wälja, surus ta enese ette põlwili maha, kargas ise paar sammu tagasi, toetas selga paksu tamme wastu, tõmbas kepi sisse peidetud kahe teraga mõõga wälja ja hüüdis: „Ärqe pange pahaks, junkrid, aga teie kaasa ma ei tule!”
„Appi!” ägas Risbiter, kes surmahoopi oodates põlwili küürutama oli jäänud. Seltsimehed hoidsiwad tema hirmunud hobust kinni.
„Tõuse üles, wahwa Risbiter,” ütles Delwig pilkawalt. „Rüütlid ei wõitle mitte kõhuli maas.”
Risbiter tõstis pääd ja piilus aralt ümberringi. Talupoega mitu sammu eemal puu najal nähes, kargas ta krapsti püsti, ronis hobuse selga ja karjus kui meeletu: „Ärge laske teda ära putkata! See on kardetaw inimene, salakuulaja, Wenelane! Meie peame ta kaasa wõtma, olgu elusalt wõi surnult!”
Ratsanikud piirasiwad talupoja sisse ja püüdsiwad teda oma pikkade mõõkadega haawata; ainult Delwig hoidis tagasi, sest ta häbenes neljakesi üksiku jalamehe kallale kippuda. See jalamees oli aga imeosaw wehkleja, kes ratsameeste pisted ja löögid nagu mängides kõrwale juhtis. Natukese aja pärast lendas Risbiteri käest mõõk kolisedes maha. Risbiter kiskus wandudes pika rauaga püstoli wälja, aga ta oli wiha pärast pool pime; pauk raksus küll, aga kuul läks sihist mööda.
„See inimene on kurat ise!” karjus Risbiter ja tõmbas teise püstoli wälja. Seekord sihtis ta hoolega.
„Tohoo!” hüüdis korraga üks wärske, hele hääl. „Kas teil häbi ei ole, noorherrad, neljakesi ühe jalamehe kallale kippuda?”
Junkrid pöörasiwad imestades päid ja nägiwad kena, uhke näoga neidu, kes walge hobuse seljas ratsutas. Pisut eemal tuliwad puude wahelt mitu teist ratsanikku nähtawale. Neiu paled õhetasiwad kiirest sõidust, wõib olla ka häbist, ja ta silmad läikisiwad kentsakalt.
„Preili von Mönnikhusen!” hüüdsiwad junkrid ühest suust. Risbiter oleks peaaegu püstoli maha pillanud.
„Sina siin, kallis Agnes!” kogeles ta magusas ehmatuses. „Kust see ime tuleb?”
„Ratsutame isaga lusti,” kostis Agnes lühidelt. „Sääl ta tuleb. Aga mis siin on juhtunud?”
Risbiter ei leidnud kohe wastust, waid pilgutas seltsimeestele kõrwuni punastades silmi.
„Hansul oli pisuke äpardus,” kostis Delwig tema eest. „Hakkas talupojaga rammu katsuma ja talupoeg puhus ta kogemata hobuse seljast maha. Seda häbiplekki tahtsime nüüd talupoja werega Risbiteri kilbi päält ära pesta.”
„Teie kukkusite hobuse seljast maha?” naeris Agnes, kuna Risbiter äraandja Delwigile meeleäraheitmisega silmi pilgutas. Rüütlipreili ja noor talupoeg waatasiwad korraga teine teise silmi; rüütlipreili silmist ei paistnud esiotsa muud kui kalk uudishimu, kuna talupoja pilk imestuse ja auupakkumisega neiu kena näo pääl wiibis. Waheajal jõudis wana rüütel von Mönnikhusen ja temaga tosin teisi ratsamehi sinna. Mönnikhusen oli kõrge kaswuga, halli habeme ja wäga uhke moega rüütel. Junkrid teretasiwad teda auupaklikult.
„Mis siin on?” küsis wanamees lühidelt.
„Meie püüdsime Wene salakuulaja kinni,” kostis Risbiter kähku.
„Salakuulaja!” kordas Agnes ilma tahtmata ja waatas otsekui kahetsedes noore talupoja otsa. Ta pidas salakuulajaid kõige alatumateks inimesteks ilma pääl. Sel noorel mehel oli nii auus, rõõmus, julge nägu — kas see wõis salakuulaja olla?
„Kes sa oled?” küsis Mönnikhusen talupoja käest.
„Waba mees,” oli selle rahuline wastus.
„Mis su nimi on?”
„Gabriel.”
„Oled sa Wene salakuulaja?”
„Salakuulajad ei rända lausa päewa ajal mööda maanteesid.”
„Tema pelgus mind nähes tee päält ära,” ütles Risbiter. „Ma nägin kohe, et ta mind kartis. Mikspärast pistsid sa minu eest putku, mikspärast wärisesid sa minu ees, talupoeg?”
„Ma ei pistnud sinu eest putku ega wärise praegugi sinu ees,” wastas Gabriel naeratades.
„Seda on ta näidanud, et ta nii kergeste ei wärise,” ütles Delwig, „sest ta mängis Risbiteriga wurrkanni, hakkas üksipäine meie nelja ratsamehe wastu ja pani esimese hoobiga Risbiteri mõõga tantsima.”
„Delwig waletab, ma ise pillasin mõõga kogemata maha,” waidles Risbiter wastu.
„Tasa!” ütles wana Mönnikhusen. „Teil on ühtepuhku teine teisega nägelemist. Mis sul siin tegemist oli?” pööras ta ennast Gabrieli poole. „Mis mees sa oled? Kus su kodupaik on?”
„Ma olen sõjamees,” wastas Gabriel. „Mu kodupaik on sääl, kus sõditakse. Praegu lähen ma Tallinna poole Rootslaste juurde sõjateenistust otsima."
„Oled sa Saksa mees?"
„Ma olen Sakste keskel üles kaswanud."
Mönnikhusen jäi pisut mõtlema. Agnes hakkas ta käewarrest kinni ja sosistas temale midagi kõrwa sisse. Wana rüütel nikutas pääd ja ütles siis waljuste: „Sa ütlesid, et sa teenistust lähed otsima. Kas tahad minu teenistusesse astuda?”
„Mina ei astu kellegi teenistusesse, keda ma ei tunne.”
Mönnikhusen naeratas pilkawalt.
„Pean sulle oma nime nimetama? Hää küll, herra Gabriel, mina olen Kuimetsa pärisherra ja Liiwi mõisameeste***) päälik Kaspar von Mönnikhusen. On sul nüüd rohkem usaldust minu wastu?”
„Teie nimi on kaugel tuntud, rüütel von Mönnikhusen,” wastas Gabriel kergeste kummardades. „Siisgi ei taha ma Teid mitte teenida.”
„Miks mitte?” küsis Mönnikhusen kulmu kortsutades.
„Ma ei soowi mõisameheks saada.”
„Pead sa ka meeles, et ma sind torni heita ehk siinsamas oksa tõmmata wõin lasta?"
„Teie wõite üksnes minu surnukeha puu oksa riputada, aga mind torni heita wõi koguni oma sulaseks teha ei wõi Teie mitte. Teie olete ise sõjamees, rüütel Mönnikhusen, ja peaksite teadma, et õige sõjamees ennast ähwardustest ei tohi painutada lasta.”
Mönnikhuseni palge tõusis wihapuna. Jälle puutus Agnes salamahti ta käewarre külge. Wana rüütel lõi pahaselt käega ja turtsus: „On sul nii suur himu nälga surra, siis mine Rootslaste juurde! Nemad ei jõua meilegi palka wälja maksta, weel wähem sinusugusele. Tahad sa aga häid päiwi näha ja külluses elada, siis tule minu juurde. Tugewaid ja julgeid poisaa wõin mina igal ajal tarwitada. Täna õhtuni seisab Kuimetsa wäraw sinu ees lahti. Täna Jumalat, et ma pahas tujus ei ole, ja mõtle hoolega järele, enne kui omas suures rumaluses minu armuliku pakkumise tagasi lükkad.”
Nende sõnadega pööras Mönnikhusen hobust ja ratsutas kõige seltskonnaga maantee pääle tagasi. Agnes pööras korra pääd ja nägi, et Gabriel liikumata wana paiga pääl seisis ja otsekui kahetsedes tema järele waatas.

„Üks häbemata lurjus, see talupoeg!” torises Risbiter, kes enese neiu kõrwa oli mahutanud. „Ma ei mõista, mikspärast sinu isa teda karistamata jättis."

„Miks sa ise teda ei karistanud?" küsis Agnes naeratades.

„Kas ma tohtisin sinu isa keelu wastu teha?"

„Aga kui mina sind kässiksin, kas siis läheksid teda weel karistama?"

„Kui sa seda otse himustad..." kogeles Risbiter kahwatades.

„Preili Agnes," ütles Delwig, kes nende juttu oli kuulnud, „ärge saatke oma peigmeest palja kätega lõukoera suhu. Teie näete, et tal wäetikesel mõõkagi ei ole."

„Kus su mõõk on?" küsis Agnes kulmusid tõstes.

„Risbiter on oma mõõga kõige sügawama auukartuse märgiks waenlase jalge ette maha jätnud," hirwitas Delwig.

„Junker Hans!" ütles Agnes pühalikult. „Teadke, et Agnes von Mönnikhusen oma kätt ialgi mõõgata mehele ei anna. Kuda wõite Teie oma noorikut kaitsta, kui Teil eneselgi sõjariista ei ole?"

„Kurat ja põrgu!" wandus Risbiter. „Waat', kuda inimene unustada wõib! Pillasin mõõga kogemata maha ja unustasin sootumaks ära. See oli sinu enese süü, Agnes: sinu häkiline ilmumine ajas mu meele ja mõtted sassi. Ma tahaksin seda meest näha, kes sinu seltsis oma mõõka ja weel mõndagi muud ära ei unustaks! Kui aga hulgus teda weel warastanud ja pakku jooksnud ei ole!"

„Ta seisab weel endisel paigal," ütles Agnes teist korda tagasi waadates.

„Kuule poiss!" hõikas Risbiter noort sulast, kes nende eel ratsutas. „Mine too mu mõõk säält ära!"

„Ei, junker Hans," ütles Agnes kähku wahele, „Teie ise peate mõõga ära tooma."

„Kui ilusti palud, ehk annab talupoeg ta hääga kätte," pilkas Delwig.

„Lähme kolmekesi, mina aitan paluda," hüüdis Agnes wallatult naerdes.

Nad pöörasiwad ümber ja sõitsiwad sinna tagasi, kus Gabriel ikka weel selga puu najale toetades seisis. Teised seltsilised oliwad neist tüki maad ette jõudnud, nii et nende tagasiminekut peaaegu tähelegi ei pandud.

„Tõsta mu mõõk üles ja anna siia!" käskis Risbiter upsakalt.

„Sinu mõõk?" kostis Gabriel otsekui mõtetest ärgates ja lustilik naeratamine libises ta näo üle, kui ta nüüd alles haljast terast enese jalge ees nägi läikiwat. „Kui su pruut sinu eest palub, siis annan mõõga kätte."

„Kust Teie teate, et mina junkri pruut olen?" küsis Agues kergeste punastades.

„Ma näen seda junkri suurest julgusest, mis muidu arusaamata oleks."

„Ma lasen selle koera ilma armuta maha!" hüüdis Risbiter hambaid kiristades ja tõmbas püstoli wälja.

„Pidage, junker Hans!" ütles Agnes kahwatades. „Herra Gabriel, kui ma Teid palun mõõka üles tõsta..."

Enne kui Agnes sai lõpetada, tõstis Gabriel mõõga üles ja andis ta wiisakalt kummardades noore neiu kätte, üteldes: „Kõik tingimised on täidetud ja rahu tehtud. Junkri kätte ei julge ma mõõka anda, sest ta ei oska sõjariista käes pidada ja wõiks enesele wiga teha."

Delwig pahwatas suure häälega naerma ja ka Agnes pidi wastu tahtmist naeratama.

„Junker Hans, siin on Teie mõõk," ütles ta sõjariista peigmehe kätte andes. „Tänage mind ja püüdke tulewal korral osawam olla. Hääd teereisi, herra Gabriel!"

„Jumalaga, preilil"

Agnes andis hobusele häkiste piitsa ja kihutas tuhatnelja isa järele, Delwig ja Risbiter, kes näost punane kui keedetud wähk oli, tema kannul.

*) *Sel ajal wäga pruugitaw wandesõna.*

**) *Ajaraamatute kirjutajad tunnistawad. et selleaegsed pulmad meie kodumaal arwa ilma riiu ja werewalamiseta lõppesiwad.*

***) *Mõisameesteks nimetati.suure Liiwi sõja ajal neid endise Liiwi orduriigi mõisnikkusi ja nende sulaseid, kes salgakaupa pea Rootslasi, pea Wenelasi, Daanlasi wõi Poolakaid palga eest teenisiwad, enamiste aga oma käe pääl kui õiged röölid oma isamaad laastasiwad. Mönnikhuseni käsu all seisaw salk oli Kuimetsas kindlasse laagrisse asunud ja seisis nime poolt Rootsi kuninga teenistuses.*

2.

Metsameeste laagris.

Gabriel pistis mõõga jälle kepi sisse, astus maantee pääle wälja ja sammus mõttes Tallinna poole. Mõnesaja sammu pärast jäi ta seisatama ja waatas tagasi. „Naljakas lugu!" ümises ta pääd raputades iseenese ette. „Ma ei saa aru, mis see on, aga üks asi takistab mu sammu, mul on tina taldade all, ma ei taha edasi minna. See wana habemik ütles, et tema wäraw täna õhtuni minu ees lahti seisab. Mis nõidus oli selle sõna sees, et see mind ühtepuhku mõtlema paneb? Tahan ma mõisameheks hakata? Ei, mul on liig rohkeste põhjust neid wihata ja põlata. Agnes von Mönnikhusen... Seda nime olen ma tänini wihas pidanud ja nüüd... See oli ju üks Mönnikhusen, kes Koluwere lahingus talupojad ära wõitis ja minu wanaisa puu oksa lasi tõmmata. Üks Risbiter langes minu wanaisa käe läbi. Kui see selle junker Hansu isa oli, siis oleme temaga tasa. Rumal jõmpsikas, see junker Hans! Ma ei mõista, kuda Agnes von Mönnikhusen seda punaseharjalist poisikest... aga mis minul sellega asja? Mul on tõeste paremat teha, kui halbi junkri ja upsaka rüütlipreili pärast oma pääd murda. Läki Tallinna poole!"

Gabriel sammus edasi, aga natukese aja pärast pidi ta jälle seisatama ja aru pidama. Wisa mõte ei tahtnud kunagi ta pääst lahkuda.

„Hm! Nii wäga suurt ruttu mul ei ole. Tallinn ei jookse minu eest ära. Kui ma homme sinna ei jõua, siis olen ülehomme sääl. Miks ei peaks ma pilku mõisameeste laagri pääle heitma? Kardan ma seda junkrit? Ei, ma tahan talle just näidata, et ma teda mitte ei karda."

Wiimse mõttega kõiki kahtlust lõpetades, pööras Gabriel sedamaid ümber ja sammus tuldud teed mööda tagasi. Tunni aja pärast jõudis ta Kuimetsa laagri ette.

Mõisameeste laager oli laialine telkide ja hoonete kogu, osalt mõisa õue, osalt ümberkaudse wälja pääl. Terwe laagri ja mõisa ümber käis palkidest ja mullast tehtud wall kahe wärawaga ja mõne suurtükihauguga. Gabriel pääsis kerge waewaga wärawast sisse, sest wahid oliwad joobnud ja ei pärinud tundmata talupoja käest muud, kui natukese õlle raha, mida Gabriel neile andis. Laagris wältas pidulik kära ja müra, sest nälginud mõisamehed oliwad mõne päewa eest „Liiwi kuninga" Magnuse asupaiga — Põltsamaa alewi kallale kippunud, kuna „kuningast" ennast sääl ei olnud, ja pärast rikka alewi paljaksriisumist rohke saagiga tagasi tulnud. See oli mõisameeste igapäewane käsikäik. Ümberkaudne maa oli nii paljaks tehtud, et nälg mehi nädalate laupa hulguma pani. Siis mindi „sõja" nimel kaugemale riisuma ja tapma. Oli sõjakäik õnneks läinud, siis sai saak kähku kõrist ja kõhust läbi lastud.

Imelik maa, see Eesti maa! Kaheksateistkümmend aastat oli hirmus sõda kestnud, nii mitmed sõjawäed oliwad siin riisumas ja tagastamas käinud, kõikide käsi oli kõikide wastu olnud — ja siisgi suutis see õnnetu pind weel kodurahwa riismeid ja waenlaste tuhandeid toita!

Sel korral õitses laagris õlle ja toidukraami müüjate wili; nende seisukohtade ümber aelesiwad, prassisiwad, lobisesiwad ja laulsiwad mõisameeste salgad. Gabriel oli sõjamees ja sõjaga harjunud, aga see joobnud rööwlite kari, kes tema kodumaa raswast priiskas, pani ta südame siisgi wihast ja jälkusest paisuma. Ta tahtis juba ümber pöörata ja oma teed edasi minna, kui ta korraga selja tagant rasket kätt oma õla pääle tundis langewat. Järsku ümber pöörates nägi ta enese ees laia näoga sõjameest seiswat, kes temale täie õllekannu nina alla pistis:

„Säh joo, külamees! Sa oled tubli poiss, kellest minu süda rõõmu tunneb. Nägin, kuda sa metsas neli junkrit hüppama panid."

„Kas seesama oligi?" hüüti mitmest küljest.

„Seesama neh!" tõendas laia näoga sõjamees. „Kahju, et ma oma silmaga ei näinud, kuda ta Risbiteri hobuse seljast maha pühkis. See nali on wähemast waadi õlle wääriline."

„Paras Risbiterile!" hüüdsiwad häähed ümberringi ja igast küljest pakuti Gabrielile juua. Gabriel wõttis pool tahtmata ühe kannu ja jõi. Nüüd ei pääsenud ta enam sõjameeste seltsist. Teda sunniti istuma ja näitama, „mis mees ta on."

„Tänasest päewast saadik oleme sõbrad, olgu sa nii talupoeg, kui tahes," seletas üks seltsimees, Gabrieli kätt, mis õnneks mitte kõige õrnemate seast ei olnud, nagu pihide wahel pigistades. „Sa pead teadma, et meie hulgast keegi punase pääga junkrit ei salli. See on rumal jõmpsikas, kes enesest palju arwab.. Nagu ei oleks temasugusid enne nähtud! Kas näed seda kaltsus lakekaussi sääl?" — Rääkija näitas näpuga ühe seltsimehe pääle, kes kõhuli maas lamas ja segaste silmadega Gabrieli otsa wahtis. — „See on krahwide järeltulija ja kannab ise krahwi nime. Sarnatseid on meil palju."

„Anna juua, siis ma kingin sulle oma nime," lällitas joodik.

Mürisew naer kajas ümberringi wastuseks.

„Hans Risbiter ei ole selle lapaka wääriline," kõneles Gabrieli uus sõber edasi. „Oma ülbuse, ihnuse ja häbemata nuuskimise eest oleks ta meie käest ammugi kibedat õpetust saanud, sest meie ei naljata niisuguste ülematega palju, kuid sest on kahju, et wana Mönnikhusen teda kaitseb ja temast koguni oma wäimehe tahab teha. See lugu paneb iga auusa inimese wanduma. Kahju, et sina junkrit kõwemalt ei pigistanud, kui ta su käte wahel oli! Oleksid sa tema kõwera kaela weel enne pulmi ümber keeranud — waat' see oleks esimene nali olnud!"

„Mönnikhusen ei pidanud enne Risbiterist suurt lugu", seletas teine seltsimees, „aga sest saadik, kui Risbiter Põltsamaal wana Fahrensbachi wangi wõttis ja Mönnikhuseni kätte tõi, on wanamees otsekui ümber muudetud. Nüüd on Risbiter mõisas esimene pailaps ja teeb tunahomme ilusa Agnesega pulmad."

„Kas tunahomme on juba pulmad?" küsis Gabriel kohmetades.

„Sest 'poleks wiga, sest nagu wanameest tuntakse, saawad pulmad wähemast toredad olema, kus siis meiegi hääst lonksust ilma ei jää, kuid see on pagana lugu, et pulmas õiget peigmeest ei ole. Mis peigmees see on? Süda läigib, kui tema pääle waatad. Oleksin mina preili von Mönnikhusen, ma ütleksin sarnatse peigmehele weel altari ees ei. Mis on tuikesel niisuguse punaseharjalise, tedretähelise, kõwerjalgse wareksepojaga tegemist?"

„Mis näost rääkida!" ütles käega lüües kolmas seltsimees, kes ise looduse poolt wähe kenaduse kaasawara oli saanud. „Nagu on Jumalast loodud nägu, aga see'p see on, et mees ise kuhugile ei kõlba. Loll nagu wasikas, alamate wastu upsakas ja tige, ülemate ees roomab kõhuli, kitsipung, jänespüks, waletamise ja hooplemise pääle esimene meister. Ühe sõnaga — lurjus. Sinu terwiseks, talupoeg! Tubli poiss, et Hansule pükste pääle andsid!"

Gabriel jõi ja kuulas hoolsa tähelepanemisega, mis teda ennast salamahti imestama pani, sõjameeste põhjamist junker Risbiteri kohta. Ta ei wihanud seda inimest, ta arwas teda ainult halbiks poisikeseks, aga siisgi täitis tähelepanek, et üksgi kiidusõna Risbiteri kohta tema kõrwu ei puutunud, Gabrieli südant imeliku rahulolemisega.

Rüütel von Mönnikhusen oli oma kaasalistega juba enne Gabrieli tulekut mõisa tagasi jõudnud ja lõunalauale istunud. Pikk laud oli selle aja wiisi järele toitude ja jookidega nii ülirohkeste kaetud, et meieaegseid inimesi küll wist kolm korda suurem hulk sest täis oleks saanud. Wiinakaarikad ja õllekannud oliwad ühtepuhku liikumas, jutt ei waikinud silmapilkugi. Delwig jutustas Risbiteri äpardust ja püüdis teda igapidi teiste ees naeruks teha. Risbiter katsus temale küll mehe moodi wastu anda ja lugu teisiti pöörata, aga näha oli, et suurem osa päältkuulajatest enam Delwigi kui teda uskusiwad; neid oli wähe, kes Risbiteri pääle mitte kadedad ei olnud selle häbemata õnne pärast, et tema ilusa ja rikka Agnes von Mönnikhuseni omale pidi saama. Agnes oli mõttes ja waatas sagedaste aknast wälja õue pääle, kust sõjameeste kära selgeste üles kostis. Risbiter istus pruudi kõrwal ja püüdis elawa lobisemisega tema tähelepanemist Delwigi juttudest ja naljatamisest ära pöörata, leidis aga nii wähe wastust, et ta wiimaks ise hoopis ära waikis ja südametäiega pää purje pani. Pärast söömaaega sasis ta tuikudes Agnese käewarrest kinni ja talutas ta pool wägise söömasaali kõrwal olewasse kambrisse.

„Mis tembutamine see on?" algas ta siin raske keelega. „Mi-miks sa täna nii isemoodi oled? Sa ei räägi minuga sõna, ei wasta midagi — mis see kõik tähendab? Ka—kas sa mind enam ei armasta!"

„Ma ei tea isegi," kostis Agnes mõttes.

„Mis jutt see nüüd jälle on: sa ei tea isegi? Eks sa ole minu ki—kihlatud pruut! Sa pead mind armastama. Hans von Risbiter ei lase ennast mitte narrida, kas kuuled?"

Wiimased sõnad kõlasiwad nii ähwardawalt, et Agnes wõõrastades üles waatas.

„Teie olete joobnud, junker," ütles ta kergeste punastades. „Laske mu käsi lahti!"

Risbiter ei lasknud kätt mitte lahti, waid langes korraga prantsatades neiu ette põlwili maha ja ütles nutuliselt: „Oh, ma olen üks õnnetu inimene, kõik on minu wastu! Anna andeks, pai kulla Agnes, kui sind pahandasin, aga mu hing on täis, ma ei wõi seda enam kannatada. See pagana Delwig k ihwtitab minu elu ära oma pilkamise ja waletamisega. Ma olen tema ees nagu rumal poiss, jänespüks, lorukapukas. Ütle, Agnes, kas sa usud seda, mis tema minu pääle luiskab?"

„Tänini ei uskunud ma seda mitte," ütles Agnes tõsiselt.

„Ära usu teda, Agnes! Tema on minu pääle hirmus kade ja püüab mind laimuga mustata. Kuda wõin mina, kes oma käega Dietrich von Fahrensbach'i waenlaste keskelt wangi wõtsin, rumal poiss ja jänespüks olla? Ei, kulla Agnes, mina olen wapper mees ja targa mõistusega. Ma oleksin Delwigi kihwtise suu ammugi kinni sulgunud, aga ma ei raatsi kätt tema külge pista, sest ta on sinu sugulane."

„Oh, selle pärast ei pruugi sa tema pääle armu heita," ütles Agnes naeratades.

„Ei, Agnes," tõotas Risbiter pühalikult ja tõusis püsti, „ma tahan temaga kannatada, sinu ja sinu isa pärast. Mis ütleks sinu isa, kui ma tema õepojale wiga teeksin? Täna ärritas ta mind tee pääl, nii et mul mõõk juba paljas oli, ma ei suutnud ennast enam walitseda ja tema wäetikese lugu oleks wist halwaks läinud, poleks mitte teised wahele tulnud."

„Kas sa siis nii osaw wehkleja oled?" küsis Agnes kaheldes.

„Mina olen Eesti maal kõige osawam wehkleja," kostis Risbiter alandlikult.

„Aga kuda sulle metsas see äpardus juhtus?"

„Missugune äpardus?"

„Et — et sul mõõka käes ei olnud, kui mina sinna tulin."

„Ah, sa räägid sest häbemata talupojast?"

„Ta ütles ju, et ta waba mees on."

„Ja sina usud seda? Oh, Agnes, ära seda usu! Ülepää ära usu midagi, mis sulle ette luisatakse. See talupoeg oli Wene salakuulaja, selle eest annan ma oma pää! Ma nägin seda tema näost ja tõukasin teda jalaga; sääljuures wiskasin kogemata jalaga mõõgatupe üles ja mõõk kukkus maha."

„Aga kuda see tuli, et sa ise hobuse seljast maha kukkusid!"

„Kes sulle seda ütles?"

„Delwig ütles seda sinu enese kuuldes."

„Oh seda häbemata waleworsti! Mina ei pannud seda walet tähelegi, muidu oleksin temale mõõgateraga kohe sündsa wastuse andnud. Mina peaksin hobuse seljast maha kukkunud olema? Ei seda juhtu. Sa tead ju, kui osaw ratsutaja mina olen. Oh Agnes, küll on minul sinu pärast wõitlemist ja walu kannatamist! Kõik on minu pääle kadedad, kõik püüawad mind tõrwata ega hirmu kõige inetuma wale eest tagasi. Aga ükspuhas — tehku nad, mis tahawad, mina neid ei karda, nii kaua kui ma tean, et sina mind armastad. Anna mulle musu, Agnes."

„Ei anna," ütles Agnes järsku ja kiskus enese Risbiteri käte wahelt lahti.

„Mis see tähendab?" turtsus Risbiter. „Eks ma ei ole sinu kihlatud peigmees, miks sa mulle musu keelad? Sa pead mulle musu andma!"

„Pärast pulmi!" kostis Agnes ja lippas naerdes kambrist wälja.

Pahas tujus läks Risbiter õue pääd lahutama. Telkide wahele astudes nägi ta määratu imestusega seda inimest, kes temale täna nii palju tuska teinud, sõjameeste seltsis istuwat. Risbiter oli loomu poolest argpüks, aga teatawalt on need wiina mõju all kõige suuremad kisakõrid ja riiuotsijad. Gabrieli nähes süttis kõik junkri rindu korjatud wiha korraga põlema.

„Sina koer!" kärgatas ta Gabrieli pääle. „Kuda julged sa weel minu silma ette tulla? Mis sa otsid siit?"

Pikkamisi pööras Gabriel pää käratsewa junkri poole.

„Näe, see on ju seesama pisuke junker, kes nii ilusti hundiratast lüüa mõistab," ütles ta hääs tujus.

Sõjamehed naersiwad., Junker Hans läks näost roheliseks.

„Häbemata lurjus! Silmapilk tõuse püsti ja wõta kübar maha, kui sa rüütliga räägid!"

„Rüütliga ei ole mul praegu rääkimist," ütles Gabriel naeratades, „aga kui weike junkrike wanema inimesega räägib, siis wõiks junkrike küll mütsi kergitada."

Sõjameeste naer tunnistas, et nad Gabrieli wastusega rahul oliwad.

„Sulased!" karjus Risbiter wiha pärast peaaegu nuttes, „wõtke see koer kinni ja andke talle tallis sada hoopi witsu!"

Sulased ei liikunud paigast, waid näitasiwad junkrile hirwitades hambaid. Meeletumas wihas kiskus Risbiter mõõga wälja ja kippus Gabrieli kallale. Gabriel targas kähku püsti, tõmbas pika ülikuue seljast ja seisis nüüd sõjamehe riides, läikiw mõõk käes, kohmetanud junkri ees.

„Waatame, kelle nahk hoopide järele enam kiheleb," ütles ta ähwardades.

Mõõgad kõlisesiwad kokku. Mõisameestest ei astunud keegi wahele; nad wahtisiwad uudishimuliselt wehklejate pääle ja südame põhjas soowis wist igaüks, et ülbe junker hästi walu saaks. Wõitlus ei kestnud kuigi kaua. Kahe, kolme löögi järele lendas Risbiteri käest mõõk kõrgesse, keeritas õhu sees mitu korda ringi ja kukkus alles tüki maad eemal mõisa akna alla maha. Tema järele waadates langes Gabrieli pilk akna pääle ja trehwas siin teise pilguga kokku. Agnes seisis akna taga. Ta oli riidu hakatusest kuni otsani päält waadanud. Gabriel oli kahewahel, kas ta õigeste näinud, et õnnelik naeratamine neiu roosiliste huulte ümber lehwis. Agnes jäi küll kohe jälle tõsiseks ja pööras näo kõrwale, aga tema naeratamisest jäi õnnestaw kuma Gabrieli südamesse. Gabriel tundis, kuda kõik kenad woorused korraga tema rinnus aset wõtsiwad; heldus, lahkus, leplik meel ja üleüldine inimese-armastus paisutasiwad tema karedat sõjamehe-südant.

„Minge puhkama, junker!" noomis ta sõbralikult. „Tänaseks olete wahwust ja osawust küllalt näidanud. Teie mõõk on kõige wiledam tantsija ilma pääl; oleks tal tiiwad seljas, siis wõiks teda linnuks arwata, nii ilusaste lendab ta läbi õhu. Kui teinekord wõitlemise pääle wälja lähete, siis wõtke ikka õppinud linnupüüdja kaasa, muidu läheb mõõk Teie käest lendu ja Teie jääte omast ilma."

Risbiter, kes minutiks kohmetult seisma oli jäänud, piilus nüüd ka pool tahtmata sinnapoole, kus ta oma sõjariista arwas olewat. Agnes seisis weel akna taga, kuid nüüd oli naeratamise kuma tema uhke näo päält täieste kadunud ja selle asemel weike kortsuke tema kulmude wahele asunud. Lähemal silmapilgul oli aknatagune tühi. Risbiteri põskedel wahetas kahwatus punaga. Ta ei julenud kellegi pääle waadata, õigusega kõigi nägude pääl pilkawat naeratust näha kartes.

„Sa oled oma kätt rüütli wastu üles tõsta julenud, seda pead sa kahetsema," ütles ta wiimaks kogeledes, pööras jala päält ümber ja tõttas kiirel sammul minema. Sõjameeste naer kohas ta järele. Gabriel oli enesele kerge waewaga ja ilma tahtmata hulga sõpru kaela sobitanud. Pool laagrit jooksis kokku, seda julget meest wahtima, kes wihatud Risbiterile õpetust oli andnud. Lahkumisest ei lastud teda juttugi teha ja — õigust ütelda — ta ei kippunud isegi üleliiga minema. Üks salahääl ta südames sundis teda paigale jääma.

3.

Pruudi kahtlused.

Laupäew oli pulmade ettewalmistamise päew. Wana Mönnikhusen oli igapidi ja igas asjas wanameelne: tütre pulmas pidi kõik karwa päält nõnda peetud saama, nagu see enne suure sõja hakatust, Liiwi orduriigi kuldsel ajal olnud, ainult see maha arwatud, et pulmi mitte, nagu muidu enamiste, linnas ei peetud, waid kodu mõisas. Kõik Harju maa mõisnikud oliwad pulma kutsutud. Kõik ei wõinud paraku tulla, sest mitmed oliwad sõjas surma saanud, teised wangi wiidud, kolmandad linnadesse pelgunud, neljandad mööda laia ilma kerjama läinud, aga mõned tuliwad siisgi oma naeste ja sulastega ja kõige päält oliwad kõik rüütlisugu mõisamehed ise pulmalised. Seda elu ja liikumist, seda uhkust ja toredust, seda üle kullatud wiletsust, mis sel laupäewal Kuimetsa laagris näha oli! Rüütlid ja junkrid oliwad toredas piduriides, kuldkettide ja sulgedega ehitud, nende hobuste riistad wälkusiwad päikese paistel, nende prouad ja preilid oliwad pärliste, kulla ja kalli kiwidega nii raskeste kaetud, et ehete koorma all waewalt jalal jäksasiwad seista. Rüütliseisus näitas siin, et tema endisest suurest warandusest wähemast mõned läikiwad riismed järele oliwad jäänud.

Pärast lõunat, kuna mõisas õhtuseks sööma- ja joomapiduks laialisi ettewalmistusi tehti, ratsutasiwad kõik rüütlisugu meesterahwad pidulikult ehitud hobuste seljas laagrist wälja ja kogusiwad lageda wälja pääl ühe wana mõisniku ümber, kes neile kõne pidas ja seda järgmiste sõnadega lõpetas:

„Kõrged ja auulised rüütlisugu herrad ja junkrid! Meie armsa seltsimehe, wahwa Hans von Risbiteri ja tema pruudi, ilusa ja wiisaka preili Agnes von Mönnikhuseni auuks olete siia kokku tulnud; selle pärast palun Teid sõbralikult, et neid kristlikkust pulmi ristiinimeste wiisil rahus ja rõõmus lõpetaksite. On kellegil teise wastu mõnda wana wiha wõi waenu, siis jäägu see siin paigus meelde tuletamata. Kes seda teha ja täita tahab, see tõstku kätt ja tõotagu sõna pidada."

Kõik tõstsiwad käed üles ja tõutasiwad pulmas rahu pidada. Siis sõitsiwad nad trummide ja pasunatega, püssa paugutades ja mõõku kõlistades laagrisse tagasi, otsekui oleksiwad nad suure lahingu wõitnud. Kaks korda ratsutasiwad nad mõisa balkoni eest läbi, kus Agnes täies pruudi-ehtes teiste naesterahwaste keskel seisis ja ratsanikkude pääle waatas. Siis jaotasiwad kõik ratsanikud endid kahte salka, üks peigmehe, teine pruudi auuks, ja nooremad algasiwad mõisa õue pääl wõidumängu nüri odade ja plekist mõõkadega. Kõik sõjamehed ja sulased kogusiwad mängijate ümber, kiitsiwad waljuste neid', kes kõige suuremat rammu ja osawust näitasiwad, ja pilkasiwad kibedaste neid, kes endid wõita lasksiwad. Kõige waljemine kohas päältwaatajate naer, kui Hans von Risbiter, keda Delwig odapistmise pääle wälja oli kutsunud, sadulast maha lendas. Seda nähes tõusis Agnes järsku üles ja läks balkoni päält ära. Teistest naesterahwastest ei läinud keegi ta järele, sest nende tähelepanemine oli põnewusega wõidumängu pääle juhitud. Agnes tõttas üksipäine oma kambrisse, kus ta nõrkedes tooli pääle langes. Ta süda oli raske, pää segaseid mõtteid täis; tal oli üks ainuke selge tundmus: paha meel Hans von Risbiteri wastu.

Agnes oli kui ilmasüüta laps walju isa ja õrna ema hoole all üles kaswanud. Ta ei tundnud seni muud häda ega õnnetust, kui seda, mis sõja läbi sündis; sõja häda tundis ta küll põhjalikult, sest ta oli just niisama wana kui suur Liiwi sõda — 18 aastat. Kõige wähem tundis Agnes oma enese südant. Sel ajal ei olnud ju romaanide lugemine weel mitte rüütlipreilide harjunud ajawiide ja Agnes von Mönnikhusenile oli see uueaegne, odaw ja hõlbus südameteaduse kursus 18 aastases wanaduses weel täieste tundmata asi. Agnes teadis nii palju, et neiud, kui nad umbes 20 aasta ümber wanaks saanud, wanemate tahtmist mööda mehele lähewad; tehtakse toredad pulmad ja siis sõidab noor abielupaar oma mõisa ja elab sääl lustilikult — kui aga sõda lubab. Koos elades pidi nõnda nimetatud armastus iseenesest tulema, ja see oli Agnese meelest üsna loomulik, sest tänini oli ta ju kõiki armastanud, kellega ta koos elas: isa, ema, surnud wenda, sugulasi, oma hoidjaid, isa jahikoeri, tädi Mathilde walget kassi ja mitmetsugu sulgloomi. Junker Risbiter ei olnud näo poolest ilus, ei ka mitte üleliiga tark, aga isa ütles, et ta tubli noormees ja suure waranduse ainus pärija olla, kellele isa päälegi oma weriwaenlase wangiwõtmise eest suurt tänu wõlgu oli. Igapidi oli Risbiter wähemast niisama hää, kui keegi teine kosilane, miks ei pidanud Agnes teda meheks wastu wõtma? Pulmadega oleks Agnes hää meelega weel aega wiitnud, sest ta ei raatsinud isast lahkuda, aga isa oli ju pulmapäewa ette määranud ja mis isa ütles, see pidi tõrkumata täidetud saama. Wähemais asjus tegi wana Mönnikhusen hää meelega tütri tahtmist ja lasi ennast tema õrnast käest juhtida, aga meheleminemise asjus ei olnud Agnesele ialgi mõtet pähe tulnud, isa tahtmise wastu hakata.

Nüüd aga märkas Agnes korraga, et abieluks ometigi enam waja oli, kui isa tahtmist, ja ühtlasi tundis ta omas südames himu ärkawat, asja oma silmaga waadata, aega wiita, uurida. Ta aimas tumedaste, et ta Hans von Risbiteri ialgi ei wõinud armastada ega temaga koos elades õnnelik olla; weel enam, ta tundis, et Risbiter temale otse wastu meelt oli. Nagu kõik naesterahwad, nõnda weeretas ka Agnes oma südame põhjas kõik süü meesterahwa pääle. Ta ei uurinud neid tõelisi põhjusid, mis peigmeest tema meelest läilaks tegiwad, waid andis oma tundmusele maad ja see tundmus ütles: Hans on walelik, wilets hoopleja, näo poolest inetu, jõu poolest nõrk, ühe sõnaga mitte nii, kuda õige meesterahwas peab olema. Ma ei wõi tema pääle ialgi uhke olla ja tema ei wõi mind ialgi kaitsta. Mul ei ole enam mingisugust usaldust tema wastu, kuda wõin ma siis tema tõotust uskuda, et ta mind õnnelikuks tahab teha?

„Agnes!" hüüdis isa hääl ukse tagant.

Agnes kargas kohkudes püsti, aga ta ei kostnud mitte kohe hüüdmise pääle. Esimest korda ärkas kangekaelsuse ja wastupanemise himu tema lapselikus südames. Mikspärast sundis isa teda wastu tahtmist mehele minema? Kentsakas lugu! Tänini ei olnud Agnesele kordagi meelde tulnud, et isa teda „sundis." Ja nüüd?

Uks läks lahti ja wana Mönnikhusen pistis pää prao wahelt sisse.

„Kuhu sa nii kauaks jääd, Agnes?" Agnes wõitles iseenesega. Pidi ta wälja rääkima, mis ta südant koormas, wõi suud pidama ja waikselt kannatama, mis isa tema pääle pani? Rääkimise himu jäi wõitjaks.

„Kas ma tohin sinuga sõna rääkisa, isa?" küsis Agnes kartlikult.

„Hohoo, millal sa seda siis mitte ei ole tohtinud?" kostis Mönnikhusen hääs tujus ja astus tuppa. „Mis sul on, tütrikene? Sa oled näost kahwatu, otsaesine kräsus, mokad wingus — mis see tähendab? On sind keegi pahandanud wõi mõtled sa nii sügawaste tulewa abielu murede pääle?"

Agnes surus ennast nagu kaitsmist otsides isa rinna wastu ja ütles meelitades: „Ma olen rumal laps ega tea isegi, mis mul on. Mu pää on segane. Anna mulle hääd nõuu, pai isa."

„Hääd nõuu? Mis mina wana sõjamees pitsidest ja paeladest tean? Ega sa muud nõuu ometigi ei taha."

„On see sinu tõsine arwamine, isa, et noorel naesterahwal, kes homme mehe abikaasaks peab saama, muud nõuu waja ei ole, kui pitside ja paelade kohta?" küsis Agnes pisut kibedalt.

„Noh, noh, wõib ju ka olla, et sa oma pärliste ja kalli kiwidega —"

„Isa!" hüüdis Agnes sarnatse häälega, mida Mönnikhusen tema suust esimest korda kuulis; ühtlasi pani wana rüütel imestuse ja ehmatusega tähele, et pisarad Agnese läikiwaid silmi tumestasiwad.

„Taga parem!" hüüdis wanamees kohmetult ja põrkas koguni poole sammu tagasi, sest õige mehena kartis ta naesterahwa pisaraid enam kui tuld. „Sul näib ju üsna tõsist asja südame pääl olewat. Säh sulle, nüüd hakkawad silmad koguni wett jooksma. Tule taewas appi, no mis nüüd pääle hakata? Oot', oot', ma kutsun kohe naesterahwad siia —"

„Ära kutsu kedagi!" ütles Agnes kohkudes ja pühkis pisarad kähku ära. „Mul on sinuga üksipäine rääkimist, aga ma häbenen, ei leia hakatust."

„Sa häbened ja ei leia hakatust? Parem kutsun ikka naesterahwad

Ei, ei! Ma tahtsin sinu käest midagi küsida. Kas sa arwad… kas sa mõtled —"

„Noh?"

„Kas sa usud, et ... et junker Risbiter niisugune mees on, nagu näituseks sina oled,?"

„Hoho!" naeris Mönnikhusen. „Weider küsimine. Ega ta ometigi naesterahwas ei ole!"
„Ma tahtsin ütelda: kas ta on nii wahwa, nii auus, nii õiglane, nii hää —"
„Noh, mis weel?"
„Ühe sõnaga, kas ta on selle wääriline, Kaspar von Mönnikhuseni wäimeheks saada?" lõpetas Agnes wahwaste.
„Oi, oi, Agnes," imestas wana rüütel, „ma ei teadnudgi weel, et sina nii uhke oled. See on tõsi, meie sugukond on wana ja kõrge auu sees, sinu lihane onu, minu wend, oli piiskop ja walitsew würst —"
„Ma ei räägi meie sugukonnast," ütles Agnes ruttu wahele, „ma küsisin ainult, kas sa Risbiteri sinu enese wääriliseks arwad."
„Kui ma ise teda oma wäimeheks olen walinud, juba ta siis ka ikka selle suure auu wääriline on. Wõi on sul selle kohta wahest midagi kahtlust?"
„Mul ei ole weel aega olnud, teda ligemalt tundma õppida."
„Seda parem. See ei ole ilmasgi hää, kui noor tütarlaps üht meesterahwast ligemalt tundma õpib."
„Ka siis mitte, kui sest meesterahwast tema tulewane abikaas peab saama?"
„Abielus on neil küllalt aega teine teist ligemalt tundma õppida."
„Aga kui nad kahekesi kokku ei sünni, mis siis?"
„Tüdruk, tüdruk, kust sa need imelikud mõtted wõtad?" hüüdis wana rüütel pääd wangutades. „Niisugusid sõnu pole ma weel ühegi tütarlapse suust kuulnud. Kust sa seda tead, et teie kokku ei sünni? See on ju ometigi minu asi, sinule meest otsida, ja olen ma ühe leidnud, siis tähendab see, et teie wäga hästi kokku sünnite. Ära mõtle, et mina inimesi ei tunne."
„Kas sa siis Risbiteri tõeste nii hästi tunned?" küsis Agnes aralt, esimest korda isa sõnade kohta kahtlust tundes.
„Miks ma teda ei tunne? Tema isaga olime hääd sõbrad, tema ise elab juba kolm kuud minu silma all ja on selle ajaga tähtsa teo ära teinud. Ma olen temale kõige suuremat tänu wõlgu."
„Aga mina ei ole temale mitte tänu wõlgu," pani Agnes julgeste wastu.
Wana rüütel sügas kitsikuses kõrwatagust. Korraga hüüdis ta rõõmsa näoga, nagu oleks ta mõne hää mõtte leidnud: „Tont wõtku mind, kui ma sest kõigest aru saan! Mis need jutud tähendawad? Mis sa tahtsid mulle ütelda?"
Kitsikuses olemise kord oli nüüd Agnese käes. Ta ei leidnud kohe wastust, waid lõi punastades silmad maha.
„Haha, ma hakkan aimama, miks sa oma kalli peigmehe pääle tusane oled," naeris Mönnikhusen.
„Sa oleksid hää meelega näinud, et tema teiste noorte meeste seas kõige tugewam ja osawam oleks olnud. Pai laps, ära üleliiga kurwasta. Pisukene äpardus wõib igaühele juhtuda. Kui neiud kõiki neid noori mehi põlgaksiwad, kes korra sadulast maha on lennanud, siis ei saaks nad ialgi mehele."
„Aga kui ma mehele ei tahagi minna?" ütles Agnes järsku.
Mönnikhusen pahwatas suure häälega naerma.
„Sa ei tahagi mehele minna? Hahaha! Küll ma neid tüdrukuid tunnen! Arwasin sind teistest tütarlastest targema, otsekohesema olewat, aga nüüd ma näen, et kõik ühetaolised olete. Mõned preilid lasewad endid ju weel altari ees pooltundide kaupa paluda ja meelitada, enne kui jah ütlewad. Neitsilik häbi on hää ja kallis asi, aga igal asjal olgu oma mõõt."
„Mina ei häbene ialgi tõtt rääkida," ütles Agnes uhkusega.
„Tühi jutt, kõnekõlks! Miks sa siis tõtt ei räägi? Tahtsid mulle midagi tähtsat asja teada anda, aga siiamaani ei ole ma weel ühtgi tõsist sõna sinu suust kuulnud. Keeritad nagu kassikene palawa pudru ümber. Ma näen, sul kipitab midagi südame pääl, muidugi mõni tühi asi, aga neitsilik häbi keelab sind, oma lihase isale nii palju usaldust näidata, et temale selget tõtt tunnistaksid. Eks ole õige, mu häbelik tütrike?"
Agnese silmis oli isa esimeste sõnade juures iseäralik lõke wälkuma hakanud. Wiimse küsimise pale kostis ta selge, kindla häälega: „Ma tahaksin, et pulmapäew kaugema aja pääle edasi lükatud saaks."
Isa wahtis pärani silmil tütri otsa. Ta teadis, et tütril oma jagu kindlat tahtmist wõi „kangekaelsust" oli, millega ta, kui waja, ka isa üle walitses, ja praegu oli Agnese nägu nii tõsine, tema pilk nii wali, et wahwa rüütli süda rinnus silmapilguks wärisema lõi.
„Mikspärast?" küsis ta kohmetult.
„Ma ei wõi seda seletada," wastas Agnes mõttes ja lõi silmad maha.
Seda nähes tundis wana rüütel oma julgust ja meelekindlust tütri ees kohe jälle kaswawat, aga naljatada ei julenud ta siisgi weel mitte, waid arwas tõsist, isalikku maanitsust waja olewat.
„Agnes, Agnes, mis sul arus on?" ütles ta noomiwalt. „Sa nõuad täieste wõimata asja ja ei tea isegi, mikspärast sa seda nõuad! Mõtle ometigi, mis see tähendab: pulmad on juba alganud, pidu walmistatud, wõõrad kokku kutsutud — ja nüüd peaksin mina korraga piduliste ette astuma ja kuulutama: Minge kõik koju, teil ei ole siin midagi tegemist, sest pulmad on tulewa aja pääle edasi lükatud! Mis ütleksiwad inimesed selle kohta? Kelle silma julgeksin mina siis weel waadata? Ma oleksin ju igaweseks ajaks kõige Eesti maa rüütliseisuse ees teotatud ja naeruks tehtud. See ei oleks weel kõige suurem õnnetus, sest mina ei pruugi kellegi naeru ega teotust karta. Aga mõtle, mis sinust enesest siis arwama hakatakse!"
„Mis siis?" kogeles Agnes, keda isa auulised sõnad ja tõsine nägu kohe jälle araks tegiwad.
„Oh Agnes, sa ilmasüüta ingel!" õhkas Mönnikhusen südame põhjast. „Kui wähe tunned sa weel meie kallist mõisnikkude seltsi, nende kurje mõtteid ja weel kurjemat keelepeksmist! Sarnane ettewaatmata tegu, nagu sa minu käest uisapäisa nõuad, paneks kohe, sõja hädast ja kõigest wiletsusest hoolimata, tuhanded keeled liikuma. Ühe suurtsugu tütarlapse auu on nii ütlemata õrn taim, et ühe ainsa kurja keele puutumine teda närtsima wõib panna."
„Kuda wõib see minu auu külge puutuda, kui —"
„Kui pulmad pidamata jääwad? Oh Agnes, teaksid sa, kui kergeste meie auu rikkumine sagedaste meie kõige paremate sõprade käes käib, ja kui raskeks see mulle läheb, sinule seda ära seletada! Igal sündmusel on oma põhjus, ja kui põhjust kohe silmaga ei nähta, siis halatakse seda otsima ja arutama. Jääwad pulmad nüüd ilma mingisuguse nähtawa põhjuseta pidamata, siis pääsewad jutud lahti —"
„Missugused jutud?" küsis Agnes järsku.
„Noh, näituseks, nagu oleks sinu ja Risbiteri wahele keegi teine meesterahwas pugenud —"
„Keegi teine meesterahwas?" kordas Agnes kohkudes.
„Nüüd sa ehmatad isegi ära," naeratas wana rüütel, südame põhjas omakorda läinud kawaluse üle rõõmustades. „Ära sunni mind seda tumedat asja pikemalt seletama, see on mulle wäga wastu meelt. Maailm on kuri ja mõtleb ligemisest hää meelega kurja, liiategi siis, kui see ligemine — noor naesterahwas on. Läheb pruutpaar ehk ka abielupaar enneaegu lahku, ilma et põhjused kõige maailma ees selged oleksiwad, siis langeb kahtlus ikka esmalt nõrgema poole pääle, nagu oleks tema kudagiwiisi õigelt teelt kõrwale eksinud."
„Seda ei pea keegi mõtlema!" ütles Agnes, järsku pääd tõstes, uhkeste. „Unusta minu palwe ära, isa. Ma näen nüüd isegi, et rumal laps olin ja wõimata asja himustasin."
„Olgu see sulle tulewikus õpetuseks," lõpetas Mönnikhusen pühalikult ja andis tütri puhta, walge otsaesisele suud. Agnes läks jälle balkoni pääle, teiste naesterahwaste sekka, kes küsimistega ta pääle tormasiwad, kus ta nii kaua wiibinud. Need küsimised tegiwad Agnesele tuska; külma wäringa mõtles ta selle pääle, kuda lugu weel siis oleks olnud, kui kõik need naesterahwad tema käest palju suurema ja tähtsama asja põhjusid oleksiwad pärima hakanud. Ta waatas pääliskaudselt. Ta nägu oli kõrk ja külm. Kordagi ei eksinud ta pilk sinna külge, kus Gabriel teiste sõjameeste keskel seisis ja oma kõrge, mehise kujuga kõigi naesterahwaste pilgud oma poole tõmbas.
„Ütlemata ilus ja ütlemata uhke!" mõtles Gabriel kena pruuti silmates. „Päris würsti tütar. Ma ei usu, et ta Risbiteri armastab, aga weel wähem wõiks ta inimest armastada, kes seisuse poolest temast karwawäärt madalam on."

4.

Wenelased tulewad!

Õhtul algas suur joomapidu, millest terwe mõisameeste leer osa wõttis. Mõisa saalides priiskasiwad kutsutud külalised ja kõik mõisameeste ülemad, keda arwu poolest wist rohkem oli kui alamaid, ja telkides lamasiwad lihtsõjamehed, wahutawad kannud käes, õllewaatide ümber. Südaöö ajal ei olnud terwes mõisas ega laagris wist ühtgi selge mõistusega meest leida, wahest ainus Gabriel maha arwata. Gabriel oli kõige suuremas telgis aset wõtnud. Ta pidi teistega „seltsi pärast" wahwaste kaasa jooma, aga ta oskas siisgi parajat mõõtu pidada. Joobnud mõisameeste waade täitis teda põlgtuse ja jälestusega. Oliwad need lällitawad, määgiwad ja norskawad joodikud seda wäärt, et Eesti maa nende ees wärises? Käputäis Wenelasi oleks seda rööwlisalka praeguses olekus kerge waewaga laiale pillata suutnud. Kui kõik seltsimehed joowastuse mõju all une rüppe oliwad wajunud, tõusis Gabriel üles ja astus telgist wälja. Taewas oli pilwe läinud, pime öö kattis maad. Laagris oliwad wiimsed tuled kustumas, kuna mõisa aknatest weel walgus säras. Arwa oli siin ja sääl weel segaseid hääli, lora ja tralli kuulda.

Gabriel kõndis mõisa aknate alt läbi ja sattus rohuaeda, mida wana Mönnikhusen tütri rõõmuks mitte sõjameeste tallermaaks ei lasknud teha. Wärske rohu ja lillede lõhn lehwis tulijale meelitades wastu. Gabriel wõttis nõuuks, siia öömajale jääda. Õunapuude alt leidis ta pehme rohuplatsi ja heitis pikali. Maapinna niiskus ja öösene õhk ei wõinud tema raudse kehale midagi paha teha.

„Homme rändan edasi." mõtles ta uinudes. „Tühi temp, et siia wahtima jäin. Ma ei mõista, mis asi mind ülepää siia kihutas. Mis mul siin otsimist on? Olen ma tõeste weel nii lapselik, et seda upsakat tüdrukut teist korda näha himustasin, wõi oli mul mõnda muud põhjust? Ei, õigust ütelda, muud põhjust mul ei olnud. Ega ma ometigi mõisameheks ei tahtnud hakata! See tähendab: mina, kes oma kakskümmendseitse aastat auuga turja pääl kannan, olen siisgi weel nii halp ja edew, et iga ilusa näo järele lippan, mis mulle tee pääl põigiti ette juhtub. Wäga hale tunnistus minu mehise meele ja mõistuse kohta! — Weider lugu, et ta just selle totra Risbiterile läheb. Kuda tahab ta ennast nüüdsel kardetawal ajal sarnatse kõikuwa pilliroo pääle toetada? Imelik! — Aga mis minul sellega asja? Seisuse ja kõrkuse poolest on nad teine teise wäärilised. Elagu õnnelikult wõi õnnetumalt, minul on see ükspuha."

Selle karmi mõttega jäi Gabriel rahuliste magama.

Umbes kaks tundi wõis ta maganud olla, kui wali kära ja püssi paugud teda unest äratasiwad. Esiotsa arwas ta pulmalist isikeskis tülitsewat, nagu see selleaegsetel pulmadel sagedaste juhtus, märkas aga warsi, et kära mitte mõisast, waid laagri platsilt tõusis. Mõisa aknate taga oliwad tuled kustunud, sääl walitses täieline waikus. Laagriplats oli aeast mõisahoone läbi lahutatud, sellepärast ei wõinud Gabriel näha, mis sääl sündis. Ta tõusis üles ja kuulatas. Kära kaswas ühtepuhku suuremaks, püssipaukude wahel oli nüüd ka raua kõlinat selgeste kuulda. Korraga tungis wali hädakisa Gabrieli kõrwu: „Põgenege, põgenege! Wenelased laagris!"

Nüüd oli asi selge. Wenelased Paides oliwad kudagi wiisi Kuimetsas peetawast pidust haisu saanud ja, mõisameeste joowastust kasuga tarwitades, öö ajal laagri kallale kippunud.

Gabriel oli kahewahel. Pidi ta wõitlusest osa wõtma wõi rahulikult ootama, kuda asi lõppeb? Asjal oli kummagil korral oma konks küljes. Kelle poole pidi ta hoidma? Mõisamehi põlgas ja wihkas ta südame põhjast, aga nende wastu ei wõinud ta sel korral ka mitte kätt tõsta, sest ta oli ju nende külaline. Jäi ta ootama, siis oli karta, et teda wägise wõitluse sisse kisutaks. Kõige parem nõuu oli — jalad kuklasse wõtta ja rahuga oma teed minna, kuna see weel wõimalik näis olewat. Siisgi ei põgenenud Gabriel mitte. Arusaamata tundmus sundis teda paigale jääma, ootama, walwama.

Mõisa aknate taga hakkasiwad tuled liikuma. ära kostis ligemalt — wist oliwad Wenelased mõisa sisse tunginud. Häkitselt kukkus Gabrielile uhke rüütlipreili jälle meelde ja — nüüd oli kõik kahtlemine lõpetatud. Kuna ta suurte sammudega aeast läbi mõisa poole tõttas, kõlisesiwad mõned aknad, üks uks läks raksudes lahti ja mõned mustad kujud tormasiwad Gabrielist mööda. Ta tahtis uksest sisse tungida, aga sääl trügis suur hulk põgenejaid hirmsa hooga wälja ja tegi sissepääsemise täitsa wõimataks. Gabriel pidi taganema. Keegi tõukas mööda rutates küünarnukiga ta külge. Gabriel arwas junker Risbiteri ära tundwat.

„Kena peigmees, kes putku paneb ja pruudi hädasse jätab!" mõtles Gaariel hambaid kiristades ja Risbiterile rusikat järele raputades.

Häkiste kõlas teise korra päält wali kiljatamine Gabrieli kõrwu. Ülespoole waadates nägi ta balkoni pääl walget kuju kumawat; ühtlasi märkas ta, et aea poolt kitsas, keeruline trepp balkoni pääle wiis. Gabriel jooksis wiibimata trepist üles.

„Kes sääl on?" karjatas Agnese hääl talle kohkunult wastu ja walge kuju sirutas käed tõrjudes wäljä.

„Hää sõber." kostis Gabriel poolwaljuste. „Ma tahan Teid põgeneda aidata, preili Agnes, kas lubate?"

„Kus mu isa on?" küsis Agnes ahastades.

„Seda ma ei tea. Waadake, kuda kõik põgenewad — wahest on ka rüütel Mönnikhusen nende seas. Mõtelge enese pääle, preili Agnes!"

„Ei, mina ei liigu siit paigast, kuni tean, mis mu isaga..."

Sõna tardus Agnese suus. Ta selja taga kõlasiwad karedad sõnad tundmata keeles.

„Kas tahate Wenelaste kätte sattuda?" ütles Gabriel peaaegu ähwardawalt.

„Ei, ei!" karjatas Agnes wärisedes ja hakkas abi otsides kahe käega noore mehe tugewast käewarrest kinni.

Gabriel wõttis neiu nagu wäetima lapse käte pääle ja jooksis trepist alla, aeast läbi raudse jalgwärawa poole, mille teised põgenejad juba lukust lahti murdnud oliwad. Hädawaewalt pääsis ta oma õrna koormaga põgenejate trüginast läbi lageda wälja peale, kus mustad warjud üksikult ja salgakaupa liikusiwad.

„Pange mind nüüd maha," palus Agnes sosistades.

Gabriel kuulas, kuigi kahetsedes, sõna ja nad tõttasiwad nüüd käsi käes üle lagendiku sinnapoole, kus metsa sõrw tumeduste kurnas. Juba paarikümne sammu pärast kukkus Agnes walusaste hoigades põlwili.

„Mis wiga?" küsis Gabriel.

„Ma olen jalaga wastu kiwi tõuganud," hoigas Agnes.

„Teie olete palja jalu, preili Agnes?"

„Mitte üksi palja jalu, waid ka. . ."

Kaugemale ei suutnud Agnes rääkida, häbi lämmatas ta hääle ära. Ta wäetikene oli ju — woodist pidanud põgenema. Ilma aega ja sõna raiskamata kiskus Gabriel oma pika ülikuue seljast, mässis selle neiu õrna keha ümber, tõstis kalli kimbu ettewaatlikult maast üles ja küsis siis alles luba:

„Kas tohin Teid nüüd jälle kanda?"

Agnes nikutas tummalt pääd. Tal ei olnud enam õiget jõudu ja korraga ka mitte enam tahtmistgi, selle tugewa ja ühtlasi nii wiisaka mehe wastu tõrkuda. Magus joowastus tõusis talle pähe ja silmapilguks unustas ta kõik selle hirmja öö õnnetused ära. Kaua ei kestnud õnnelik unustus mitte, sest weel enne kui nad metsa jõudsiwad, hakkas punane kuma põgenejate teed walgustama ja tagasi waadates nägiwad nad, et mõis lausa tules seisis. Agnes karjatas ja rabeles enese Gabrieli käte wahelt maha.

„Edasi, edasi!" maanitses Gabriel. „Wenelased wõiwad iga silmapilguga meie kannule jõuda."

„Eks Teie näe, et mõis põleb!" kogeles Agnes, otsekui ära nõiatud üksisilmi tule sisse wahtides.

Gabriel kehitas õlasid. Ta arwas neiu kahetsust kaduwa wara järele liiaks ja pomises kaunis kalgilt:

„Mis sääl parata? See on sõja õigus."

„Aga minu waene isa, mis temast nüüd saab?" kisendas Agnes meeleäraheitmisega.

Gabriel ei lausunud enam sõnagi.

Agnes pistis korraga kui meeletu põlewa mõisa poole jooksu. Paraku ei jõudnud ta kuigi kaugele, sest Gabrieli pikk ülikuub takistas ta jalgu. Mõne

sammu pärast komistas ta ja kukkus maha. Kohe oli Gabriel jälle ta kõrwal.
„Ärge puutuge minusse!" palus Agnes lõõtsutades. „Ma tahan siia jääda ja surra."
Sellega ei olnud Gabriel nüüd jälle sugugi nõuus. Ta üles walju häälega: „Teie ei tohi surra, preili von Mönnikhusen. See ei ole weel sugugi kindel, et Teie isa surnud wõi wangi sattunud on, aga kui ta Teie surma kuuleb, siis wõiks see sõnum tema kallist elu küll lühendada."
Agnes tõusis järsku üles.
„Arwate Teie, et minu isa weel elab?" küsis ta, Gabrielile uuriwalt silma waadates.
„Ma ei arwa seda mitte üksnes, ma usun seda kindlaste," kostis Gabriel.
„Mikspärast Teie seda usute?" päris Agnes jälle ärkawa umbusaldusega.
„Ma nägin palju inimesi mõisast põgenewat — nende seas ka Teie armsat peigmeest," lisas Gabriel weidi kahjurõõmulikult juurde.
„Tema põgenes — enne mind?" kogeles Agnes nägu kõrwale pöörates, sest ta kartis häbipuna näidata, mis talle palge tõusis.
„Kõige esimeste seas ja kõige imelikuma kiirusega," tõendas Gabriel ilma armuta. „Ärge tema elu eest kartke, preili Agnes; ma ei usu, et Wenelased teda iganes kätte saawad, kui neil tiiwu seljas ei ole. Wenelased on siin jälle kord näidanud, et neil ümberpiiramise sõjas osawust ja kawalust puudub. Nad teadsiwad wist, et kõik mõisamehed laagris joobnud on ja wõisiwad kerge waewaga walwamata wärawast sisse tungida, aga kõrget aeamüüri mõisa taga sisse piirata ei tulnud neile meeldegi. Teie isa on tark sõjapäälik; ta nägi wist kohe ära, et wastupanemine sel korral asjata, pääsemise tee aga weel lahti oli, ja käskis ise kõiki põgeneda. Sarnatsel korral ei ole ju taganemine sõja seaduste järele mitte teotaw asi, waid mõistuse käsk. Wenelaste kätte ei ole wist palju rohkem langenud, kui mõned joobnud sõjamehed laagris — ja neist ei ole suurt kahju," lisas Gabriel mõttes juurde.
Imelik mõju oli Gabrieli rahulisel, asjalikul seletusel Agnese pääle. Ta tundis hirmu ning ahastust kaduwat ja jäi kindlaste uskuma, et isa eluga pääsenud.
„Kuhu poole wõib isa põgenenud olla?" küsis ta elawalt.
„Küla'p ikka wist Tallinna poole," oli Gabrieli wastus.
„Oh, siis tõttame kohe ta järele!"
„Seda arwan minagi — tasa, ma kuulen müdinat. Heitkem maha!"
Nad heitsiwad kummuli maha ja jäiwad põnewalt kuulatama. Wälja kiwide pääl oli kapjade plaginat selgeste kuulda. Warsi tuli tulekahju segasel paistel mõisa poolt salk ratsamehi nähtawale. Nagu warjud kihutasiwad nad umbes saja sammu maa päält kuulajatest mööda. Agnese süda tuksus kuuldawalt. Ilma teadmata nihutas ta ennast Gabrieli ligemale.
„Need ei ole Wenelased," sosistas Gabriel. „Ma arwan rüütel Mönnikhuseni ära tundwat. Kas näete punaste sulgedega kübarat? See on tema."
„Isa!" hüüdis Agnes järsku üles karates. „Isa, kuule mind! Isa, armas isa, mina olen ju siin, Agnes!"
Gabriel tahtis ka hüüda — ja tema wägew hääl oleks wist kaugemale kandnud, aga — olgu see kartuse pärast, et wali hüüdmine põgenejaid weel enam wõiks hirmutada ja suurema kiirusele awateleda, olgu see muu teadmata põhjuse pärast — ta hääl jäi rindu kinni. Agnes kordas hüüdmist mitmel korral, aga keegi ei wõtnud teda kuulda; ratsanikud ei pööranud kordagi pääd ja warsi oliwad nende kujud pimedusesse kadunud. Agnes rõngutas meelt ära heites käsa.
„Surma hirm teeb inimesed kurdiks," ütles Gabriel naeratades.
„Minu isa ei karda surma," kostis Agnes uhkusega.
„Wõib küll olla, aga ma arwan siisgi, et elu talle armsam on ja et ta Teie rõõmuks weel kaua elada himustab. Olgu see Teile hääks eesmärguks, preili Agnes. Nüüd ei ole Teil enam kõige wähemat põhjust surma igatseda. Meie peame tõsiselt elu nõudmiste pääle mõtlema. Koit hakkab pea kumama, Wenelased wõiwad igal silmapilgul siin olla. Metsas on ainus pääsemine. Sääl wõime puhata ja aru pidada, mis edespidi teha tuleb."
„Jah, põgeneme, põgeneme," ütles Agnes otsekui unest ärgates.
Ilma tõrkumata laskis ta sündida, et Gabriel teda uueste käte pääle wõttis. Nad jõudsiwad warsi metsa sõrwale, aga Gabriel ei pidanud weel kinni, sest mets oli mõisameestest kaugele ära laastatud ja arwaks tehtud. Gabrielil oli iseäralik tuhin, oma kallist koormat hädaohust wõimalikult kaugele kanda. Ta ei teadnud isegi, mis asi seda koormat tema meelest korraga nii kalliks tegi; see oli ju ometigi upsakas rüütlipreili, wihatud mõisameeste pääliku tütar, keda ta praegu käte pääl kandis, aga siisgi ei mäletanud Gabriel ühtegi wägitegu, mis temale eluajal suuremat rõõmu oleks teinud. Paksus padrikus jäi ta wiimaks sügawaste hinge tõmmates seisma. Ta oli weidi wäsinud, aga täieste õnnelik.
Kui Agnes jälle oma jalgel seisis, pakkus ta Gabrielile läikiwail silmil ja õhetawail palgil kätt.
„Kuda pean ma teid tänama?"
„Tänama?" kostis Gabriel naerdes. „Teaksite Teie, kui suurt nalja see pakkujooksmine mulle tegi, siis ei tänaks Teie mind, waid nõuaksite päälegi weel minu käest tänu."
„See tegi Teile — nalja?" kordas Agnes wenitades ja tõmbas käe ruttu tagasi.
„Selget, puhast nalja," tõendas Gabriel lustilikult. „Läheksin hää meelega mõisa tagasi waatama, kas sääl weel mõnda rüütlipreilit ei ole, kes minu abi tarwitada wõiks."
„Siis minge!" ütles Agnes wäga kähku.
„Jah, aga kui Wenelased mind sisse ei lase?"
„Kas Teie neid nii wäga kardate?" küsis Agnes pilgelikult.
„Nägite ju ise, kui wiledaste ma nende eest pakku jooksin."
„Noh, siis jätke mind siia ja — jookske edasi!"
Õigust ütelda, Agnes wiitis pisut aega, enne kui wiimse sõna wälja ütles, aga ta oli ärritatud tujus ja põlgaw sõna tuli lõpuks nagu iseenesest wälja.
„Seda uhkust!" mõtles Gabriel, tõuswa koidu walgel noore neiu nägu silmates, kus puna ja walge järsku wahetasiwad. „Ime, et ta mulle sina ei ütle. Pahandab wist, et mina oma talupojakätega tema kõrgeste sündinud keha külge julgesin puutuda. — Jooksuga pole weel nii suurt häda," kõneles ta waljuste edasi. „Esiotsa oleme siin hästi warjatud ja wõime puhata."
„Mina ei ole wäsinud," tähendas Agnes külmalt. „Ma tean, kust tee Tallinna poole wiib ja hakkan kohe minema."
„Teie unustate, et tõld ja hobused Wenelaste kätte on jäänud, kes korra püütud saaki wisalt kinni hoiawad. Mina kardan neid kui tuld ega julge neid tülitama minna, Teie isa ja wahwa junker Hans on häkiste Tallinna poole reisinud, mõisa orjadest ei ole paraku kedagi käepärast — kuda tahate siis reisi pääle minna, preili Agnes?"
„Minul ei ole kellegi abi tarwis, ma lähen üksipäine," kostis Agnes wihaselt.
„Ei, preili Agnes, Teie ei lähe mitte üksipäine," ütles Gabriel tõsisemalt. „Põlake mind küll südame põhjast ja tõrjuge mind enesest eemale — mina ei lahku Teist, enne kui Teid terwelt isa kätte tagasi olen andnud. Tallinna reis ei ole nii kerge, kui arwate. Tee on pikk ja hädaohtlik. Kui juba auusad junkrid üksiku ja täieste ilmasüüta rändaja kallale kipuwad, nagu siin lähedal alles tunaeile juhtunud, mõtelge siis, kuda Teie käsi käiks, kui hulguste ja röövlitega kokku puutuksite, kelledest meie waene kodumaa praegu kubiseb. Meie peame suurest teest hoopis kõrwale hoidma, metsadest ning rabadest teed läbi otsima. Enne kui teele läheme, on Teil weel üht weikest asja hädaste waja. Teie praegune ülikond (Agnes lõi häkiste punastades silmad maha) on Teile — nagu wist kõik ülikonnad — küll üliwäga näo järele, aga põgenemiseks ei ole ta mitte täitsa omane; jalakattest on kõige suurem puudus. Pakuksin Teile küll omad saapad, aga kardan, et need Teile wahest ei sünni (Agnes pidi wastu tahtmist naeratama). Kas teate, mis minu arust kõige parem nõuu on? Ma tunnen Wenelaste wiisi. Neid ei ole wist mitte rohkem kui käputäis julgeid mehi, kes mõisameestele pisut kolli tahtsiwad teha ja kerge saagiga koju minna. Wõib olla, et päewa tõusu ajal enam ühtgi Wenelast Kuimetsas ei ole. Nad teadwad, et suurem hulk mõisamehi ja wist lõik ülemad pakku on jooksnud, kes endid siin lähedal koguda ja, päewawalgel waenlaste weikest arwu tähele pannes, nende tallale wõiksiwad kippuda. Mina ei usu seda küll mitte, sest ma olen junkrite imelikku agarust ja wisadust — plagamise asjus näinud, aga Wenelased ei tea seda mitte, waid peawad arwama, et mõisamehed siitsamast metsast neid waritsewad. Minu nõuu on nüüd see: Teie jääte siia padrikusse ootama ja hoiate ennast hästi warjul, kuna mina luurama lähen, kas Wenelased Kuimetsast lahkunud. Walitseb sääl wagane lugu, siis tuustin laagri ja mõisa waremed läbi; wahest

puutub mulle otsides mõni tulest ja riisumisest üle jäänud räbal ehk ka natuke toiduwara silma, mida meil ju ka hädaste waja on. Walge on käes, ma wõin katse kohe käsile wõtta."

„Ei, ei!" hüüdis Agnes häkiliselt pääd raputades.

„Mikspärast ei, ei?" imestas Gabriel.

„Ma ei taha, et Teie minu pärast oma elu pandiks panete."

„Ma ei mõtlegi oma elu pandiks panna," naeratas Gabriel. „Ega ma ometigi uisapäisa Wenelaste otsa ei jookse. Ma kardan ju neid, kui tuld, nagu ise teate, aga kui nad oma teed on läinud, mis neist siis enam karta?"

„Kas ma wõiksin siis ka kaasa tulla?" küsis Agnes kartlikult.

„Ei, see ei lähe korda." kostis Gabriel järsku ja külm wärin käis ta nahast läbi, kui ta selle hirmsa waate pääle mõtles, mis noore tüdruku silma öösese wõitluse ja riisumise paigal ootas. „Teie elu on liig kallis, preili Agnes, sest Teie peate seda oma isale ja oma — peigmehele hoidma."

Wiimse sõna juures ilmus peenike korts Agnese kulmude wahel.

„Hää küll, minge ja waadake," ütles ta jahedalt.

Gabriel wõttis laetud püstoli põuest ja andis selle Agnese kätte, üteldes: „Kui Teid minu äraolemise ajal misgi hädaoht peaks ähwardama, siis andke mulle pauguga märku."

„Paljast märku?" mõnitas Agnes. „Kas arwate, et rüütel Mönnikhuseni tütar ennast ise kaitsta ei suuda, kui tal laskmise riist käes on? Uskuge mind, ma olen wäga osaw kütt."

„Waeh?" kahtles Gabriel.

„Kas tahate proowi näha?" hüüdis Agnes püstoli tõstes. „Kas näete seda üksikut käbi sääl kuuse otsas?"

„Jätame proowi parem teiseks korraks," heitis Gabriel kähku wahele. „Ma usun ilma selleta, et Teie kardetaw püssilaskja olete, aga paugutamiseks ei ole praegune silmapilk hästi walitud. Põgenejate parem kaitsja on ettewaatus ja waikus... Kas wõin loota, et Teid siitsamast paigast terwelt jälle leian?"

Agnes nikutas tummalt pääd ja Gabriel sammus metsa sõrwa poole.

„Herra Gabriel!" hüüdis Agnes talle järele.

Gabriel waatas imestades tagasi. Agnes jooksis talle wastu, sasis iseäraliku tuhinaga ta käest kinni ja ütles paluwalt: „Ärge olge liigjulge ja tulge terwelt tagasi!"

Gabriel waatas neiule uuriwalt silmi ja leidis säält kaastundmuse kõrwalt weel mõnda muud, mis tema südant silmapilguks imelise õnnetundmusega täitis. Ta hääl wärises weidi, kui ta naljatades ütles: „Ärge minu eest kartke, preili Agnes; ma olen kawal rebane, kes kergeste lõksu ei lähe. Mul on suurem mure, et Teile siin üksipäine metsas midagi äpardust wõiks juhtuda. Ma palun weel korra: hoidke ennast hästi warjul ja wakka; jalad mässige kuue sisse, sest hommikune kaste wõiks neile wahest kahju teha. Kui ma Teid siit enam ei leiaks, siis — siis oleks sest wäga kahju."

Nende sõnadega surus Gabriel neiu kätt ja tõttas kiirel sammul minema.

5.

Esimene armastus.

Imelik wägi on esimesel armastusel. Agnes ei teadnud weel õieti, mis armastus on, ei teadnud ta, et ta Gabrieli armastas, aga seda tundis ta selgeste, et ta süda kerge ja meel ütlemata hää oli. Gabrieli kuju ei kadunud ta waimusilma eest; ta nägi teda ühtepuhku, kuulis tema südamesse tungiwat häält, kordas mõttes iga sõna, iga wähemat juhtumist, mida nad üheskoos läbi teinud. Öösesed kohutused, hirmsaste segatud uni, põgenemine särgiwäel ja paljajalu — kõik need suured ja tähtsad juhtumised, mis aga mitte Gabrielisse ei puutunud, oliwad Agnese meelest otsekui ära kustutatud. Hää meelega oleks Agnes nagu plikapõlwes läbi metsa lipanud, laulnud ja hõisanud, aga ta tuletas meelde, et „tema" hästi warjul ja wakka oli käskinud olla. Sõnakuulelikult mässis Agnes ennast Gabrieli pika ülikuue sisse, istus kännu otsa ja jäi wagusalt ootama.

Gabriel wiibis kaua. Päike oli juba kõrgesse tõusnud, kena, wagane, kuldne suwehommik kätte jõudnud, waikses metsas tuhanded hääled sumisemas, aga Gabriel ei tulnud ega tulnud. Agnese süda hakkas walutama. Wahetpidamata kuulatas ja waatas ta sinnapoole, kus ta mõisa teadis olewat. Mitmel korral arwas ta kuiwanud raagude prõginat kuulwat ja kargas siis rõõmsa ehmatusega püsti, aga ikka oli see eksitus. Rõhuw, kipitsew ahastus täitis aegamööda Agnese hinge, kohutawad pildid libisesiwad ta waimusilma eest mööda. Kordagi ei mõtelnud ta selle pääle, mis temast enesest saab, kui ta üksi peaks põgenema, aga kramp asus ta südamesse selle mõtte juures, et ta Gabrieli enam ei peaks nägema. Mis tarwis siis weel põgeneda?...

Agnes ei suutnud südame piina kauemine kannatada. Häkiste kargas ta üles ja tõttas metsa sõrwale. Siin jäi ta kohkudes seisma. Kuimetsa mõisast ei olnud muud järele jäänud, kui aurawad aherwarred; katus oli kadunud, suitsenud müürid kerkisiwad hoopis wõõral näol sinise õhu sisse. Inimestest ei olnud midagi näha ega kuulda. Kuhu oli Gabriel jäänud? Oliwad Wenelased tõeste ära läinud, wõi oli Gabriel nende kätte sattunud?

Wiimne mõte pani Agnese põlwed wankuma. Ta oli kuulnud ja osalt oma silmaga näinud, kuda selle hirmsa sõja ajal wangisid piinati, tule pääl pikkamisi küpsetati, katlas elusalt keedeti ja nõnda edasi. Kohutawa selgusega wilksasiwad need koledad kujutused Agnese erutatud waimusilma eest mööda ja siisgi tundis ta himu, otsekohe sinna joosta ja enesega niisama teha lasta, ainsa lootuse pärast, et sel wiisil Gabrieli weel korra, weel ühe ainsa korra näha saab.

Korraga hakkas Agnese süda kangeste tuksuma ja wärisew õhkamine kergitas ta rõhutud rinda. Waremete wahelt tuli meesterahwa kuju nähtawale ja hakkas metsa poole liikuma. Mees oli kaugel, tema küljes ei olnud midagi iseäralikku tundemärki, olgu siis, et ta suurt kimpu seljas näis kandwat, aga Agnes tundis ta kohe ära. Oleks Gabriel nüüd häkiste elusalt ja terwelt ta ette astunud, Agnes oleks talle wist rõõmu pärast nuttes kaela ümber kukkunud. Et see aga tüki aega kestis, enne kui Gabriel metsa sõrwale jõudis, siis leidis Agnes mahti, oma mõtteid koguda ja tundmusi korraldada, nagu see hästi kaswatatud rüütlipreili kohus on. Ta astus tulijale mõne sammu wastu ja ütles lahkeste — ainult lahkeste:

„Wenelased oliwad juba ära läinud?"

„Küla'p wist," kostis Gabriel naeratades, „sest muidu seisaks Teie alandlik sulane waewalt terwe nahaga Teie ees. Aga miks Teie metsast wälja tulite, preili Agnes?"

„Mul läks aeg oodates igawaks ja mul oli kange himu näha, mis — mis meie mõisast saanud. Kas meie ei wõiks nüüd weel korraks sinna tagasi minna?"

„Ei, preili Agnes, ärge seda himustage!" ütles Gabriel tõsiselt. „Ma mõistan küll, et Teil raske on kallist kodupaigast lahkuda, aga Teie õrn süda ei saaks koledat waadet ilma põrutuseta wälja kannatama. Päälegi wõiksiwad Wenelased häkiste tagasi tulla."

„Kas sääl tõeste nii kole on?" küsis Agnes tasakeste.

„Kole küll. Mõisameestest on suur hulk langenud."

„Kas surnute seas ka rüütlid ja — naesterahwaid on?" küsis Agnes pisarsilmil.

See küsimine, nii loomulik kui ta oli, tegi Gabrielile kentsakal wiisil tuska. Ta kostis kuiwalt:

„Rüütlitest on kolm, neli meest langenud, nende seas junker Delwig. Naesterahwastest ei ole keegi surma saanud; kui nad kõik põgenenud ei ole, siis on Wenelased nad elusalt kaasa wõtnud. Mõis ja laager on paljaks riisutud, kõik hooned suitsewaks rusude hunnikuks muudetud. Ma pidin kõik nurgad ja urkad läbi tuustima ja rusude ning põlewate tukkide lasust teed läbi kaewama, enne kui seda leidsin, mis meil waja on, nimelt leiba, liha ja — ärge ehmatage! — poisi ülikonna. Jah, preili Agnes, ajad on nii halwaks läinud, et ennast nüüd poisiks peate muutma, sest naesterahwa riided ei puutunud mulle näppu ja põgenemiseks ei oleks nad ka mitte hästi kõlwanud. Selle kimbu seest leiate kõik, mis Teile keha kinnituseks ja sugu muutmiseks waja on. Esiotsa läki aga jälle kaugemale metsa sisse."

Maha löödud silmil ja sõna lausumata kõndis Agnes seltsilise järele. Paksus padrikus pani Gabriel kimbu maha ja läks tüki maad kõrwale. Kui ta natukese aja pärast wana paigale tagasi tuli, seisis kena poiss Saksa moodi riides tema ees. Riided oliwad weidi kitsad, aga muidu poisile näo pärast, ja poiss näis seda teadwat, sest ta silmad särasiwad õnnelikult ja paled oliwad sügawa punaga kaetud. Gabriel pidi salamahti tunnistama, et „upsakas rüütlipreili" üks neist haruldastest inimestest oli, keda mitte riie ei ilusta, waid kes ise iga riietilustawad.

„Tere hommikut, junker!" hüüdis Gabriel lustilikult. „Kuda nimi on?"

„Junker Georg."

„Wäga hää, Teie jääte junker Georgiks, kuni Tallinna jõuame, ja mina olen nii kaua Teie alandlik sulane Gabriel. Kui tee pääl kellegiga kokku juhtume, kellel wäge ja wõimust küll on, et meid nime nimetamisele sundida, siis olete Teie junker Georg von Mönnikhusen ja mina — mõisa sulane Gabriel, keda junkrile kannupoisiks kaasa antud; sattume aga kogemata rööwlitega kimpu, siis olen mina waene, aga auus talumees ja Teie minu noorem wend Jüts, kellele ma Saksa riided selga olen warastanud. See oleks ime asi, kui kaks meiesugust tubli meest maailmast läbi ei pääseks. Mina oskan mõõgaga pisut ümber käia, Teile jääb püstol enese kaitsmiseks. Loodan, et Teie pauku ei karda?"

„Mina lasen iga linnu lennu päält maha," uhkustas Agnes. „Ärge unustage, herra Gabriel, et ma sõjapääliku tütar ja sõjameeste keskel üles kaswanud olen."

„Tõsi, tõsi, seda tuletasite mulle juba waremalt korra meelde. Wäga rõõmustaw, junker Georg, et sõjas hästi harjunud wägimees olete, aga pidage meeles, et mina mitte ‚herra Gabriel' ei ole."

„Mis Teie siis olete?"

„Mõneks päewaks Teie sulane, kellele „sina" peate ütlema."

„Kuda wõin ma Teile „sina" ütelda?"

„Miks mitte?"

„Teie ei ole sugugi sulase moodi Ma kardan, et kui meid iganes koos nähtakse, siis arwatakse Teid ikka rüütliks ja mind Teie kannupoisiks."

Meie ei wõi paraku tunnistada, et neiu sõnad ja imestaw pilk, mida ta noore mehe toreda kuju üle libiseda laskis, Gabrieli südamele kudagi wiisi haiget oleks teinud.

„Ma kardan, et see kõige wiimne mõte on, mis inimestele meid nähes pähe wõiks tulla," ütles ta naeratades. „Mina olen just selsamal mõõdul rüütli nägu, kui wares kulli nägu."

„Kas Teie ei ole rüütli sugust?" küsis Agnes ilmasüütalt.

„Ei ole," kostis Gabriel kuiwalt; ja Agnese näo päält midagi nagu kahetsust leida arwates, lisas ta weel pisut karmimalt juurde: „Küla'p näete warsi, junker Georg, et mina sulaseks loodud olen. Kui mulle kolm korda „sina" olete ütelnud, siis saate isegi imestama, kuda see Teile mitte esimesel silmapilgul meelde ei tulnud. Teeme kohe proowi. Mis käsku armuline junker annab?"

„Hää küll, Gabriel," ütles Agnes pääd pisut kuklasse wisates, „wõta kimp selga ja lähme teele."
„Waat' sedawiisi, see on õige," kiitis Gabriel käsku täites.
„Sulasel ei ole õigust, peremehe sõnu kiita ega laita," tähendas Agnes naeratades.
„Palun andeks. Edespidi ei tee ma suud lahti, enne kui armuline junker ise kässib."
Padrikust wälja jõudes sattusiwad nad jalgtee pääle, mis metsadest ja rabadest läbi põhjapoole wiis. Maakoht oli üksik, inimeste elu jälgi oli arwa näha. Paar korda paistis neile lagedamatel kohtadel lapike kollendawat põldu ja endiste külade asemed silma, kuid talurahwa urtsikutest ei olnud muud kui mustad tukid järele jäänud, elanikud aga oliwad Wenelaste ning mõisameeste eest ammugi metsadesse ja linnadesse pelgunud. Maakoha üleüldine pilt ei olnud siisgi mitte kurb ega eluta, sest päike paistis armsaste puhtast, sinisest taewast, linnud laulsiwad ja loodus haljendas küpses, suwises iluduses. Agnese meelest oli see wäga lustilik põgenemine. Wahete wahel, kui isa õnnetus, Kuimetsa ärahääwitamine ja sugulase Delwigi surm talle kogemata meelde tuli, läikis küll pisar ta laugel, aga see ei kestnud kuigi kaua. Imeline rõõmulaul heljus põhjushäälena ühtepuhku ta südames, aga ta häbenes seda awaldada, püüdis tõsine olla ja suud pidada, kuigi tal tuline himu oli, Gabrieli häält kuulda, temaga magusat juttu westa ja koguni naljatada. Gabrielil oli seesama igatsus, aga ta ei tahtnud oma priitahtlikult walitud sulase seisusest wälja astuda; ta pidi sellega leppima, et aeg ajalt altkulmu junker Georgi näo poole piilus, mis kui roosi õis laia kübara warjus õitses.
„Gabriel!" ütles Agnes tüki aja pärast kartlikult.
„Mis siis, junker Georg?"
„Ma — ma ei wõi lepingut pidada."
„Missugust lepingut?"
„Ma ei wõi Teile ‚sina' ütelda ega Teiega kui sulasega kõneleda. Mis sulane Teie olete? Teie pole kellegi sulane."
„Kuda nii? Olen ma milgi wiisil eksinud wõi häbemata olnud?"
„Oh ei, ei, aga — ma ei taha, et Teie minuga nii üleliiga alandlik oleksite. Kui just waja peaks olema, siis wõime ju lepingut jälle meelde tuletada ja ma tõotan nii uhke ja kare junker olla, kui ise soowite, aga esiotsa ei ole ju seda weel mitte waja, ja — ühe sõnaga, ma soowiksin Teiega kui lõbusa seltsimehega juttu ajada ja Teie käest palju, palju asju küsida."
„Ohoo?" mõtles Gabriel, „rüitlipreilil läheb aeg wait olles igawaks; häda pärast wõib ju ka alama inimesega pisut naljatada. Küsige aga pääle, preili Agnes!" lisas ta waljuste juurde.
„Minu esimene küsimus on: Kas meie ei wõiks pisut puhata ja pruukosti wõtta? Siin on nii kena murupind metsa sõrwal, et kahju oleks, seda ilma wiibimata selja taha jätta."
„See on nõuu, mis tõsist tähelepanemist nõuab." ütles Gabriel ja wirutas kohe kimbu õladelt maha. Ta ise sirutas oma pika kere muru pääle ja jäi hää meelega wahtima, kuda Agnes kimbu nobedaste lahti sidus ja säält suitsetatud singi ja ilmatu pika leiwa wälja kooris.
„Kas Teil nuga on?" küsis Agnes.
„On küll, aga hoidke, et enese sõrmi ei lõika," ütles Gabriel ja andis läikiwa pistnua, mille pää hõbedast wäga kunstlikult nikerdatud ja kalli kiwidega ehitud oli, Agnese kätte; ta oleks küll leiwa ja liha lõikamise oma hooleks wõtnud, aga ei raatsinud; see oli liig kena waadata, kuda uhke rüütlipreili toitu walmistas.
„Oh, kui ilus see on!" hüüdis Agnes nuga silmates. „Kust Te selle saite?"
„Wana mälestus hää inimese käest," kostis Gabriel lühidelt. „Aga kes Teid nii osawaste leiba lõikama õpetas, preili Agnes?"
„Kas arwate, et mind kaheksateistkümne aasta wanaduseni mähkmetes on peetud?" naeris Agnes. „Uskuge, minust saaks tubli kodaniku perenaene..."
„Mõisniku proua," parandas Gabriel.
„Kodaniku perenaene," kõneles Agnes edasi, ilma et ennast kunagi eksitada oleks lasknud, „sest ma olen oma isa juures kuus aastat majatallitust pidanud — sest saadik, kui minu ema suri."
Wiimaste sõnade juures läksiwad Agnese läikiwad silmad häkiste tumedaks. Lühikese waikimise järele ütles ta. jälle rõõmsamalt: „Teil ei ole õigust mõisnikkude tütardest nii wähe lugu pidada. Meie sugukonnas on ikka tublid perenaesed olnud. Üks minu tädidest — mul on wäga palju tädisid — on Praegu Saksamaal lihtsa käsitöölise naene ja saab ühe ainsa ümmardaja abiga wäga hästi läbi."
„Kuda see wõis sündida, et Teie tädi lihtsa käsitöölise naeseks sai?" küsis Gabriel. „Selle maa seaduste järele ei tohi keegi rüütli soost naesterahwas alamast soost mehele minna."
„Tädi ei läinud sellele mehele ka mitte seadust mööda, waid oma tahtmise järele. Noormees käis mõisas tööl, kuna tädi weel noor ja ilus tüdruk oli. Ühel kenal päewal oliwad mõlemad kui tina tuhka kadunud. Alles aasta pärast saiwad sugulased teada, et tädi Saksamaal lihtsa käsitöölise abikaasaks oli saanud. Meie sugukond kannab sest saadik waese tädi pääle wiha ega tunnista teda enam sugulaseks. Isa on mulle kõwaste ara keelanud, tema kuuldes tädi nime suhu wõtta. See teeb mulle haiget, sest ma mäletan weel lapsepõlwest, et tädi wäga kena näoga ja hää südamega naesterahwas oli, keda mina hirmsaste armastasin. Ma ei mõista, kuda tema nii raskeste wõis eksida; see on ju hirmus suur patt, Jumala ja sugukonna tahtmise wastu alatu inimesega abielusse heita."
„Oli see siis nii alatu inimene?"
„Loomu poolest mitte, aga ta oli madalast seisusest ja julges ometigi oma kätt kõrgeste sündinud preili järele wälja sirutada; eks see olnud alatu tegu?"
„Päris wargus ja rööwimine," tõendas Gabriel jahedalt ja hakkas täie isuga toitu wõtma. Agnes katsus paari suutäit, aga temale ei maitsnud toit mitte; ta söögiisu oli häkiste ära kadunud. Ta kõneles edasi: „Meie perekonnas olen mina ainuke, kes tädile aeg ajalt salamahti sõnumid saadab ja tema käest sõnumid saab. Ma ei wabanda tema eksimist, waid arwan seda suureks patuks, aga . .."
„Kas see Teie lugupidamist tädi wastu ei wähenda?"
„Minu armastust tädi wastu ei wähenda see mitte. Ma wõiksin temale weel palju pattusid andeks anda, enne kui armas mälestus kustuks. Tema teost wõin ma küll aru saada. Ta eksis armastuse pärast ja tema eksitaja oli wähemast puhtast Saksa soost ja kena, wiisakas noormees, kelle ülem püüdmine tänapäewani on olnud, tädi igapidi õnnelikuks teha. Hoopis arusaamata asi on aga see minu meelest, et kõrgeste sündinud naesterahwad koguni Eesti wõi Läti talupoegadega abielusse heidawad, nagu selle hirmsa sõja ajal mitu korda peab juhtunud olema."
„Häda ajab härja kaewu," naeratas Gabriel.
„Kõige suuremal hädal ei peaks nii palju wõimu olema, et ta inimest iseenese silmas alandada suudaks!" hüüdis Agnes õhetawail palgil.
„Teie ei ole weel kõige suuremat häda näinud, Preili Agnes."
„Kõige suurema häda wastu on ikka weel üks abi olemas: priitahtlik surm!"
„Surm on kibe rohi, preili Agnes."
„Mina sureksin ennemast tuhat korda, enne kui..."
„Enne kui Eesti wõi Läti talupoja naeseks läheksite," jätkas Gabriel juurde, kuna Agnes kohe parajat sõna ei leidnud.
„Enne kui ma üleüldse midagi teeksin, mis ma ise õigeks ei wõi arwata," lõpetas Agnes karmi tõsidusega.
Gabrielil oli tundmus, nagu puhuks külm tuul otse tema südamesse ja paneks sääl midagi tarduma.
„Wäga hää," mõtles ta, „et seda kõiki su enese suust kuulen; pidasin sind külmaks ja uhkeks, aga wahel paistab su silmast midagi, mis kõik mu arwamised ümber lükkab ja mind unistama paneb. Külap edespidi olen ettewaatlikum. Kahju, et ta poisi riidesgi nii ütlemata ilus ja ilmasüüta, ta hääl nii mahe ja südamesse tungiw on. Annaksin talle muidu kibedaste nina pääle."
„Herra Gabriel!" ütles Agnes lühikese mõtlemise järele.
„Juba jälle „herra Gabriel?""
„Ma ei wõi Teile teisiti ütelda; minu meelest olete Teie herra. Aga kas see ei ole ime, et mina weel sugugi ei tea, kelle seltsi ma sattunud olen? Teie ei

ole mulle weel oma täit nimegi nimetanud."

„Mis tarbeks?" ütles Gabriel õlasid kehitades. „Ma ei ole Teie seltsist, preili von Mönnikhusen, ega wõi Teie tuttawaks jääda. Paari paewa pärast jõuame, kui Jumal aitab, Tallinna, ja siis lahkume niisama häkiste, nagu kogemata kokku juhtusime."

„Lahkume? Mikspärast tahate Teie lahkuda?" küsis Agnes kohmetult.

„Ma kardan, kui Teie teaksite, kes mina olen, siis kihutaksite mind tohe enesest eemale ja wannuksite seda tundi, mil õnnetuse sunnil minu seltsis teele läksite."

„Seda saame weel näha," ütles Agnes naeratades. „Kes Teie olete?"

„Suur patune," wastas Gabriel külmalt, „kõige alatum inimeste seast, sest minu soontes tuksub talurahwa weril"

6.

Kes oli Gabriel?

Gabriel eksis arwates, et see sõna kui pikselöök uhke rüütlipreili pääle saab mõjuma. Agnes oli küll esiotsa pisut kohkunud, aga järgmisel silmapilgul waatas ta meelitawa umbusaldusega Gabrielile silma sisse ja ütles naeratades: „Teie naljatate?"

Gabriel arwas tugewamat mõõtu waja olewat; tal oli kentsakas himu, rüütlipreili ees oma madala seisusega uhkustada.

„Mina ei ole mitte ainult talurahwa soost," ütles ta karmilt, „waid minu ema oli pääle kauba Eesti talupoja, see on: pärisorja tütar ja mina olen pärisorjade wõsu."

„Mikspärast püüate Teie ennast halwaks teha?" küsis Agnes nõrga häälega.

„Ma ei püüa ennast sugugi halwaks teha," kostis Gabriel kuiwalt. „Teie himustasite teada saada, kes mina olen, ja ma täidan Teie soowi. Teie olete sügawas eksituses, kui arwate, et ma oma sündimise pärast häbenen. Ei sugugi. Ma olen uhke selle pääle, et minu soontes tilk wahwa, aga õnnetu rahwa werd siriseb. Kuda wõib see mulle häbiks olla, et minu esiwanemad wägiwalla sunnil pärisorjusesse on sattunud? Kui inimene ilma enese süüta wangi sattub, on see siis häbi? Teie ise olite eile weel waba ja rikas, nagu kuninga tütar kunagi, täna olete waene põgeneja — kas Teie ennast sellepärast põlgate? Minu esiwanemad on oma priiuse eest wahwaste wõidelnud ja priiuse waim ei ole nende järeltulijate sees weelgi kustunud. Minu wanaisa oli nende talupoegade eeswedaja, kelle ees kuueteistkümne aasta eest Saksa rüütlid wärisesiwad. Teil on põhjust, mind weel enam wihata, kui põlata. See oli minu wanaisa, kelle käe läbi Koluwere lahingus Teie peigmehe isa Johann von Risbiter langes. Talupoegadel ei olnud sel korral õnne. Nad kaotasiwad lahingu, minu wanaisa sattus wangi ja sai Teie isa käsu pääle kui mässaja hirmsal wiisil surmatud."

Agnes wahtis pärani silmil Gabrieli otsa ja kogeles kahwatades: „Teie teadsite seda ja siisgi — siisgi olete minu elu päästnud!"

„Mina ei sõdi tütarlaste wastu," ütles Gabriel naeratades.

„Teie peaksite mind ju hirmsaste wihkama!" hüüdis Agnes käsa risti pannes.

„Ei, ma ei wihka Teid mitte. Ma päästaksin Teid hää meelega weel sada korda suuremast hädaohust, aga ma arwan, Teie nääte nüüd isegi, et ma kauemine Teie — tuttawaks ei wõi jääda, kui just hädaste wäja. Et põhjani teaksite, kui suure põlgamise ja wihkamise wääriline mina olen, siis kuulge weel: Minu isa oli Wenelane ja mina ise olin weel paari nädala eest Wene sõjamees, see on: Teie sugurahwa ja Liiwi orduriigi waenlane!"

Agnese näo pääl wahetas kahwatus punaga.

„Siis olete ometigi..." kogeles ta surija häälega.

„Mis?"

„See, kelleks junker Risbiter Teid arwas . . ."

„Wene salakuulaja?" täiendas Gabriel kergeste punastades. „Ei, ma ei ole mitte salakuulaja, ei ka mitte isamaa äraandja. Ma olen auusaste Sakste ja Rootslaste wastu sõdinud ja ma soowin niisama auusaste, et nende walitsus sel õnnetul maal lõppeks. Kurjemaks ei wõi selle maa pärisrahwa elujärg ialgi minna, kui ta Sakste raske käe all olnud, küll aga wõiks ta Moskwa walitsuse all paraneda, sest tsaar Iwan Wassiljewitsh, kes „Hirmsa" nime kannab, on tüll wali mees, aga tema rahwas on waba ja tema hirmsa waljuse ees wärisewad kõige päält kangekaelsed bojarid, kuna alam rahwas rahus elada ja kosuda wõib. Moskwa tsaarid on suured hariduse sõbrad, selle pärast oli see ammugi nende püüdmine, Lääne mere äärseid maid ja sadamaid, kui Lääne-Europa hariduse wärawaid, oma kätte saada, ja waremalt wõi hiljemalt peawad need maad nende kätte langema. Kes neid selles nõuus aitab, see wähendab meie õnnetu kodumaa waewa ja kiirendab rahulise, õnneliku aja algamist."

Gabriel kõneles neid sõnu paisuwa häälega, peaaegu pühaliku ettekuulutuse toonil, ja tõsise waimustuse lõke loitas ta pilgus.

„Andke andeks!" sosistas Agnes. Ta rinnust tungis südant kergitaw õhkamine, ta silmis läikisiwad pisarad, tänu pisarad! Ta ei tahtnud seda meest põlata!

Tüki aega wältas piinlik waikus. Agnese söögiisu oli hoopis ära lõppenud, kuna Gabriel wagusalt söömise lõpetas, siis pää käe pääle toetas ja pehmel murul puhkama jäi. Ta ei julenud silmi Agnese poole üles tõsta, sest ta tundis ennast süüdlase olewat ja sai enese pääle tusaseks.

„Kes pagan kihutas mind kõiki wälja lobisema?" mõtles ta kahetsedes. „Palju parem oleks olnud, kui ta mind mõneks Saksa krahwipojaks oleks pidanud ja ennast selle tõttu täie usaldusega minu hoole alla andnud. Nüüd on ta tuju jäädawalt rikutud, sõprus lõhutud, usaldus kadunud. Ime, et ta weel silmapilgugi minu ligidal wiibida läbeb. Olen ikka weel noor ja rumal, ja päälegi toore südamega, et waest, maha jäätud tütarlast nii uisapäisa kurwastada ja pahandada wõisin. Kõik ei ole küll mitte minu süü. Miks ta oma seisusega nii wäga uhkustas? See pani mu were keema. Rumal temp on tehtud, pean katsuma wiga kudagiwiisi parandada. Küll ta wõib mind nüüd südame põhjast wihata ja põlata!"

Kui siis Gabriel mõne aja pärast silmi julges tõsta, pani ta määratu imestusega tähele, et Agnese näo pääl kõige wähematgi wihkamise ega põlgamise märki näha ei olnud. Ta paled oliwad küll weidi kahwatud, aga nägu muidu rahuline ja pilk, millega ta Gabrieli pääle waatas, õrna osawõtmist täis.

„Jutustage mulle oma elust," ütles Agnes wagusalt.

„Minu elust?" hüüdis Gabriel imestades. „Mis mul sest weel palju jutustada jääb? Teie teate juba, kes mina olen ja kui palju ma väärt olen. Ma arwasin, et Teil kõigewähemat himu ei ole, minusugusest weel rohkem teada saada."

Agnes raputas tõsiselt pääd.

„Sest, mis mina Teie elust siiamaani tean, ei wõi ma weel sugugi arwata, kes Teie olete ja kui palju Teie väärt olete. Teie ei ole igapäewne inimene, kelle elulugu kahe, kolme sõnaga ära räägitud on. Ütelge, mis tahate, aga ma jään esiotsa ikka weel uskuma, et Teie ennast minu ees halwaks teha püüate. Jutustage mulle kõik, küll ma siis ise näen, mis Teist arwata tuleb. Wõi on Teil mõni saladus hoida, mille äraandmist minu poolt kardate? Teil ei ole usaldust minu wastu?"

„Mull ei ole midagi saladust hoida."

„Mikspärast ei taha Teie siis minu uudishimu täita?" tungis Agnes pääle. „Mõtelge, et Teie ise ennast minu sulaseks pakkusite ja sõna kuulda tõotasite. Kas olete juba unustanud, et mina walju meelega junker Georg von Mönnikhusen olen, kes oma sulase poolt tõrkumist ega kangekaelsust ei salli?"

„Mis õige, see õige," ütles Gabriel naeratades. „Igal peremehel on õigus, oma teenijate koerustükka taga pärida. Kuulge siis, junker Georg, kui Teil seks kannatust küllalt on, uinutawat juttu oma truu-alandliku sulase Gabrieli eeselust."

Agnes nikutas rõõmu pärast punastades pääd, pani käed ristis sülle ja jäi magusalt kuulama.

Gabriel jutustas:

„Kahekümnekaheksa aasta eest, kümme aastat enne suure Liiwi sõja hakatust, elas Jägala jõe orus, allpool suurt koske, kaugel tuntud kütt ja kalamees, keda Oru Juhaniks hüüti, oma naise ja ainsa tütriga. Nime poolest oli Oru Juhan Pirita kloostri pärisori, elas aga kui waba mees ja tasus oma orjamaksu sel wiisil ära, et nädalas teatud hulga kalu ja jahisaaki kloostrisse wiis; suurema jao müüs ta Tallinnas ära, tõi säält mitmetsugu kaupa maarahwa tarbeks kaasa ja sai aegamööda jõukaks meheks. Ta rääkis Saksa keelt selgeste, mõistis lugeda, kirjutada ja kui waja — ka Tallinna kaupmehi tüssata, kes teda muidu wäga hästi sallisiwad. Räägiti ka, et temal jõe suus weike laew peidus olnud, millega ta Soome maal kaupa ajamas käis. Tema rikkuse pärast oli temale ammugi nõuu antud, ennast pärisorja seisusest lahti osta. Oru Juhan ei kostnud, selle pääle ei ega jah, waid lõi käega ja andis märku, et ta paremaid aegu ootab. Muidu on temast weel ütelda, et ta hää pereisa oli ja naest ning last hellaste armastas.

Ühel päewal tuli Oru peresse tundmata noormees, kes Saksa ega Eesti keelt ei mõistnud; see pakkus Juhanile kuldraha ja palus märkide abil

mõneks päewaks warjupaika. Oru Juhan lükkas, kuldraha tagasi, aga wõõra wõttis ta wastu, sest ta nägi nooremehe näost, et see õnnetu inimene ja surmani wäsinud oli. Noormees kandis Wene talupoja riiet, aga tema walgest näost ja peenikesest wiisist oli näha, et ta mitte talupoeg ei olnud. Kui wõõras paar päewa oli puhanud, palus ta jälle märkide abil, et Oru Juhan teda oma sulaseks wõtaks. Juhan täitis ka seda palwet ja ei pärinud wõõra mehe käest muud kui tema hüüdmine. Noormees wastas: „Gawrilo", ja sest oli Juhanile seks korraks küll. Gawrilo jäi Oru peresse elama, tegi rõõmsa meelega tööd ja õppis Eesti keele imeliku kiirusega selgeks. Oma elulugu ei ilmutanud ta kellegile. Oru Juhan ei küsinud, ja kui teised sest juttu tegiwad, ei wastanud Gawrilo midagi. Esiotsa andis ta oma olemises märku, et kurwad mälestused tema südant koormasiwad; ta sattus aeg ajalt nukra tuju sisse ja walas salamahti pisaraid. Aegamööda kadusiwad need tujud ja Gawrilo näis oma uue elujärjega leppinud olewat. See tuli sest, et tema ja Oru peretütri Maali wahel armastus oli siginenud.

See oli igapidi loomulik. Gawrilo oli kena noormees, peenikese wiisiga, tulise loomuga, rõõmsa meelega; Maali oli metsa warjul kaswanud õieke, õrn, wärske ja puhas. Nad pidiwad teine teist armastama — see ei wõinud teisiti olla. Maali ei teadnud weel õieti, mis armastus oli, ta ei mõistnud ennast häämitawa tule eest kaitsta, mis tema rinnus häkiste põlema süttis. Aasta pärast palus Gawrilo Oru Juhani käest Maalid enese abikaasaks; kui auus mees pidi ta seda tegema. Oru Juhan tahtis teda esimeses wihas ära tappa, aga Gawrilo palus oma süüd põlwili andeks ja tõotas Maalid eluaja käte pääl kanda. Ühtlasi tunnistas ta nüüd alles, kes tema oli. Ta oli suurtsugu mees Moskwa riigist, kes kerge meelega tsaari Iwan Wassiljewitshi wastu eksinud ja tema wiha eest üle raja põgenenud. Kodumaale ei tohtinud ta tagasi minna, sest sääl ootas teda piinlik surm. Iwani wiha oli kustumata, andeksandmist ei olnud loota. Ainus lootus, wiletsat elujärge parandada, oli — leppimine sugulastega, kes Gawrilo pääle ka tuliwihased oliwad, wähemast esiotsa temast midagi teada ei tahtnud, sest Gawrilo eksimine oli tsaari wiha ka nende pääle juhtinud. Gawrilo lootis, et aeg sugulaste wiha kustutab, nii et nende käest abi saaks ja wõõral maal auuga wõiks elada. Oru Juhan andis oma suurtsugu sulase süü andeks, lubas tütri temale naeseks ja walmistas toredad pulmad. Noorik tõi poja ilmale, kellele isa auuks „Gabriel" nimeks pandi. Warssi pärast seda läkitas Oru Juhan wäimehe Tallinna enese eest asju ajama. See oli kõikide õnnetus. Moskwa tsaari poolt oliwad sel ajal saadikud Tallinna tulnud, ilma et Gawrilo sest midagi oleks teadnud. Ta juhtus uulitsal saadikutega kokku, teda tunti ära ja hakati linna rahwa abiga, kes wägewa tsaarile meelehääd püüdsiwad teha, taga ajama. Gawrilo pääsis imelikul wiisil ja tuli kui põgeneja Oru talusse tagasi. Kauemaks ei wõinud ta siia jääda, sest Tallinnas tunti tema warjupaika. Oru Juhan wiis wäimehe oma laewaga Soome maale. Sest saadik oli Gawrilo kui tina tuhka kadunud. Teda arwati surnuks. Maalile ei maitsnud enam toit ega jook, misgi asi ei teinud talle rõõmu, ta jäi põdema ja kustus aasta pärast nagu küünal õnnetuse kareda tuule käes. Tema poeg kaswas Oru talus wanaisa ja wanaema hoole all priskeks, wallatuks ja kangekaelseks poisiks.

Ühel päewal, kui seitsmeaastane Gabriel üksipäine jõe ääres, paarsada sammu talust eemal mängis, astus üks tundmata mees, kellel peenike nägu, aga jämedad riided seljas oliwad, tema juurde, tõstis ta üles ja andis talle mitu korda suud. Weike mees ei olnud sellega nõuus, waid hakkas karjuma ja püüdis ennast lahti rabeleda, aga wõõras ütles waigistades: „Ära karda mind, Gabriel, ma olen sinu isa." Nüüd silmitses poiss teda hoolega ja peenikesed, walust ning waewast wälja kurnatud jooned jäiwad igawesets ajaks ta mälestusesse. Ta kutsus wõõrast wanaisa juurde, aga see kostis: „Ma ei julge tema ette astuda, sest ta wihkab mind kui sinu ema mõrtsukat. Kui sa suuremaks saad, siis tuleta meelde, et sa suurtsugu mehe poeg oled. Mine Wene maale ja otsi würst Feodor Nikititsh Sagorski üles; ta on minu lihane wend ja sinu onu. Tsaari wiha pärast ei julge tema mind enam wennaks tunnistada, aga ta ei ole kuri inimene ega wõi sinu wastu mingisugust wiha kanda. Wõta need asjad ja hoia neid hoolega." Nende sõnadega andis wõõras mees põueoda, kuld sõrmukse ja kinni pitserdatud kirja poisi kätte ja lisas juurde: „Kui neid asju onule näitad, siis saab ta sind wastu wõtma." Wõõras andis poisile wceel korra kuumalt suud, pühkis pisarad silmist ja tõttas minema. Isa kuju ja isa sõnad ei kustunud ialgi Gabrieli mälestusest.

Warsi pärast seda juhtumist heitis Gabrieli wanaema hinge. Oli Oru Juhan juba tütri surmast saadik otsekui ümber muudetud, siis jäi ta nüüd hoopis nukraks, hoidis inimestest eemale ja jättis asja ajamise hooletusesse. Paraku ei olnud tema õnnetuste mõõt weel kaugeltgi täis. Suur sõda pääsis lahti, Wenelased heitsiwad Wiru maa eneste alla ja tungisiwad säält ootamata wiisil Harju maa sisse. Oru Juhan põgenes raha ja wara maha jättes nende eest Tallinna, andis tütripoja oma wana sõbra, rahataguja Peter Schenkenbergi hooleks ja läks, kui Wenelased Lääne maa poole edasi oliwad tunginud, Oru talusse maha jäätud warandust päästma. Oru talu oli Wenelastest imelikul wiisil puutumata jäänud, aga kuna Juhan sääl oma asju tallitas, tuli korraga salk Saksa mehi Paidest Wenelaste eest põgenedes jõge mööda allapoole, riisus talu paljaks, süütas ta põlema ja jättis Juhani, kes oma wara sõjariistaga oli katsunud kaitsta, lõhki raiutud pääga aurawate rusude keskele maha. Oru Juhan pääsis eluga ja wandus kõigi Sakstele werist kättetasumist. Ta korjas hulga talupoegi, kes sel ajal mõisnikkude hirmsa rõhumise pääle wihased oliwad, enese ümber, tungis mõisade ning losside kallale ja tappis kõik rüütlisugu mehed ilma armuta ära, kes tema kätte langesiwad. Tema nõuu oli, mõisnikkude sugu Eesti maalt hoopis ära kaodata ja oma rahwaga Moskwa tsaari kaitse all wabalt elada. See kauge sihiga ettewõte lõppes niisama õnnetul wiisil, nagu kõik endised sellesarnatsed katsed. Talupojad piirasiwad Koluwere lossi ümber, kuhu palju mõisnikkusi nende eest oli põgenenud. Loss oli wäga kindel ja tema kaitsjad paniwad pääletungijatele meeleäraheitmisega wastu, sest nad teadsiwad, et neil wihaste talupoegade poolt armu loota ei olnud. Neile tuli ootamata wiisil abi. Kuna talupojad parajuste tormi jooksmas oliwad, tungis, rüütel Kaspar von Mönnikhusen suure mõisameeste salgaga selja tagant nende kallale. Talupojad sattusiwad kahe tule wahele ja leidsiwad peaaegu kõik surma. Oru Juhan sai raskeste haawatud ja sattus wangi. Teda piinati hirmsal wiisil ja poodi siis wõllasse. Sellega oli talurahwa mäss lõpetatud.

Rahataguja Schenkenberg wõttis weikse Gabrieli oma kaswandikuks ja kandis tema eest isalikult hoolt. Gabriel kaswas oma kasuwendade Ivo ja Christophi seltsis üles, kes temaga umbes ühe wanadused oliwad. Suurt rõõmu ei leidnud wana auus rahataguja oma poegadest ega kasulapsest mitte, sest kõik kolm oliwad üleannetud, taltsutamata loomuga poised ja isekeskis alati riius. Ivo ja Christoph sõimasiwad kasuwenda pea Wenelaseks, pea Taterlaseks, ja Gabriel andis neile rusikatega wastust. Mida wanemaks poisid saiwad, seda kangemaks kaswas wihawaen nende wahel. Ühel päewal, kui Gabriel 17 aastane oli, ei suutnud ta kasuwendade kiusu enam wälja kannatada. Ta andis kummagile wiimast korda mööda kõrwu, hüüdis: „Olen ma Wenelane, siis tahan ka seks jääda!" — ja jooksis kasuisa majast pakku, otsekohe Wiljandi poole, sest ta oli kuulnud, et sääl üks würst Sagorski Wenelaste sõjapäälik oli. Siin kippus ta häbemata julgusega otsekohe würsti jutule, kes teda nähes tagasi põrkas ja hüüdis: „See on ju minu wend Gawrilo!" „Gawrilo küll, aga mitte wend, waid wennapoeg," kostis poiss julgeste, rääkis oma eluloo üles ja andis põueoda, kuld sõrmukse ja kinni pitserdatud kirja würsti kätte. Würst luges kirja, tunnistas asju, jäi uskuma, wõttis Gabrieli enese juurde ja tegi temast tubli sõjamehe. Gabrielil oli nüüd hää põli, sest onu, kellel lapsi ei olnud, pidas teda kui oma last, lubas kõik wara temale pärandada, seadis ta täie ea sees ülemaks 1000 mehe üle ja andis talle woli teha, mis tahab. Gabriel tarwitas antud woli seks, et Sakslastele, Rootslastele ja Poolakatele wõimalikult rohkel mõõdul tuska tegi. Tema nimi sai Wenelaste seas warsi kuulsamaks, kui asi wäärt oli. Tsaar Iwan ise laskis ta enese ette kutsuda, kõneles temaga armulikult ja oleks temale wist ka teoga armu näidanud, poleks mitte Gabriel oma õnnetust isast juttu teinud ja temale armu palunud, kui ta kogemata weel elus peaks olema. Selle pääle tõmbas Iwan Hirmus kulmu kortsu — märk, mis Moskwa riigis tuhandeid wärisema paneb — pööras ülijulge palujale selja ega rääkinud temaga sel puhul enam sõnagi. Gabrieli sõbrad ja tuttawad wärisesiwad tema elu eest ja hoidsiwad temast kui pidalitõbisest eemale, onu Feodor Nikititsh noomis teda karedate sõnadega. Õnneks ei olnud tsaari wihal seekord tõsisemat tagajärge. Iga mõistlik inimene oleks sarnatsest äpardusest tulewikuks õpetust wõtnud ja teisel korral palju, palju targem olnud. Mitte nii Teie alandlik sulane Gabriel, kes paraku loomu poolest põikpää on ja igas asjas sellesinatse põikpää järele armastab teha. Temal ei olnud mingisugust põhjust arwata, et isa weel elus on, aga ta oli selle mõtte kord pähe wõtnud ja hoidis sest wisalt kinni.

Järgmisel aastal jooksis Gabriel oma salgaga kindla lossi pääle Lõuna-Liiwi maal tormi, sai wõitu ja wõttis sääljuures ühe tähtsa mehe wangi. Onule tuli mõte, et Gabriel wahest tsaari lepitada wõiks, kui ise selle wangi tema kätte wiib. Gabriel pidi käsku täitma ja wangi ühes teistega Pihkwasse wiima, kus Iwan sel ajal wiibis. Tsaar rõõmustas, tuletas Gabrieli ilma wihata meelde ja käskis teda midagi hääd asja paluda. Ilma wiibimata palus Gabriel oma õnnetu isale armu. Jälle tõmbas Iwan kardetud kulmu kortsu ja küsis: „Kas ta siis weel elab?" „Ma ei tea seda, aga ma loodan," oli Gabrieli wastus. Selle pääle pahwatas Iwan Hirmus naerma, mis wäga arwa juhtus, ja hüüdis pääd wangutades: „Oh sa rumal, rumal, sa palud kurjategijale armu ja ei tea isegi, kas ta weel elus on. Aga hää küll, ma olen tõotanud, ma pean sõna pidama. Kui sa ise Gawrilo Sagorski elusalt minu kätte tood ja tema oma pattu südamest kahetseb, siis annan temale wahest armu. Enne ära tule minu silma ette. Sa oled mulle meele hääd teinud; tänuks annan sulle kahekordse wihastamise andeks. Ära unusta, et mina bojaride kangekaelsust ei salli."

Nõnda oli Gabriel oma edewuse läbi teist korda tsaari armust ilma jäänud, mida wähemast onu temale oli lootnud. Kui ta tühja kätega onu juurde

tagasi tuli, sülitas see tuld ja ähwardas Gabrieli koerapiitsaga minema kihutada, kui ta weel korra isa nime suhu peaks wõtma. Onu oli niisama kurja suuga, kui hää südamega; ta jättis koerapiitsa rahule ja armastas wennapoega enam kui enne. Tüki aega ei teinud Gabriel isast piiksugi, aga ta kuulas ja uuris salamahti. Paari nädala eest wõttis ta Liiwimaal weikese Rootsi wäesalga wangi ja kuulis ühe wangi käest, et Rootsi päälinnas weel hiljuti Gawrilo Sagorski sarnane Wenelane kõige suuremas wiletsuses elutsenud. Nüüd ei suutnud Gabriel kauemine kannatada. Ta rääkis asja onule ja palus luba isa taga otsima minna. Onu käskis südametäiega wangi ära hukata ja Gabrieli mõneks ajaks wahi alla panna. Sarnane teguwiis ei kahandanud Gabrieli kangekaelsust, waid kaswatas tema tõrkumise waimu. Ta põgenes wahi alt ja läks oma käe pääl isa taga otsima. Tema nõuu oli, esmalt Tallinna ja säält Rootsimaale minna. Tee pääl juhtus talle seda ja teist, millest rääkida ei maksa. Wiimne äpardus — wõi oli see õnn? — juhtus talle Kuimetsa mõisa ligidal ja sellega lõppeb Gabriel Sagorski elulugu. Mis siis weel tuli, seda teab junker Georg ise, sest räägitaw Gabriel ei ole keegi muu kui Teie alandlik sulane."

7.

Leping.

Agnes oli sügawa tähelepanemisega kuulanud. Kui Gabriel wait jäi, tõmbas neiu sügawaste hinge ja ütles pehme häälega: „Teie olete hää jutustaja ja weel parem poeg. See inimene on õnnelikuks kiita keda —"

„— keda Teie armastate," tahtis Agnes ütelda, aga ta punastas häkiste ära ja lause jäi lõpetamata.

„Noh, keda —?" päris Gabriel ilma armuta.

Agnes tegi teist juttu.

„Ma kardan, et Teie nüüd enam minu sulane ei taha olla, würst Sagorski," ütles ta kartlikult naeratades. „Teil on nüüd õigus, minu pääle üle õla waadata, sest mina olen lihtsa rüütli tütar, kuna Teie würstlikust soost olete."

„Kui Teie arwate, et mina oma isa endise seisuse pääle põrmugi uhke olen, siis eksite, junker Georg," ütles Gabriel kuiwalt. „Selle maa seaduste järele ei ole ma päälegi muud kui Pirita kloostri pärisori, kes oma kohut ei täida."

Omas meeles aga mõtles ta: „Wäga hää, et ta mind nüüd enam omasuguseks arwab. See kaswatab uhke rüütlipreili usaldust minu wastu ja aitab teekonda kergitada."

Ja waljuste lisas ta juurde: „Kas olete nüüd küllalt puhanud, junker Georg?"

„Oh, ma ei ole sugugi wäsinud", ütles Agnes rõõmsaste.

„Siis wõiksime jälle minekut teha, sest meil on täna weel pikk ja waewaline tee ära käia."

„Kahju!" õhkas Agnes ilma tahtmata.

„Kahju siit lahkuda, wõi kahju, et tee waewaline on?" küsis Gabriel.

„Et tee nii waewaline on," kostis Agnes kimbu üle kummardades ja seda nobedaste kinni siduma hakates.

Gabriel katsus aidata, nende käed puutusiwad kokku. Magus wärin käis Gabrieli tehast läbi. Tal tuli kange himu, neiu kenast, kuldjuukselisest pääst, mis nii lähedal tema silmade ees liikus, kahe käega kinni sasida ja oma pale wastu suruda. Kartes, et kuri himu liig suureks kaswab, tõusis ta järsku püsti. Selsamal silmapilgul arwas ta metsast kuiwa raagude prõginat kuulwat, mis kohe jälle waikis.

„Kas kuulsite midagi?" küsis ta kaheldes Agnese käest.

„Ma kuulsin, nagu oleks siin lähedal keegi kuiwa oksa pääle astunud", kostis Agnes. „Wahest oli see mõni kiskja elajas?"

Nad jäiwad kuulatama. Metsas walitses sügaw waikus.

„Pole wist midagi, aga parem waatan järele," ütles Gabriel.

Ta tõmbas mõõga kepi seest wälja ja sammus sinna poole, kust raginat arwas kuulnud olewat.

„Gabriel!" karjatas Agnes häkilises ahastuses. „Ärge minge edasi! Sääl waritseb üks inimene paksu männa taga, waat', waat', sääl paremat kätt!"

Järgmisel silmapilgul kargas Agnesest tähendatud puu tagant tume kuju wälja ja sihtis pika püstoliga Gabrieli pääle. Püstoli lukk prõksus, aga pauk ei läinud lahti. Mees pööras kohe ümber ja putkas üle pää kaela kaugemale metsa sisse. Gabrielil oliwad pikemad koiwad; paarikümne sammuga jõudis ta põgeneja kannule ja tahtis juba ta kraest kinni haarata, aga mees põrkas kõrwale, jäi järsku seisma ja pööras näo tagaajaja poole.

See oli keskealine, tüwikas mees talupoja riides, mis rohkeste kulunud ja lõhki kärisenud oli. Tema käes wälkus pika teraga pussnuga.

„Pea kinni!" ütles ta lõõtsutades. „Ega ma jänes ei ole, et mind nii häbematal wiisil taga kihutad."

„Kes käskis eest ära lipata?" wastas Gabriel rahuliselt.

„Tohoo, pidin mina wana rauk üksipäine kahe noore mehe wastu hakkama?"

„Meie ei kippunud sinu kallale."

„Päh, kes seda wõis teada? Arwasin et rööwlid olete."

„Waletad, sõber, seda sa ei wõinudgi arwata. On see noorherra wahest rööwli nägu?"

Agnes tuli joostes. Nuga wõõra mehe käes nähes asus ta Gabrieli kõrwa, sihtis püstoliga wõõra peale ja hüüdis wälkuwail silmile „Kas pean selle kurja inimese maha laskma?"

„Pole waja, junker Georg," waigistas Gabriel naeratades, „ma loodan temaga üksipäine toime saada."

„Kui teie rööwlid ei ole, siis laske mind rahuga oma teed minna," ütles wõõras.

„Pea kinni, mis häda sul on?" kostis Gabriel rahuliselt. „Meie oleme küll auusad inimesed, aga mul on põhjust uskuda, et sina ise rööwel oled. Ma arwan sind natukese tundwat. Kas sinu nimi ei ole Siim?"

Mees ajas silmad pärani laiale ja hakkas siis häkiste täie kõriga karjuma: „Mis tembutamine see on? Ma pole kellegi Siimust eluajal kuulnud. Mis te' auusat teekäijat sõimate?"

„Wait!" põrutas Gabriel mõõgaga ähwardades. „Su seltsimehed on wist ligidal, tahad neile kisaga märku anda? Kui weel korra häält üleliiga paisutad, siis teen su igaweste waikseks. Oma kisa läbi oled sa ennast weel paremine tunda annud. Otse niisama kisendasid sa kahekümne aasta eest, kui sind ühes kohas warguse päält kinni wõeti ja peksma hakati. Sel ajal olid sa tuntud waras ja rööwel, see oleks ime, kui waheajal auusaks teekäijaks oleksid muutunud. Ma ei usalda sind siia jätta, sa pead meie kaasa tulema."

Siim pistis häkiste kaks sõrme suhu, aga selsamal silmapilgul kargas Gabriel kui tiiger ta kallale, rusus ta selili maha, pani põlwe ta rinna pääle ja ütles: „Tasa, tasa, sõber! Mis sa nüüd tahtsid teha?"

„Wilistada!" purtsas rööwel wihaselt.

„Mikspärast?

„Minu seltsimehed ei ole kaugel, nad wõiwad iga silmapilk siin olla. Hoia, et sa minusse ei puudu!"

„Kõwaste puudun, kui sa tühje tempusid maha ei jäta. Wõi nüüd oled juba rööwlite päälikuks tõusnud? Enne warastasid üksipäine."

„Kes pagan sa oled, et seda nii hästi tead?" imestas rööwel.

„Wana tuttaw, kes sinu nahka mitmest küljest näinud."

„Noh, noh, ära sellega nii wäga uhkusta; see wõib igaühele juhtuda. Aga pagan wõtku mind, kui ma su nägu mäletan. Oled wist mõni ametiwend, kuid minust kawalam?"

„Peaaegu!" naeris Gabriel. „Aga see ei maksa mälestust waewata. Räägime parem mõistlikku juttu."

„Mina räägin hää meelega mõistlikku juttu."

„Kas usud, et su elu minu käes on?"

„Ma usun, et sul minust rohkem rammu on. Sa oled kole murdja; mina kardan, et mul ühtgi terwet konti enam kere sees ei ole."

„Siis püüa tõtt rääkida, muidu —"

Gabriel lasi mõõga tera rööwli silmade ees läikida.

„Minu sõna on kui aamen kirikus," ütles Siim silmi pilgutades.

„Kui palju sul mehi on?"

„Tüki tosin."

„Kus nad seisawad?"

„Sääl."

Rööwel tähendas silmadega päewalooja poole.
„Kui kaugel?"
„Tüki tuhat sammu."
„Hää küll. Meie läheme nüüd edasi ja sina tuled kaasa. Juhtub, et meie säälpool (Gabriel tähendas päewatõusu poole) sinu seltsimeestega kokku puudume, siis saad sina waksa külma terast keresse. Kas sul kogemata mingisugust õiendust oma üteluste kohta ei ole?"
„Ei ole."
„Räägitud äpardus juhtub sulle ka siis, kui sa ilma minu käsuta piiksu teed wõi putku panna katsud."
Ma mõistan."
„Püstoli ja pussi usaldad esiotsa minu kätte."
„Hää meelega."
„Noh, siis lähme teele, tasemad kui waimud. Kui sind küsitakse, siis wasta sosinal, muidu pea suud!"
Gabriel tõusis üles ja käskis Siimu enese eel käia. Nad läksiwad metsa sõrwale tagasi, kuhu kimp maha oli jäänud. Gabrieli käsu pääle pidi rowel kimbu oma selga wõtma. Seda nähes ei suutnud Agnes naeru pidada.
„See ei ole muud kui õigus," ütles Gabriel. „Mina pean tema sõjariistu tassima, siis kandku tema selle eest minu leiwakotti."
Nad lahkusiwad suurest metsast ja kõndisiwad kõrge nurme- ja nõmmemaa üle põhjahommiku poole. Kolmetunnilise rändamise järele, tuli jälle suur mets wastu, mis sel ajal, nagu osalt weel praegugi, Kose ja Jägala jõe kaldaid mitme penikoorma maa pääl kattis. Kõige selle rändamise ajal ei räägitud peaaegu sõnagi. Kui nad madalast Kose jõest läbi oliwad läinud, jäi Gabriel seisma ja pööras ennast Siimu poole, kelle otsaesiselt higi maha tilkus:
„Nüüd oleme sinu lõbusat seltsi küllalt maitsnud, aga lipata ei julge ma sind weelgi lasta; kes teab, missuguse paha tembu sa weel tagajärele ära teed. Kõige õigem oleks, kui sind selle kena männa oksa riputaksin, siis oleks meil ja teistel sinust rahu. Mis Teie arwate, junker Georg?"
„Ei, ei!" ütles Agnes kohkudes. „See oleks mõrtsukatöö. Jäägu meie käed tema werest puhtaks."
„Esite tahtsite ju ise teda maha lasta," naeratas Gabriel.
„Jah, siis — ma arwasin, et ta noaga Teie kallale kipub.'"
„Ja tahtsite mulle appi tulla? Suur tänu! Mis mul siis wiga elada, kui nii wägew käsi mind kaitseb! Aga mis me nüüd selle wõrukaelaga teeme? Laseme ta lahti, siis kutsub ta seltsimehed ja kihutab meie järele. Wähemast pean ta puu külge kinni siduma, et ta paigast liikuda ei saaks. Õnneks wõtsin mõisast tüki köit kaasa."
Gabriel surus Siimu, kes sugugi wastu ei pannud, rinnuli paksu männa wastu, tõmbas ta käed ümber tüwi, nööris nad teiselpool kokku ja mässis siis weel nööri mitmekordselt tüwi ja rööwli keha ümber.
„Ega te mind ometigi peksma ei hakka?" küsis rööwel kahtlaselt.
„Hm!" tegi Gabriel. „See on hää mõte, mida mulle weel pähe ei tulnudgi; näha on, et sa ise kõige paremine tead, mis sulle kõlbab. Tolmutaksin üsna hää meelega su patust turja, aga mis see kõik aitab? Sa oled ju ise näidanud, et peks sind ometegi ei paranda."
„Aga kui te mind sedawiisi seotult siia maha jätate," nurises rööwel, „siis suren ma nälga, ehk jälle kiskjad elajad panewad mu nahka."
„Oi, on sul nii hale meel iseenese pärast?" naeris Gabriel. „Kas nende wastu ka nii halastaja oled, keda sa paljaks riisud? Ütle puhtast südamest, mis sa meiega oleksid teinud, kui meie kogemata sinu kätte oleksime langenud? Ära karda, ma jätan sulle nii palju toidukraami siia, et sa wähemast täna ega homme nälga ei sure. Kiskjaid ei pruugi sa üleliiga karta, sest need ei puudu omasugustesse. Sinu pussi ja püstoli wõtan mälestuseks kaasa; need on sinu käes kurja küllalt teinud, ehk kõlbawad nüüd mõne hää teole."
Gabriel wõttis kimbust kannika leiba ja pistis selle rööwli põue, nii et ots suuni ulatas. Kimpu jälle oma selga upitades, ütles ta: „Jumalaga, Siim. Tulewal korral mäletad minu nägu wist paremine? Kui wõid, siis paranda meelt, kui mitte, siis ole teinekord wähemast ettewaatlikum, et sa — rööwlite kätte ei lange."
Rööwel kiristas waikselt hambaid.
Kui Gabriel ja Agnes tüki maad suure metsa all ära oliwad käinud, ütles Agnes: „See juhtumine tegi mulle palju enam nalja kui hirmu. Kas usute, mul on hale meel selle waese, petetud rööwli pärast!"
„Usun küll, aga ei wõi parata," pomises Gabriel. „Teie ei tohi mitte kõiki inimesi omataoliseks pidada, junker Georg."
„Aga ta on ometigi ka inimene!"
„Õige küll, aga kui inimene ennast metselaja sarnatseks teeb, siis peab temaga sedamööda ümber käidama."
„Ta wõib sääl tõeste otsa leida."
„See oleks hulga rahwale suureks õnneks, aga ma ei usu seda. Kurjadel on wisa hing. See on kawal rebane, kes ikka nõuu leiab. Päälegi ei ole ma teda nii wäga kõwaste sidunud; mõne tunniga wõib ta ennast köidikutest lahti rabeleda."
See sõna äratas Agnese kuldses südames häkilist rõõmu ja tänutundmise tuhinat.
„Teie olete hää inimene!" hüüdis ta liigutusest wärisewa häälega, ja korraga tundis Gabriel oma käe küljes sooja, pehmet surumist. Gabriel jäi järsku seisma.
„Junker Georg, mis Teie teete? Teie annate sulase käele suud!" püüdis ta naljatada, aga ta hääl jäi kurku kinni, ta wärises kõigest kehast. Tema ees seisis uhke rüütlipreili kui waene patune, silmad maha löödud, paled lõkendama punaga kaetud; tema neitsilik iludus oli sel silmapilgul Gabrieli meelest peaaegu üleloomuline, ja üleloomuline oli ka noore mehe tahtmise jõud, et ta sarnatse kiusatuse wastu jäksas seista.
„Mõtelge oma seisuse pääle, preili von Mönnikhusen," ütles ta lühikese waikimise järele kentsakalt kõlawa, korisewa häälega.
„Olen ma Teid pahandanud?" kogeles Agnes kohkudes.
„Ei, aga ma ei tahaks, et Teie hiljemalt iseenese üle pahandaksite."
Päike oli looja minemas, kui rändajad ojakese äärde jõudsiwad, mis siin laisalt metsheinamaast läbi sirises. Ojakese ligidal seisis üksik heinaküün ja Gabriel leidis järele waadates, et küünis ei tea mis ajast weel wähene osa heinu järele oli jäänud.
„Taewas on meile armuline," ütles ta rõõmuga. „Mõtlesin juba murega, kust öömaja leida. Tore ei ole küll seegi mitte ja ära hellitatud junker Georg tõmbab wist mokad weidi krässu, aga wähemast wõib ta nüüd ometigi pehmel asemel ja katukse all puhata. Mina, kui truu sulane, jään küüni ukse ette walwama."
„Kas Teie sugugi wäsinud ei ole?" imestas Agnes.
„Ei ole."
„Minu jõud on küll lõppemas," õhkas Agnes wäsinult pehme heina sisse langedes.
„Oh mina juhm!" pahandas Gabriel enese pääle ja hakkas kohe aset kohendama, mille pääle ta oma pika ülikuue laotas. „Mis mu arus oli, et ma selle pääle waremalt ei mõtelnud! Mis asi kihutas mind kui kiilis looma ühtepuhku edasi tormama? See oli minust andeksandmata eksitus, see oli otse kuritegu! Kuda wõisite Teie, noor ja õrn naesterahwas, uneta öö järele weel pikka ja rasket teereisi wälja kannatada?"
„Mul oli lõbus seltsiline."
Gabriel raputas kahtlaselt pääd. „Teie ise eksitasite mind, preili Agnes. Teie olite terwe päewa rõõmus ja erk, kust pidi mulle siis wäsimuse mõte pähe tulema? Oleksite Teie ühe ainsagi korra wäsimuse üle kaebanud!"
„Ma ei tundnud päewa ajal kordagi wäsimust."
„Ma mõistan nüüd: Teie sammusid tiiwustas kuum igatsus armsa isa ja — wahest pisut ka kena junker Hansu järele —"
„Herra Gabriel!!"
Agnese häälest kõlas nii palju häkilist, õiglast meeleärritust wälja, et Gabrieli süda — imelik küll! — kohe rõõmu pärast hüppama hakkas.
„Kas saapad ei õõrunud?" õhkas ta silmakirjalise nukrusega.
„Mu jalad on praegu nii tuimad, et walu ei wõigi tunda."

„Waene, waene preili! Mis peame nüüd pääle hakkama? Ma langeksin igawese nuhtluse alla, kui Teie homme hommikul liigwäsimuse pärast paigast liikuda ei suudaks wõi — taewas hoidku seda tulemast! — koguni haigeks peaksite jääma! Kui raske, kui hirmus wõib see õnnetu teereis, mis nüüd paraku weel pikemaks ähwardab wenida, Teie meelest olla!"

„Ei sugugi!" tõendas Agnes ilma mõtlemata. „Ma ei ole wist ialgi rõõmsam ja — rahulisem olnud."

Selle pääle ei teadnud Gabriel muud midagi wastata, kui kummardas häkilises liigutuses, sasis neiu käed pihku ja andis neile suud. Kust ta korraga selle julguse wõttis? See on tärkawa armastuse saladus. Agnes tõmbas käed ruttu tagasi ja kattis nendega oma silmi. Wäsimuse karw oli ta näost häkiste kadunud.

Gabriel soowis neiule weidi kõikuwa häälega rahulist und ja läks küünist wälja. Ukse taga heitis ta rohu sisse pikali maha, kindla nõuuga, mitte uinuda, waid öö läbi walwata. Tema hingeline ja tundmusline seisukord tegi selle nõuu täitmise kergeks. Ta ei tundnud kõige wähemat wäsimust, ta liikmed oliwad kerged, pää roosikarwalisi mõtteid täis. Looduses walitses waikus ja pimedus, misgi asi ei seganud Gabrieli mõtete rida. Ta pani käed pää all risti ja wahtis üksisilmi tumesinisesse taewasse, kus tähed armsaste särasiwad. Gabriel ei näinud ühtgi tähte, tema silma eest libisesiwad wiimaste päewade mälestused mööda. Kaswawa rõõmuga tuletas ta kõiki neid juhtumisi meelde, mis Agnese külge puutusiwad, ja oli juhtumiste rida otsas, siis hakkas Gabriel ilma tüdimata teisest otsast uueste pääle. Aeg ajalt näis see õnn, Agnest oma ligidal, oma kaitse all teada, tema meelest arusaamata, wõimata olewat igakord pidi ta siis kange himu wastu wõitlema küüni sisse astuda ja oma silma käest kindlat tunnistust nõuda, et Agnes tõeste, kehalikult sääl oli, et misgi unenägu ega wiirastus teda ei petnud. Kõrwal on wähem häbitundmust, kui silmal. Et Gabriel oma õnne näha ei wõinud, tahtis ta teda wähemast kuulda. Ta pidas hinge kinni, kuulatas terawaste ja imestas, et küünist see ühetasane hingetõmbamine ei kostnud, mis rahulise une tundemärk on. Wahest oli Agnes niisama erk? Ei, see ei olnud wõimalik. Waene laps oli ju puruwäsinud, ta pidi raskeste uinuma, kuna teda liiategi mingisugused kentsakad ja keerulised mõtted ei erutanud; tema süda oli rahul, ta wõis uinuda. Gabriel oli selles täieste kindel! Meie ei ole selles mitte nii kindlad. Meie kardame, et Agnes seekord Gabrielist karwawäärt targem ei olnud ega kordagi homse raske teereisi pääle ei mõtelnud, mis keha karastust magusa une läbi nõudis; kardame, et Agnese wäsinud silmad alles koidu ajal lühikeseks ajaks kinni wajusiwad.

Gabriel pidas sõna: terwel ööl ei pannud ta silma kinni. Ettewaatusest ja ühtlasi kentsakast liikumise himust kihutatud, tõusis ta wahete wahel üles, tegi ringi ümber küüni, kuulatas siin ja kuulatas sääl, kõige terawamine aga küüni seinapragude juures, nagu oleks säältpoolt kõige suuremat hädaohtu karta olnud. Rõõmuga arwas ta säält wiimaks ometigi ihaldatud ühe tasast hingetõmbamist kuulwat.

Päike oli juba kõrgesse tõusnud, Gabriel ojakeses silmad puhtaks pesnud ja leiwakoti kallal käinud, aga küünis walitses ikka weel waikne lugu.

„Waene laps!" mõtles Gabriel liigutuses, „küll ta wäetikene wõib wäsinud olla! Uinu rahuga. Oleks küll paras aeg teele minna, aga kes raatsib niisugust uinujat äratada? Hää meelega waataksin korra järele, kuda lugu seisab, aga ma ei julge, ma olen jänespüks."

Gabriel wõitles kaua iseenesega. Wiimaks astus ta ometigi kikiwarbul küüni uksest sisse. Agnes magas rahuliste, ilma katteta, aga täies poisi riides, mis noore keha õrnalt paisuwaid neitsilist wormisid täieste ära warjata ei suutnud. Pehme wiltkübara oli ta pää alla pannud, kuldsed juukserõngad keerlesiwad puhta, walge otsaesise pääl; paled õhetasiwad une soojusest, pool lahtiste huulte wahelt läikis tumedaste sinakaswalge pärlirida; terwe näo üle oli rahulise õnne ja ilmasüütuse kuma wälja walatud.

Gabrieli meelest oli, nagu teeks ta pattu, nagu tumestaks ta oma ahne pilguga pildi kenadust, aga ta ei wõinud parata, ta oli kui paigale kinni naelatud. Kaua silmitses ta neitsilikku magajat ja tundis, kuda wiimne ärritus uhke rüütlipreili wastu ta südames sulas ja selle asemel imeline liigutus, suure õnne aimdus ja suure walu kartus asus. See kallis warandus, mida helde ja ühtlasi tige saatus üürikeseks ajaks tema hoole alla usaldanud, otse tema käte wahele pannud — see ei olnud ju tema oma; weel paar lühikest päewa, ja ta pidi selle waranduse tõrkumata käest ära andma, temast igaweste lahkuma. Oh need magusad, punased huuled, kuda nad ilma teadmata ja tahtmata meelitasiwad ja kutsusiwad, missugust joobnustawat õnne nad sellele tõotasiwad, kes neid musutada tohtis! Üks ainuke kord! Kas see nii suur kuritegu peaks olema?

Kuritegu küll, alatu tegu. Gabriel! Ole mees! Tahad sa õnnetu tütarlapse usaldust, kes ennast ilma kartuseta, ilma kahtluseta sinu kaitse alla uskunud, kurjaste pruukida? Ainus mõte selle pääle ajas Gabrielile puna palge. Ta pigistas hambad kokku, tahtis wahwaste põgeneda. Ta astus kaks, kolm sammu küüni ukse poole ja — pööras jälle ümber; ta ei suutnud ennast lahti kiskuda. Siin, siin oli tema elu õnn, siin joowastaw karikas, mille sarnast elu teist korda ei paku; pidi ta sest puutumata mööda minema? Üks ainuke tilk sest karikast, ja siis — tulgu, mis tuleb!

Gabriel langes häkiste põlwili ja kummardas uinuja näo üle. Magus joowastus tõusis talle pähe. Lähemal silmapilgul oli „kuritegu" tehtud. Gabriel surus oma kuumad, tuksuwad huuled uinuja sooja, pehme suu pääle, esite õrnalt, waewalt puutudes, siis suurema ja suurema rõhuga; ühe ainsa tilga oli ta õnnekarikast rüübata tahtnud, aga ta tundis, et janu kustutamata oli!

Uinuja kehast käis wärin läbi.

„Gabriel!" sosistasiwad ta tuksuwad huuled; siis lõi ta silmad lahti. Ta ei kohkunud Gabrieli kahwatut, sügawat hinge ärritust tunnistawat nägu enese üle nähes, waid naeratas õnnelikult; nähtus ei olnud ju muud kui eelkäiwa unenäo järg ja Agnes arwas ikka weel und nägewat.

„Agnes!" kogeles Gabriel wärisedes. „Anna andeks, ma olen eksinud."

Nüüd alles ärkas Agnes tõelise elu tundmusele. Ühe krapsuga kargas ta asemelt üles. Gabriel jäi põlwitama, sasis neiu kätest kinni ja palus: „Anna andeks, anna andeks!"

„Mis süüd pean ma andeks andma?" küsis Agnes tumeda häälega.

„Ma armastan sind, ma ei suutnud kiusatuse wastu panna, ma suutelesin sind, kuna sa uinusid."

Agnese palesid kattis sügaw puna, aga ta silmades säras õnne läik. Ta ei kostnud midagi, waid pani käed noore mehe kaela ümber ja sundis teda üles tõusma.

„Mikspärast unes?" küsis ta siis pehmeste ja weidi pilgelikult.

Seekord sulasiwad nende huuled wastastikku leppimise tõttu pikas, kuumas suuandmises kokku.

„Agnes! Agnes!" kordas Gabriel kaswawa tuhinaga; pääle armsa nime ei olnud tal uimastawa õnnetundmuse awaldamiseks esiotsa ühtgi sõna käepärast.

„Kas sa mind tõeste armastad?" küsis Agnes tema rinnal nuttes.

„Seda sa küsid weel?" hõiskas nüüd Gabriel täiest südamest. „Ma armastan sind ju sest silmapilgust saadik, kui sind esimest korda metsas nägin. Aga sina — kuda wõib see olla — ?

„Oh sina umbusklik!" sõitles Agnes pisarate läbi naeratades. „Kuda wõib üks tütarlaps sind näha ja mitte armastada?"

„See ei ole kellegi põhjus," ütles Gabriel pääd raputades. „Mind on palju tütarlapsi näinud, aga selle pärast ei ole mind tänini weel keegi armastanud. Ja nüüd just sina, sina ise, Agnes von Mönnikhusen, keda ma nii kõrgel, nii kaugel enesest arwasin seiswat!"

„Wäga kõrgel ja kaugel!" pilkas Agnes häbelikult. „Ma ei mõtelnud ju päewal ega öösel muu asja pääle, kui ainult sinu pääle; nii kõrgel ja kaugel seisid sa minust, sa waene, alatu mees, et upsakas rüütlipreili aknariide wahelt sinu järele piiluda ei häbenenud."

„Aga kui sa balkoni päält ära kadusid ja siis tüki aja pärast tagasi tulid, ei waadanud sa enam kordagi minu pääle," mõnitas Gabriel.

„Ja seda panid sina kohe tähele? Siis ei ole sa minust ju karwawäärt parem. Mina waatasin mujale ja nägin ainult sind."

„Kena kunsttükk!" naeris Gabriel. Siis ütles ta järsku tõsiseks minnes: „See on kõik nii ütlemata hää ja kena, et ma seda waewalt uskuda suudan. Aga kui meie südamed teine teist tõeste on leidnud, siis oleks minu omakasulik soow, et nad ka põliselt kokku jääksiwad. Lahkumine wõiks wähemast minule liig walusaks minna. Selle pärast küsin ma: tahab junker Georg ennast nii kaugele alandada, et ta sulase Gabrieli oma põliseks seltsimeheks eluteel wõtab?"

„Junker Georgil ei ole midagi wõtmist, aga Agnes Mönnikhusen tahaks hää meelega würst Gabrieli sõnakuulelikuks ümmardajaks saada."

„Aga mis ütleb sinu isa, sinu sugulased ja kõige päält — mis ütleb junker Hans Risbiter —" Agnes kattis kõneleja suu käega kinni.

„Ära riku selle tunni õnne, Gabriel!" ütles ta põlgawalt. „Mees, kes häda ajal oma kihlatud pruudi maha jätab ja pakku jookseb, on minu meelest kõige wiletsam inimeste seas. Ma ei taha tema nimegi enam kuulda." Ja uhkeste pääd tõstes lisas ta juurde: „Sinu armastus annab mulle jõudu tõigi wastu panna. Kes sind põlgab, on minu waenlane. olgu see ka minu ligem sugulane. Aga kes tohib sind põlata? Eks sa ole würsti poeg? Ma armastasin sind,

kuna sa weel lihtne sõjamees Gabriel olid; tänu pärast pead sa mind nüüd würsti prouaks tegema. Sest tunnist saadik olen ma sinu kihlatud pruut."

Selle wastu ei olnud Gabrielil midagi ütelda. Ta surus Agnese tugewaste oma rinnale ja wajutas ta punase suu pääle lepingu kinnituseks kuuma pitseri.

8.

Terawa silmaga Saks.

Hommikune suur sündmus maha arwata, läks see päew rändajatel ilma tähtsamate juhtumisteta mööda. Nad rändasiwad wäsimata — Agnese eilne nõrkus oli kui käega ära wõetud — edasi, kuid mitte otsekohe põhjaõhtu poole, kus Tallinn seisis, waid enam põhjapoole, ja nimelt kolme põhjuse pärast. Esimene põhjus, mida nad teine teisele teada ei andnud, oli see, et nüüd enam kummalgi suurt ruttu ei olnud Tallinna jõuda; waewaline teekond oli mõlemate meelest nii armsaks saanud, et nad teed hää meelega kolmekordseks oleksiwad pikendanud, kui nad aga sarnast pikendust kunagi arusaadawal wiisil oleksiwad wabandada mõistnud. Teiseks teadis Gabriel, et Kose Uuemõisas teine salk mõisamehi seisis ja maakohta kuni Tallinna piirini kardetawaks tegi; Gabrielil ei olnud aga nüüd kõige wähemat himu, mõisameestega teist korda kokku puutuda. Kolmandaks oli Agnese meeles korraga himu tekkinud, Gabrieli lapsepõlwist kodupaika Jägala jõe ääres näha saada; et see ka Gabrieli salasoow oli, siis heitis ta kohe nõuusse.

Kiwiloost saadik, kust nad sel päewal pärast lõunat kaugelt mööda läksiwad, oli maakoht kõigi teede ja radadega Gabrielile lapsepõlwest tuntud ja äratas tema hinges pea rõõmsaid, pea kurwi mälestusi. Üleüldse oli teekond sel päewal rändajate meelest weel lõbusam, kui eile. Küll pidiwad nad waewaga mitmest padrikust, soost ja liiwanõmmest läbi tungima, aga selle eest paistis ka päike nii armsaste, linnud laulsiwad nii rõõmsaste ja kõige päält purtsas rändajate südametes nii elaw, wärske rõõmuhallikas, et nad tee raskusi sugugi tähele ei pannud. Oli mõni padrik liig paks, mõni soo liig pehme wõi oja liig sügaw, siis laskis Agnes ennast hää meelega Gabrielist käte pääle wõtta ja maksis talle oma magusa suuga niisugust waewapalka, mida noormees kellegi kulla ega hõbeda wastu ei oleks wahetanud. Paaril korral puutusiwad neile eemalt inimesed silma, aga nad hoidsiwad nende eest hoolega kõrwale, wähem kartuse, kui kentsaka kadeduse pärast, oma noort õnne wõera silmale ilmutada. Imelik jõud oli Agnese õrnade liikmete sisse asunud. Ta ei kaebanud kordagi tüdimuse üle, ei läbenud pikemaid puhkamise aegugi pidada, ta astumine oli kerge, lennu sarnane, ta hääl wärske ja waim erk. Pakkus Gabriel talle käewart toetuseks, siis wõttis ta selle küll wastu, surus end silmapilguks seltsilise külge, pani pää otsekui wäsinult ta õlale ja lippas siis wallatult naerdes jälle tüki maad ette.

Õhtuks jõudsiwad nad selle koha ligidale, kus Soodla jõgi ennast Jägala jõega ühendab. Paksus rägastikus jäiwad nad öömajale. Gabriel ehitas okstest ja lehtedest urtsiku Agnesele pääwarjuks, walmistas talle samblast pehme aseme ja soowis talle hääd und. Ta ise heitis jälle lausa taewa all puhkama.

Agnes jäi seekord warsi uinuma, aga ta uni oli rahutu. Raske, ahastaw unenägu waewas teda. Ta nägi Gabrieli suure karuga mängiwat. Karu oli esiotsa hääs tujus, mahe ja meelitaw. Häkiste sai ta aga wihaseks, tõstis käppa, lõi mänguseltsilise maha ja siis nägi Agnes Gabrieli suure, sügawa wereloigu sees ujuwat.

„Gabriel!" karjatas Agnes hirmsas ahastuses ja ärkas unest.

„Mis wiga?" kostis Gabrieli rahuline hääl õuest.

Häkiline rõõmuwool tungis Agnesele pähe. Ta tõusis üles ja tõttas urtsikust wälja. Gabriel lamas pool istukile puu najal. Kahinat kuuldes ja Agnest enese ees nähes kargas ta kohe püsti ja küsis murelikult: „Mis sul on. Agnes?"

Agnes lõi käed sõnalausumata seltsilise ümber ja surus teda ägedaste enese wastu. Siis alles kogeles ta sügawas ärrituses: „Ma nägin kurja und. Ma arwasin sind surnuks."

„Kas see sind siis nii wäga ehmatas, laps?" ütles Gabriel hääs tujus ja silitas käega neiu juukseid.

„Gabriel!" sosistas Agnes kõigest kehast wärisedes. „Ära sellega naljata! Hoia ennast! Mõtle, sinu elu on minu elu, sinu surm on minu surm."

Nende sõnadega kiskus ta ennast häkiste Gabrielist lahti ja läks urtsikusse tagasi.

Käidud tee ja wiimsed rahuta ööd saiwad wiimaks ka Gabrieli raudsest kehast wõitu. Koidu ajal wajusiwad ta silmad kinni, ta jäi kui surnu magama.

Päike oli juba keskhommikusse jõudnud, Agnes ammugi üles tõusnud, aga Gabriel magas ikka weel rasket und. Agnes ei raatsinud teda äratada; ta istus wagusalt magaja päätsi ja silmitses mõttes ta pruuniks põlenud nägu. Selle näo jooned oliwad kui tõmmukast marmorist wälja raiutud, otsaesine kõrge ja lai, kulmud uhkeste wõlwitud, nina kõrge seljaga ja otsekohene; awaldas näo ülemine pool mehist julgust ja mõistust, siis tunnistas peenike suu ja ümmargune lõug õrna meelt ja südame pehmust — loomu omaduste kokkujuhtumine, mis naesterahwastele kõige enam meeldib. Agnese rind paisus rõõmust ja uhkusest.

„Ialgi ei ole ma ilusamat meest näinud ja nüüd on see mees minu, minu!" hõiskas hääl ta südames. „Kui ta teaks, kui kuumalt ma teda armastan! Kui ta teaks, missuguse rõõmuga ma tema pääotsis walwan ja nõnda igaweste tema üle walwata tahaksin! Ja tema wõis mõtelda, et mina teda tema seisuse pärast põlgan! ... Oh tädi Barbara, ma saan sinust nüüd alles õieti aru ja usun, et sa täieste õnnelik oled, sest mis asi wõiks ilma pääl parem olla, kui igapäewane elu armsa mehe kõrwal? Oleksin mina kuninga tütar ja suure riigi pärija, ma annaksin kõik ära ja elaksin saunaurtsikus, kui tema mind sinna kutsuks ... Üks ime on minuga sündinud; mu meelest on kõik ära kustutatud, mis temasse ei puudu; uinudes ja walwates seisab ta ühtepuhku mu silma ees. Mis oleks minust ilma temata saanud, kuda oleksin ma seda hirmsat õnnetust kannatanud, mis mul nüüd waewalt meeles seisab? Mu waene isa, kus sa nüüd oled?... Kui rahuliselt ta uinub! Kas ta peaks ka und nägema, mind unes nägema? Ma usun küll. Kuda wõiks see teisiti olla? Ta armastab ju mind, ta armastab mind! Kui õnnelikuks see mõte mind teeb! Mul on, nagu kuuleksin ma inglite laulu ja näeksin taewast lahti olewat. . . Teen ma pattu, et taewalist õnne maapäälse õnnega kokku sean? Anna andeks, armas Jumal, kui ma praegu midagi teist õnne kõrgemaks pidada ei suuda, kui seda, mis mul käes on!"

Pisarad tumestasiwad Agnese silmi. Ta langes põlwili ja kuum palwe, uskliku, õrna, õnnest ja ühtlasi õnne kadumise ahastusest warisewa südame palwe kerkis ta huultelt sinise taewa poole...

Lõuna ajal wõtsiwad Gabriel ja Agnes Jägala jõe kõrgel kaldal lõunat ja oliwad ühtlasi nii magusaste juttu puhumas, et nad üht salka ratsamehi, kes liiwase pinna pääl ja põõsaste warjul peaaegu kuulmatalt lähenesiwad, waremalt tähele ei pannud, kui ärapeitmine juba wõimata oli. Neid oli nähtud ja ratsanikud kihutasiwad otsekohe nende poole.

„Oh Jumal, minu unenägu!" karjatas Agnes kohkudes.

„Kui see Siimu salk peaks olema, siis peame oma elu kallilt müüa katsuma," ütles Gabriel üles karates, „Kus mu silmad ja kõrwad oliwad? Nüüd ei maksa enam põgeneda. Wahest jätawad nad meid narrimata. Ma ei näe Siimu nende hulgas."

„Ära neid asjata ärrita!" palus Agnes.

„Jumal hoidku!" naeratas Gabriel. „Kui wastane minust kangem on, siis olen ma wagasem kui lammas. Omaltpoolt palun ma: ole kawal ja külma werega! Ma arwan, need ei ole muud kui põgenewad wõi riisuwad talupojad. Meie peame huntidega hulguma: mina olen muidugi nendesugune ja sina — kas tahad nüüd natukeseks ajaks minu wend Jüts olla?"

„Hää meelega."

„Kena."

Gabriel astus tulijatele paari sammu wastu. Neid oli kümme ratsameest, kõik wäga kirjus, kentsakalt kokku lapitud riides ja mitmetsugu sõjariistadega ehitud; mõnel oli üks kuni kaks prii hobust oheliku otsas.

„Tere, külamees!" hüüdis esimene ratsanik selges Eesti keeles ja kargas kohe hobuse seljast maha, mispääle kõik teised sedasama tegiwad. „Oleme parajaks ajaks siia juhtunud: teil on laud kaetud, meil kõhud tühjad."

„Wõtke hääks, kui aga toit maitseb," ütles Gabriel.

„Küll ta maitseb, anna aga siia. Kelle see kena junker on?"

„See ei ole junker, see on minu wend Jüri."
„Kes sa siis ise oled?"
„Kalamees siit lähedalt. Aga kes teie olete?"
„Ära n'a palju päri, külamees, anna parem süüa," ütles ratsameeste esinik upsakalt ja kippus sedamaid toidukraami kallale, mida Agnes waheajal kimbust wälja wõtnud ja rohu pääle ladunud oli.
Meeste nälg oli suur, terwe sink ja leib oli lühikese ajaga nende lõualuude wahele kadunud. Lahkeid wastuwõtjaid ei pannud nad peaaegu tähelegi. Mõnest sõnast, mis nad isekeskis wahetasiwad, märkas Gabriel, et nad suurema salga liikmed oliwad, kes hiljuti Wiru maal riisumas käinud, ja et nende ninamehe nimi Andres oli. Üks neist näis näo wormi ja kange keelemurde pärast wõõra maa mees olewat. See piilus tüki aega kahtlaselt Agnese otsa ja tegi temaga siis Saksa keeles juttu. Aga Agnes raputas pääd ja wastas kõige laiemas maa keeles: „Ei mõista."
Sakslane piilus ja piilus — ja korraga pahwatas ta naerdes wälja: „Sinu ei oleb poiss, sinu oleb ilus tidruk! Minu tunneb see."
Agnes kahwatas ära ja püüdis wägise naeratada. Mehed naersiwad, hakkasiwad „Jürid" terawamalt silmitsema ja tooreid ettepanekuid tegema, kuda õiget aru kätte saada.
„See oleb kerge aru saama," ütles Sakslane; ta nihkus Agnese ligemale ja sirutas katsudes käe wälja, aga enne kui ta soowitud sihile jõudis, sasis üks tugew käsi ta kraest kinni ja wirutas ta ilma suurema ägeduseta paar sammu tagasi.
„Jäta poiss rahule," ütles Gabriel rahuliselt. „Ma ei salli, et temasse puudutakse."
Agnes oli üles karanud ja mürisedes Gabrieli selja taha astunud.
„Ära wihasta, Gabriel!" palus ta sosistades.
Gabriel jäi rahuga istuma; ainus muudatus, mis tema näost näha, oli see, et ta ninasõõrmed weidi tuksusiwad.
„Sa oled wäga julge, kalamees," ütles Andres ilma wihata. „Kas tead ka, et meie sinuga wiis imet wõime teha?"'
„Minuga tehke, mis tahate, aga jätke poiss rahule," kostis Gabriel.
„See ei oleb poiss!" hüüdis Sakslane, kes ennast waheajal maast üles oli koristanud ja Agnesele uueste läheneda püüdis. Nüüd tõusis ka Gabriel püsti.
„Tagasi!" ütles ta nii ähwardawalt, et Sakslane kohmetult sammu taganes. „Mehed, kas see on teie tänu, et teile süüa andsin, teid kui sõpra wastu wõtsin? Ma arwasin sellega oma kohut täitwat, sest ma näen, et teie Eestlased olete, nagu minagi. Oli see wahest kuri tegu, et meid selle eest nuhelda tahate?"
„Sinu külge ei ole keegi puutunud," ütles Andres karedalt, aga ikka weel ilma wihata. „Sina ise oled käe meie seltsilise wastu üles tõstnud."
„Kes minu wenda puudub, see puudub minusse. Mõtle ise, kui sul noorem wend on ja keegi Saks tuleb tema kallal käperdama, kas sa seda salliksid?"
See oli osaw kõnekään. Meeste seast kuuldi häälesid, kes Gabrielile õigust andsiwad.
„Sa räägid nagu kirikherra kantslis," ütles Andres pehmemalt, „aga kas sa meid ei peta? Minu meelest wõiks see sääl niisama hästi poiss, kui tüdruk olla, aga Saks on kawalam; tema on kõik maailma läbi käinud ja kuuleb, kuda rohi kaswab. Kui tema ütleb: poiss on tüdruk, siis on ta tüdruk."
„Mina annab oma pää, et poiss oleb tüdruk," kinnitas Sakslane elawalt.
„Olgu ta poiss wõi tüdruk, ta seisab minu kaitse all," ütles Gabriel kärsituks minnes, sest ta märkas, et meeste silmad kentsakalt põlema hakkasiwad,
„Ohoo, wennike, sääl on waks wahet," naeris Andres. ,,Ära tühja punni, jäta tüdruk meie kätte, siis wõid ise rahuga oma kodarad koristada."
Gabriel korjas wiimse kannatuse kokku.
„Ärge tehke kurja, suguwennad!" ütles ta peaaegu paluwalt. „Kas meie wõõraste poolt weel küllalt kurja ei ole näinud? Mõtelge, et kõik ühe rahwa lapsed, ühe walitsuse alamad oleme; teie ei ole ju mitte waenlaste maal, kus kõik kurjused lubatud on."
„Sõjas on see ükspuhas, oma maa wõi wõõras maa."
„Teil on ometigi ülemad, kes ülekohut ei salli; ma hoiatan teid, ärge kutsuge õnnetust eneste kaela!"
„Küll me oma ülemaid tunneme. Mis sääl palju toriseda? Saks, wõta poiss kinni ja waata, mis elukas ta on."
Agnes karjatas. Sakslane oli selja tagant häkiste ta kübara päästt tõmmanud ja sõlme seotud juuksed paelast lahti kiskunud; nagu kuldne waip langesiwad pikad, siidipehmed salgud Agnese õlade pääle. Meeste suust tuli rõõmsa kohmetuse hüüd. Gabriel lõi Saksa rusika hoobiga maha, sasis Agnese käewarrest kinni ja tõmbas ta mõne sammu tagasi, meeste ringist wälja. Selgasi paksu puu wastu toetades ootasiwad nad teine teise kõrwal waenlaste pääletungimist. Gabrieli käes wälkus mõõk, Agnes hoidis püstoli walmis. Kõik oli nii kähku sündinud, et mehed korraga maast ei märganud tõusta. Andres ja mõned teised kargasiwad üles ja piirasiwad Gabrieli ja Agnese igast küljest sisse.
„Tore tüdruk!" kuuldi nende selja tagant hüüdwat. „Ärge sellele wiga tehke, Ivo Schenkenberg maksab selle eest hääd waewapalka."
Seda kuuldes hüüdis Gabriel järsku: „Kui Ivo Schenkenberg teie päälik on, siis wiige meid tema juurde; ma tunnen teda wäga hästi."
„Ime küll!" pilkas Andres. „Kes ei peaks Ivo Schenkenbergi praegusel ajal mitte tundma? Teine küsimine on, kas tema ka sind tunneb."
„Ta on minu kasuwend!" hüüdis Gabriel.
„Kuule külamees," ütles Andres naerdes, „sa oled meile küllalt ette luisanud, wannu nüüd hääga alla. Meil on kered täis, meie ei wiitsi sind tapma hakata."
Meestel näis tõe poolest wähe himu olewat, Gabrieli kallale kippuda. Üks ainuke oli tõeste wihane. Sakslane ei suutnud kurja matsu unustada, mis ta Gabrieli käest saanud. Ta oli pool küljeli tõusnud ja sihtis nüüd püstoliga Gabrieli pääle. Agnes üksi oli seda tähele pannud. Kaks pauku raksusiwad korraga. Sakslane keerles kaks korda iseenese ümber ja jäi siis ilma liikumata kummuli lamama. Ta oli surnud. Agnese käest kukkus suitsew püstol maha. Neiu kahwatas näost ära, tuikus ja oleks maha kukkunud, poleks mitte Gabriel kohe käe ta ümber pannud.
„Agnes!" kisendas Gabriel meeletult.
„Jumalaga, Gabriel!" sosistas Agnes, kuna hale naeratus ta kahwatu näo üle libises. Siis kadus ta mälestus. Gabriel pani eluta keha õrnalt maha ja langes, kõiki hädaohtu unustades, tema kõrwal põlwili. Agnese pahema õla kohast sirises weri läbi riide. Saksa kuul, mis Gabrieli pidi trehwama, oli eksiteel säält sisse tunginud. Ilma wiibimata arutas Gabriel mõõga otsaga Agnese kuue ja särgi lahti, lõikas tinakuuli, mis õla kondi pääle põrgates lömaks oli läinud, haawa seest wälja ja sidus haawa särgi tükiga kinni. Kohmetult seisiwad mehed ümberringi. Nad aimasiwad rasket õnnetust, tundsiwad kentsakat kaastundmust sõjast toorestatud südametes ärkawat. Gabrieli hingewalu oli ju nii silma paistew, haawatud tütarlapse lumiwalge nägu nii ütlemata kena ... Kui Sakslasest aru kätte oli saadud, et ta kahtlemata surnud oli, ei hoolinud temast enam keegi.
„Tooge mulle jõest külma wett!" käskis Gabriel.
Mis imelik sündmus oli nende sõnade sees, et nad tõrkumata käsutäitmist leidsiwad? Kaks meest jooksiwad kohe alla jõe äärde ja tuliwad warsi, kübaratega wett kandes, tagasi. Gabriel pritsis wett Agnese näo pääle, kastis ta rinda ja käsa. Lühikese aja pärast tõusis kerge puna neiu palge, ta õhkas sügawaste ja lõi silmad lahti.
„Ta elab! Ta elab!" hõiskas Gabriel; ta hääl lõppes täieste ära ja muutus nuuksumiseks; ta kummardas Agnese terwe käe üle ja niisutas seda oma pisaratega.
„Pagana wõrukael!" ümises Andres pääd ära pöörates. Meeste seast kostis segane ümin.
„Gabriel!" sosistasiwad Agnese kahwatanud huuled.
„Siin!" wastas Gabriel!
„Hoia ennast, ta sihib püstoliga sinu pääle."
„Küll ma talle näitan."
„Kas sa ei ole haawatud?"
„Ei ole."
„Jumal tänatud!" ohkas Agnes ja häkiline rõõmuhelk läikis ta silmis. „Ma ei tea, mis mul on, mu pää on nii segane."

„Kas sul walu on?"
„Walu? Jah, mu õla pakitab, keha on tuim. Kas ma kukkusin?"
„Jah, sa kukkusid raskeste."
„See oli mu enese edewus. Aga mis mehed need on?"
Agnese silmist paistis häkiline ahastus.
„Ole rahul, need on hääd sõbrad."
Gabriel ei ütelnud seda mitte uisapäisa; üks pilk meeste pääle oli talle selgust andnud, et need nüüd tõeste „hääd sõbrad" oliwad.

Agnese silmad wajusiwad kinni, uimastus — seekord häätegew, kosutaw uimastus — tuli uueste ta pääle. Gabriel walmistas talle kimbu riidest pehme pääaluse ja laotas oma kuue ta üle. Siis pööras ta ennast meeste poole:
„Kas tahate kerge waewaga hulga raha teenida?"

„Miks meie raha ei peaks tahtma?" kostis Andres wenitades. „Aga mis asjamees sina siis õieti oled, et meile korraga raha pakud? Esite olid kalamees, siis tuli ülikuue alt sõjamees wälja, nüüd oled rahameheks saanud."

„Ükspuhas, kes mina olen. Ma ei palu teid enese pärast. Pääasi on, et see õnnetu laps päästetud saaks. Tema isa on päratu rikas, ta wõib teile häätegu kuhjaga ära tasuda. Kas tahate käeraha? Wõtke kõik, mis mul kaasas on."

Gabriel pistis käe põue, wõttis kotikese wälja, puistas selle seest hulga kuldraha peo pääle ja jagas meestele, kes endid suuremat paluda ei lasknud.
"
„Ja nüüd wastake minu küsimiste pääle. On Ivo Schenkenberg, rahataguja poeg Tallinnast, tõeste teie päälik?"
„Muidugi on," kostis Andres uhkusega.
„Kus kohal ta seisab?"
„Laager on jõe ääres, umbes kaks penikoormat siit allapoole."
Gabriel suutis waewalt oma liigutust warjata; nimetatud koht pidi ju umbes tema lapsepõlwine kodupaik olema!
„Kui palju sääl mehi on?"
„Tüki nelisada."
„Kes need on?"
„Tohoo, kust sa õige tuled, et sa Ivo Schenkenbergi mehi weel ei tunne?"

„Meie tuleme kaugelt lõunapoolt. Ma ei ole oma kasuwenda Ivod mitmel aastal näinud ega wõinud hingest aimata, et temast sõjapäälik on saanud. Kuda see juhtus,?"

„Seda teab iga laps. Tallinna on suur hulk nälginud ja pääwarjuta talupoegi kogunud. Linna saksad ei täinud neid muidu toita, andsiwad neile sõjariistad kätte, seadsiwad Ivo Schenkenbergi nende päälikuks ja saatsiwad, nad Wenelaste wastu sõdima. Nüüd on Schenkenbergi salk üle ilma kuulus ja Wenelased. kardawad meid enam kui põrgulist. Wiimati käisime riisudes ja põletades poole Wiru ja Järwa maad läbi; säälsed Wene käsualused ei õnnista meie mälestust!"
„Siis sõdisite — Eestlased Eestlaste wastu?"

„Kes sõja ajal selle pääle waatab? Meie wõtsime, kust saime, ja kuhjasime teinepool raja, Jägala jõe ääres ilmatu hulga saaki kokku, nii et weoloomadest puudus kätte tuli. Päälik saatis meid eile siit ümberkaudu hobusid otsima. Meie leidsime mõned ja sõidame nendega nüüd laagrisse tagasi."
„Hää küll, siis wõtke meid kaasa ja aidake minu haawatud seltsilist kanda."
Andres sügas kõrwatagust, ja ütles wenitades: „See on küll kerge ütelda, aga kes wastab tapetud Saksa eest? Ivo Schenkenberg on häkilise wihaga."

„Mina wastan kõige eest," kinnitas Gabriel elawalt. „Sakslane on ainult teenitud nuhtluse kätte saanud. Ivo on minu kasuwend ja tunneb ka minu seltsilist; uskuge mind, ta saab teda suure auuga wastu wõtma."

Andres raputas küll umbusklikult pääd, aga peotäis kulda ja Gabrieli tõsine, julge olek mõjusiwad nii palju tema pääle, et ta kauemine wastu ei tõrkunud. Meeste abil walmistas Gabriel puuokstest ja lehtedest kanderaami, tõstis Agnese, kes uimastusest toibudes ja Gabrieli enese juures nähes wagusalt kõik enesega teha laskis, raami pääle ja palus mehi enesele kandmise juures kordamööda abiks; teised kargasiwad hobuste selga ja rong liikus talupoegade laagri poole.

9.

Kasuwennad.

Schenkenberg: laager seisis Jägala jõe õhtupoolsel kaldal, sel kohal, kus Wiru ja Järwa maalt tulewad teearud, praegune Narwa ja Piibe maantee, kokku jooksewad. Laagri üleüldine pilt oli ütlemata kirju. Mitmenäoliste ja mitmekarwaliste telkide wahel sõõlus ning käratses hulk mehi, kes oma wälispidise näo poolest enam rööwlite kui korrapäraliste sõjameeste wõitu oliwad. Mõned oliwad weel endises Eesti talupoja riides, teised Rootsi ja Wene sõjameeste mundris, kolmandad kandsiwad mitme rahwaste ja seisuste käest kokku riisutud ja selga lapitud hilpusid. Mõne kuu ajaga oli see „nälginud talupoegade kari," mis seni Tallinna Sakstele ristiks kaelas olnud, kuulsaks wäesalgaks muutunud ja Sakslase Ivo Schenkenbergi osawa juhatuse all otse imetegusid teinud, üksikuid Wenelaste salkasid ära wõitnud, kaugele Wirumaa südamesse tunginud, lugemata hulga mõisasid ning külasid paljaks riisunud ja ära põletanud. Suured kraami lasud, loomade karjad ja hulk sõjawangisid andsiwad tunnistust, et nad ta sel korral sõjakäigult Wene käsu all seiswate suguwendade juures tühja kätega tagasi ei tulnud. Riisumise pärast ei wõi neid laita; nad ei olnud teistest wäehulkadest paremad ega pahemad, sest sel ajal pidi sõda ise sõjawägesid toitma, neile rikkust ja kõiki elu lõbu muretsema; sõjamehe kohus oli — waenlasele wõimalikult kahju teha. Et waenlaste nime all oma sugurahwas wahest kõige suuremat kahju sai, sest hooliti kuueteistkümnemas aastasajas weel pisut wähem, kui seda meie ajal tehtakse.

Oliwad talupojad esite selle üle nurisenud, et Saksa kodaniku poeg nende üle päälikuks seati, siis oliwad nad sellesama päälikuga nüüd täieste rahul. Ivo Schenkenberg oli wapper ja osaw sõjamees, täis kawalust ning kelmust, näost inetu, aga tugew kui karu, omaste wastu parajal kohal lahke ja wali, waenlaste wastu püsti kurat ise. Wenelased kartsiwad teda enam kui kedagi Rootsi kindrali. Teda nimetati „Eestimaa Hannibaliks", sest et ta ilma kartuseta oma weikese salgaga waenlaste maa sisse tungis, nagu wanal ajal suur Karthaglane Hannibal wägewa Rooma riigi sisse oli tunginud. Ühtlasi oli Ivo ka selle poolest Hannibali sarnane, et ta ühest silmast pime oli.

Ivo Schenkenbergi telk — endine Wene würsti omadus — oli ütlemata tore, kulla, hõbeda ja pärlistega wälja õmmeldud, seestpoolt maapind kalli nahkadega, telgi seinad kirju teppihitega kaetud. Telgil oli kaks, paksu waheriidega üksteisest lahutatud osakonda. Eespool istus parajaste Ivo ise oma wenna Christophi ja kolme nägusa tütarlapsega joomalaual — sest Ivo oli suur õrnasoo auustaja, kellele toit ega jook ilma naesterahwa seltsita ei maitsnud — kui Andres kummardades sisse astus.

„Noh, kas hobusid leidsid?" hüüdis Ivo talle wastu.

„Wiisteistkümmend hobust," wastas Andres keha sirgeks ajades.

„Kust?"

„Hanijõelt."

„Kas hinda küsiti?"

„Mis hinnast küsida, kui muidu saab," hirwitas Andres.

„Andres!" ütles Ivo kulmu kortsutades, „pea meeles, et nüüd jälle kodumaal oleme, kus riisumine keelatud on."

„Ega meie riisunud. Wõtsime, kust saime, ega wõinud parata, kui keegi hinda küsima ei tulnud."

„Hää küll. Säh joo."

Andres jõi pakutud peekri ühe joonega tühjaks, tänas ja ütles siis silmi maha lüües: „Üks paha asi on mul weel teada anda."

„Räägi."

„Sakslane Düftler sai surma."

„Düftler surnud? Kahju, see oli hää nuuskija. Kuda ta suri?"

„Tema langes tütarlapse käe läbi."

Tüdrukud laua ääres puhkesiwad naerma.

„Õnnelind!" ütles ka Ivo naeratades. „Aga kuda see juhtus?"

„Düftler kippus püstoliga tüdruku kallale, aga tüdruk oli nobedam ja paugutas tema enne maha."

„Haha, nii lolliks ei oleks ma Düftleri arwanud, et ta püstoliga tüdruku kallale kipub," naeris Ivo. „Mis tüdruk see siis oli?"

„Eks tüdruk ole ikka tüdruk, aga see sõge oli poisi riides."

Tüdrukud laua ääres ähwardasiwad naeru pärast katkeda. Andres oma lolli jutuga oli nende meelest ütlemata naljakas. Nad ei aimanud et Andres neist kawalam oli ja ennast lolliks tegi, et Ivo tuju parandada. Tema tahtmine läks korda. Ivo naeris:

„Taewas õnnistagu sinu kõneandi, õiglane Andres! Kui edespidi ühe asja üle kähku selgust tahan saada, siis küsin esmalt sind. Noh, pajata edasi, mis sest poisi riides tüdrukust siis pärast sai?"

„Tema sai haawatud."

„Kes teda haawas?"

„Düftler haawas."

„Weel pärast surma?"

„Ei, enne surma. Nad lasksiwad korraga. Meie kuulsime ühe ainsa paugu ja nägime kaks inimest langewat. Düftler oli kohe surnud, aga tüdruk jäi elama. Oleks ta mees olnud, siis oleksime ta muidugi sedamaid ja jala päält ära kägistanud; et ta aga tüdruk oli, siis tõime ta kõrgema kohtumõistja ette."

„Wäga õige. Kas on ilus tüdruk""

„Nagu ingel."

„Too ta siia."

„Tema on õues kanderaami pääl, ei saa üles tõusta. Tal on ka seltsiline kaasas, naljakas mees, ütleb enese pääliku kasuwenna Gabrieli olewat."

„Minu kasuwend Gabriel!" hüüdis Ivo järsku üles karates. „Miks sa lurjus mulle seda kohe ei ütelnud?"

Ivo tõttas telgist wälja, teised tema kanuul. Õues seisis Gabriel hulga wahtijate keskel, tema kõrwal kanderaami pääl Agnes, kena, kahwatu pää nähtawal, keha Gabrieli ülikuuega kinni kaetud. Kasuwennad tundsiwad teine teise kohe ära: wanal waenul on ikka truuwim mälestus, kui wanal sõprusel. Nende esimene tundmus oli, wähemast Ivo poolt, kohe waenuline.

„Kae, meie Taterlane on jälle elusse tõusnud!" hüüdis ta pilkawalt, kuna ta ainuke silm kahjurõõmust wälkus. „Mina arwasin, et sa Wene maal ammugi nälga surnud olid."

Igal muul ajal oleks Gabriel terawaste wastanud. Ka nüüdgi tõusis weri talle järsku pähe, aga ta sai enese üle wõitu ja wastas tasa, peaaegu paluwalt: „Ivo, sul on õigus pilgata. Sa oled suureks ja wägewaks saanud, kuna mina mööda ilma hulgun. Ma ei tule sind enese pärast tüütama, ma ei taha sinu käest midagi saada, aga ole armuline selle õnnetu lapse wastu, kes raskeste haawatud on ja wististe sureb, kui tema eest õrnaste hoolt ei kanta."

Oli see nüüd alandlik palumise hääl, mida Ivo Gabrieli suust esimest korda eluajal kuulis, wõi pilk Agnese kena, kahwatu näo pääle, mis Ivo kõwa südant liigutas, aga ta ütles palju pehmemalt: „Kes see ilus laps siis on?"

„Ma ei tahaks seda mitte kõikide kuuldes öölda." kostis Gabriel tasakeste.

„Siis lähme telki."

„Ma ei wõi haige juurest ära minna, enne kui tean, et ta hästi hoitud on."

„Tõstke tüdruk üles ja pange minu telgis sängi pääle!" käskis Ivo.
„Sinu telgis?" kogeles Gabriel kurja aimates.
„Mis siis?" ütles Ivo karedalt. „Mul ei ole siin laatsaretti haigete tarbeks. Kui ma tüdruku, kes minu mehe ära tappis, oma telki wõtan, siis tähendab see minu poolt suurt heldust."
Gabriel waatas küsiwalt Agnese pääle, kes wähe arusaadawalt pääd nikutas. Sõnalausumata sasis Gabriel kanderaami otsast kinni. Kui Agnes telgi tagumises jaos pehme woodi pääle oli pandud, käskis Ivo kõiki wälja minna ja jäi eesruumis Gabrieliga nelja silma all kõnelema. Gabriel jutustas lühidelt, mis temale ja tema seltsilisele sest saadik juhtunud, kui Wenelased mõisameeste laagri kallale kippusiwad. Need juhtumised, mis tema enese meelest kõige tähtsamad oliwad, jättis ta muidugi nimetamata.
Ivo kuulas terawa tähelepanemisega, mõtles silmapilgu ja ütles siis sosistades: „Sina oled rüütlipreili kulluke?"
Gabrieli silm wälkus, aga ta kostis jääkülmalt: „Sinu nali on nüri, Ivo Schenkenberg."
„Mul on üks ainuke silm, aga see on teraw," hirwitas Ivo. „Mis sa tühja põikled? Oleme ju wanad sõbrad ja kasuwennad, kellede wahel saladusi ei tohi olla. On sul nii suur hirm wana Mönnikhuseni waljuse pärast? Ära karda, et mina äraandjaks saan, ehk see küll mulle suurt walu ei teeks, kui sind wõllas kõlksumas näeksin."
„Ma olen ju sinu käes, sa wõid mind ise wõllasse kõlksuma panna, kui see sulle nalja teeb," andis Gabriel wastu tahtmist kibedalt wastu. „See oleks paras lepitus nende lugemata kõrwalopsude eest, mis sa minu käest oled saanud."
„Wäga hää, et mulle kõrwalopsusid meelde tuletad," urises Ivo weidi punastades. „See annab asjale tõsisema näo. Mul on suur himu, sind jalgupidi üles tõmmata lasta, nagu sinu wanaisaga tehti."
„Ivo!"
Nagu tume möirgamine tuli hääl Gabrieli rinnust. Wähe puudus, siis oleksiwad Ivo lapsepõlwised mälestused kõrwalopsude asjus uut kinnitust leidnud. Julge sõjamees oli kohmetult sammu taganenud ja käe mõõga külge pannud.
„Ma näen, et sa kardetaw inimene oled," ütles ta weidi kõikuwa häälega.
„Gabriel!" kõlas waheriide tagant pehme, paluw hääl, mis Gabrieli kõigest kehast wärisema pani. Ta märkas, et häkilises wihas liig kaugele oli läinud. Ümberpöörmine oli raske, aga Gabriel sai enesest wõitu.
„Ära pahanda, Ivo," ütles ta wagusalt. „Meie oleme ju koos üles kaswanud, mikspärast peaksime meie siis teineteist igaweste torkima ja kiusama? Mina ei ole sinu ega su wenna wastu ialgi wiha kandnud; kui häkilise meelega wahel eksisin, siis olen selle eest küllalt walu kannatanud. Mis asi keelab meid ära leppida ja edespidi hääd sõprust pidada? Mõtle, sa oled minust õnnelikum ja praegu palju kangem; õnnelikkude ja kangete kohus on armu ja heldust näidata."
„Ma tean ise paremine, mis mu kohus on," urises Ivo. „Pole sul waja mind õpetada. Minu esimene kohus on, kardetawat kelmi kahjutaks teha. Sina oled Wene hulguse poeg ja putkasid minu isa majast otsekohe Wene maale. Kes ütleb mulle, et sa nüüd Wene salakuulaja ei ole?"
„Ei, Ivo, mina ei ole salakuulaja," ütles Gabriel kurwa tõsidusega.
„See juhtus wist üsna kogemata, et Wenelased Kuimetsa kallale kippusiwad, kuna sina parajaste sääl olid?"
„Mina tulin hoopis teisest küljest, ma ei wõinud Paide Wenelaste nõuust midagi teada."
„Wäga imelik kokkujuhtumine!" pilkas Ivo. „Mis sul siis Kuimetsas otsimist oli?"
„Ei midagi. Ma läksin laagrist mööda ja mõisameeste päälik ise kutsus mind sisse."
„Kust sa tulid ja kuhu sa läksid?"
„Ma tulin Wõnnust ja läksin Tallinna poole."
„Mis sa Wõnnus tegid?"
„Ma olin Wene sõjamees."
„Jälle kentsakas kokkujuhtumine," hirwitas Ivo. „Wene sõjamees sattub Wõnnust kogemata mõisameeste laagrisse ja mõisameeste päälik ise kutsub teda sisse. See on nii selge, et usu wägise!"
„Ma ütlesin sulle, et ma Tallinna poole teel olin."
„Mis sa Tallinnast tahtsid?"
„Ma otsin oma isa taga."
„Sinu isa on wist Tallinna esimene bürgermeister?"
„Minu isa elab Rootsimaal."
„Wäga tõenäitlik, kui mitte kogemata nälg wõi wõllas tema kallid päiwi ei ole lühendanud. . . Tasa, tasa, jäta oma wemmal rahule. See kena aeg, mil meie teineteist rusikate ja kaigastega kallistasime, on paraku mööda läinud. Nüüd räägime teist juttu."
Ivo lõi telgi eesriide lahti, käskis kümme meest sisse astuda ja ütles neile Gabrieli pääle näidates: „Siduge see inimene kinni ja wiige ta minu wenna telki."
Mehed kargasiwad nagu hundid Gabrieli kallale. Sel silmapilgul kõlas telgi tagumisest poolest walus, südant lõhestaw karjatus. Gabriel kiskus enese meeste käte wahelt lahti, tõttas Agnese woodi ette ja langes siin põlwili maha. Agnese silmist paistis meeletu ahastus.
„Nad tahawad sind tappa?" karjatas ta walusalt.
„Sest 'pole wiga, aga mis siis tuleb?" karjus Gabriel meelt ära heites.
Kõwad rusikad haarasiwad uueste ta kraest ja käewartest kinni. Nagu wihane lõukoer kargas Gabriel üles, raputas kinniwõtjad enesest eemale, kiskus mõõga kepi seest wälja ja hüüdis wälkuwail silmil: „Elusalt ei seo mind keegi. Minu weri tulgu sinu pääle, Ivo Schenkenberg!"
„Ära mängi kometit!" ütles Ivo külmalt. „Sinu werd ei himusta keegi, aga sa oled kahtlane inimene, kelle üle peab walwama. Sa jääd wangi, kuni Tallinna jõuame."
„Ja siis?"
„Siis waatab kohus järele, kas sul Kuimetsa langemises süüd on. Leiab kohus sind ilmasüüta olewat, siis wõid rahuga oma isa otsima minna."
„Kuulge mind!" hüüdis Agnes häkiste. Ta oli asemel istukile tõusnud, ta silmad põlesiwad, kahwatanud paledel ilmus kerge puna; ta oli ütlemata ilus omas sügawas hingeärrituses. Nagu ära nõitud wahtis Ivo ta otsa. Telgis waikis kõik kära.
„Teie teate, et ma Kuimetsa herra Kaspar von Mönnikhuseni tütar olen?" ütles Agnes kindla häälega.
„Ma tean seda," pomises Ivo.
„Hää küll, mina tunnistan ja wannun, et sel mehel Kuimetsa langemises mingisugust süüd ei ole. Kas usute minu tunnistust?"
„Ma usun, et teie, armuline preili, seda usute, aga kahetsen, et isamaaline kohus mind ennast umbusklikuks teeb," kostis Ivo naeratades.
„Teie teotate mind ja minu isa, kui temasse puudute," hüüdis Agnes ägedaste. „Rüütel Mönnikhusenil on suur wõimus ja tema peab sest mehest lugu."
„Mina ei karda ähwardust," ütles Ivo külmalt.
„Andke andeks, ma ei ähwarda, ma palun," kogeles Agnes, kuna wiimne weretilk ta palgelt jälle kadus.
„Ärge alandage ennast, preili von Mönnikhusen," heitis Gabriel kulmu kortsutades wahele.
„Teie näete ise, armuline preili, kui kangekaelne see inimene on," ütles Ivo õlasid kehitades. „Ma annan Teile oma sõna, preili von Mönnikhusen, et mul jänu tema were järele ei ole. Ma ei taha üht karwa tema pääs kõweraks teha, kui tema ise mind ja minu mehi wihale ei ärrita. Tema pääl seisab raske kahtlus, sellest peab ta ennast Tallinna kohtu ees puhastama."
„Mina ei karda kohut, aga siduda ei lase ma ennast mitte," ütles Gabriel kindlaste.
Agnes uuris ahastusega Ivo nägu; selle raudse otsaesise pääl oli kirjutatud, et säältpoolt järeleandmist loota ei olnud.
„Gabriel, üks sõna!" palus Agnes tasakeste. Gabriel kummardas tema üle.
„Mõtle: sinu surm on minu surm," sosistas Agnes talle kõrwa sisse. „Alanda ennast minu pärast!"

„Sa tahad seda?" sosistas Gabriel kurwalt wastu.
Siis ajas ta keha sirgeks, wiskas mõõga Ivo jalgade ette ja ütles tumedalt: „Nüüd tee minuga, mis tahad!"
Ühe silmapilguga oliwad ta käed selja taha nööritub. Weel korra sai ta Haleda naeratusega Agnese poole pääd nikutada, siis tõmbasiwad mehed ta telgist wälja. Agnes langes jõuetult asemele tagasi
Laagri elus sündisiwad sest saadik mõned muudatused. Oli Ivo Schenkenberg seni suure kiirusega Tallinna poole tagasi rutanud, siis tegi ta nüüd, nagu soowiks ta Jägala jõe ääres põliselt paigale jääda. Oma telgi ümber keelas ta kõik käratsemise ära ja telgi sisse ei lasknud ta kedagi pääle targa naesterahwa, kes laagris arsti aset täitis ja keda selle kõrwal ka pisut nõiamooriks peeti. See wanamoor walwas ööd ja päewad Agnese woodi juures ja tema hoolitsemise ning rohitsemise tõttu paranes haaw kiireste. Kuna haige uinus, käis Ivo teda sagedaste waatamas. Kaua silmitses ta siis Agnese nägu, sosistas wanamooriga seda ja teist ja läks kikiwarbul wälja, niipea kui haige rahutuse märkisid awaldama hakkas. Oli Agnes erk, siis tegi wanamoor temaga juttu ja mõistis juttu kawalal wiisil ikka Ivo pääle käänata, teda sõnadega taewasse tõstes, temale igast asjast kiitust otsides; küsis aga Agnes Gabrieli järele, siis ei leidnud eideke küllalt sõnu „isamaa äraandjat ja wiletsat salakuulajat" laites. Agnes märkas warsi, et wanamoor kiitust ja laitust ette seatud plaani järele wälja jagas. See tähelepanek jahutas imeliku kiirusega haige tänutundmust oma hoolitseja wastu, tegi teda kalgiks ja umbusklikuks; ta rõõmustas kuuldes, et Gabriel ikka elus ja terwe, ja laskis kõik muud jutud ühest kõrwast sisse, teisest wälja.
Kümnemal päewal pärast Agnese haawamist andis wanamoor Ivole teada, haige olla nii kaugele toibunud, et juba üles tahab tõusta. Ivo käskis wanamoori õues oodata ja läks üksipäine haiget waatama. Agnes oli woodis istukile tõusnud.
„Mis mu waene reisiseltsiline teeb?" oli ta esimene küsimine.
Ivo kortsutas wähe arusaadawalt kulmu.
„Teie wõtate sest inimesest wäga suurt osa?" küsis ta tumeda häälega, neiu walget nägu, milles sügawasse wajunud silmad telgi poolpimeduses peaaegu mustalt läikisiwad, ahne pilguga silmitsedes.
„Ta on mind surma hädast ja wangipõlwest päästnud," kostis Agnes wagusalt, „kuda wõiksin ma siis tema kohta osawõtmata olla?"
„Temal oli kerge, Teid Wenelaste käest päästa, sest tema ise on neid Kuimetsa juhatanud."
„See on wale!" hüüdis Agnes elawalt.
Ivo kehitas õlasid: „Seda saab ülekuulamine Tallinnas näitama."
„Ilmasüütat ei wõi keegi kohus hukka mõista."
„Kes teab?"
„Kannatage weel, Ivo Schenkenberg!" palus Agnes. „Ärge andke teda kohtu alla, enne kui õiged tunnistajad paigal on. Minu isa üksi wõib teda õigusega süüdlaseks ehk süütaks tunnistada. Tema ei saa ialgi kannatama, et inimesele, kes tema ainsa lapse elu päästnud, ülekohut tehtakse."
„Tunnistajaid Kuimetsast on muidugi waja, ja see oleks wäga soowitaw, et rüütel von Mönnikhusen ise tunnistajana äraandja wastu wälja astuks," ütles Ivo mahedaste. „Kuid siis peaksime paraku Teid, armuline preili, kuni kohtuasja lõpetuseni wangis pidama."
„Mikspärast?" küsis Agnes kohkudes.
„Teie wõiksite oma silmadega iga tunnistajat eksitada, preili von Mönnikhusen."
„Kuda nii?"
„Missugune mees suudaks jah ütelda, kui Teie ei ütlete? Kas Teie oma wõimust nii wähe tunnete, kena nõid? Mina nägin Teid mõne päewa eest esimest korda eluajal ja olen selle lühikese ajaga teiseks inimeseks muutunud. Tänini arwasin mu oma kallist kasuwenda pahuraks, õõlkawalaks, walelikuks inimeseks, aga Teie silma waadates olen ma peaaegu walmis uskuma, et ta inglitest puhtam on."
Ivo meelitus mõjus kentsakalt Agnese pääle; tal oli tundmus, kui oleks kihwtise ussi susin ta kõrwu puutunud; külm wärin käis ta kehast läbi, ta südames sosistas salahääl: waata ette!
„Teie pidasite oma kasuwenda — pahaks inimeseks?" ütles ta aralt.
„Ma ei pidanud teda mitte ainult seks, waid ma tundsin teda kui paha inimest," tõendas Ivo kurblikult. „See on imelik, et Teie, armuline preili, tema eest nii sooja waimustusega kostate, kuna tema — aga sest ei maksa rääkida."
„Rääkige!"
„Teie ahastate ja wärisete selle kõlwatu elu pärast, kuna tema Teie järele weel kordagi ei ole küsinud. Temal ei ole mingit muret, ta priiskab hommikust õhtuni ja ajab rumalat lori."
„Kuda wõib ta seda teha, kui ta seotud on?" kahtles Agnes.
„Oh, ta palus ja wingus, kuni mina halastuse pärast ta köidikud lahti käskisin päästa. Tänuks rikub ta nüüd minu mehed ära, meelitab neid joomisele ja ässitab minu wastu üles."
„Gabriel palus ja wingus?" kordas Agnes umbusklikult ja wastu tahtmist libises pilgelik naeratus ta näo üle.
„Häda õpetab paluma," urises Ivo salamahti hambaid kiristades. „Teie ehmataksite, preili von Mönnikhusen, kui ma Teile täieste tunnistaksin, kui alatu, kui nurjatu see inimene on. Ma ei julge seda kõiki rääkida."
„Rääkige pääle!"
„Tema näib wäga selgeste teadwat, kui palju ta teie pääle tohib loota. Ka tema ootab päästmist Teie isa poolt, kuid paraku hoopis teistel põhjustel, kui Teie, armuline preili."
„Mis see tähendab?"
„Teie ei usu, kui raske mul on seda seletada, ehk küll asi iseenesest wäga lihtne on. See inimene tunneb Teie isa wägewat mõju ja teab ühtlasi, et rüütel Kaspar von Mönnikhusen ennemast sureks, kui wähemat musta täppi oma perekonna auu küljes salliks. Kui nüüd rüütel Mönnikhusen teda enneaegu ei päästa, siis ähwardab see nurjatu kohtu ees mõnda asja ilmutada, mis walusaste Teie ja Teie isa auu külge puutuwad."
„Ma ei saa Teie sõnadest aru," ümises Agnes kõigest kehast wurisedes.
„Ühe sõnaga: Gabriel kiitleb, et Agnes von Mönnikhusen tema armuke olla."
Agnese rind tõusis, ta paledel leekisiwad kaks tulipunast tähte.
„Teie waletate!" hüüdis ta järsku.
Ivo ainuke silm wälkus.
„Teie armastate seda inimest," urises ta kokku surutud hammaste wahelt.
Agnese näo üle sähwis were wool, mis kohe surma kahwatusele maad tegi. Tasase, aga kindla häälega ütles ta: „Jah, ma armastan seda inimest ja misgi asi — kas kuulete, Ivo Schenkenberg! — misgi asi, misgi laimdus ei suuda seda armastust kõigutada."
„See tähendab: Teie usute teda ja arwate mind walelikuks," kiristas Ivo wiha pärast kahwatades. „Teie unustate, et minul walet waja ei ole; Teie unustate, et Gabrieli elu ja — weel mõni muu asi minu käes seisab."
Agnese meeles tärkas aimdus Ivo südame loost ja ühtlasi sähwis kentsakas mõte ta pääst läbi: kui see kuri inimene mind armastab, kas ma ei peaks temaga kometit mängima, kuni Gabriel päästetud on? Juba lähemal silmapilgul lükkas Agnes selle mõtte põlastusega tagasi; tema auus, õiglane loomus ei sallinud madalat kawalust.
„Tema ja minu elu seisab Jumala käes," ütles ta wagusalt.
Ivo läks tuikudes wälja. Õues ootawale wanamoorile ütles ta ähwardades: ,,Ma tegin sinu nõuu järele; kui asi raisku läheb, siis hoia oma nahka!"
„Külap ma tütarlapsi tunnen!" pomises wanamoor wastu ja näitas oma musti hambatüükaid.
Ivo kargas hobuse selga ja kihutas üksipäine laagrist wälja. Kui ta hilisel õhtul tagasi tuli, oli hobune wahus ja Ivo nägu nii kohutaw, et wastutulijad hirmuga tema eest taganesiwad. Ta kargas hobuse seljast maha ja sammus oma wenna Christophi telgi poole, kus Gabrieli wangis peeti. Telgi ees istus Christoph teiste meestega tule ääres. Ivo kihutas nad säält minema. Teised läksiwad sõnalausumata, ainult Christoph jäi seisma, waatas wennale silma sisse ja ütles pääd wangutades: „Mis mõte sul on, Ivo?"

„Pole sinu asi," purtsas Ivo.
„Su nägu ei kuuluta hääd ette; sa tahad Gabrieliga tüli otsida."
„Kas sina ka teda armastad?"
„Armastan wõi mitte, aga õigust ütelda, ta ei ole kõige pahem poiss ja pääasi — ta on tõeste ilmasüüta."
„Kasi mu silmast," kärgatas Ivo rusikat tõstes, „muidu wõiksin unustada, et sa mu wend oled!"
Christoph, kes wenna taltsutamata wiha tundis, taganes õlasid kehitades. Ivo astus telki, mida õues põlewa tule kiired wähe walgustasiwad. Gabriel lamas üksipäine telgi nurgas; ta käed ja jalad oliwad ahelas, mis tasakeste kolisesiwad, kui ta pääd tulija poole pööras.
„See on ilus, et sa ise waest wangi waatama tuled," hüüdis ta Ivole wastu; „õige wõõrapidaja kohus on külaliste aega wiita."
„Aeg läheb sul wist igawaks?" urises Ivo hammaste wahelt.
„Ma ei ütle ei," kostis Gabriel haigutades. „Ma ei saa aru, mikspärast sa siin nii kaua aega wiidad. Kõik panewad imeks, miks sa Tallinna poole edasi ei lähe, kraamid on koos, hobused ja wankrid walmis, sõjakäik lõpetatud — mis sa weel ootad?"
„Sa ei läbe kannatada, kuni sind wõllasse tõmmatakse."
„Parem on wõllas rippuda, kui sinu külaline olla. Sinu kasuwennalik mure minu eest läheb liiale. Sa pead mind nagu last mähkmetes ja wärised kartes, et ma sinu juurest liig wara ära jookseksin. Arwad sa mind nii tänamata meelega olewat? Kas sa mind enam ei usu? Sa tead ju wanast saadik, et mina waletamise pääle suur meister ei ole. Eks sa mäleta weel: kui lapsepõlwes üheskoos mõne koerustüki ära olime teinud ja meie naha kallale kiputi, siis oskasid sina asja ikka nii pöörata, et terwe nahaga oleksime pääsenud, poleks mina mitte omas suures rumaluses wiimsel otsal ikka kõiki üles tunnistanud; meie saime siis parki ja selle pärast sa mind ju kõige enam wihkasid."
Ivo kuulas tasakeste hambaid kiristades. Ta tundis ennast selle inimese ees, kelle elu ometigi tema käes seisis, wõimetu olewat. Oh kui hää meelega oleks ta Gabrieli suust seda palwet ja kiunumist kuulnud, millest ta täna weel Agnesele ette oli luisanud! Selle asemel pidi ta nüüd rahulist pilkamist kannatama ja tunnistama, et misgi asi kangekaelset kasuwenda painutada ei suutnud. Iga sõna Gabrieli suust oli piitsahoop Ivo uhkusele.
„Mis ma pidin ütlema," kõneles Gabriel ikka weel pool naljatades, aga juba märksa pehmemal toonil, „kuda preili von Mönnikhuseni käsi käib?"
Ivo pigistas hambad kokku ega lausunud sõnagi; külm higi tikkus ta otsaesise pääle.
Gabriel ütles elawamalt: „Christoph teatas, et haige täna esimest korda jalale olla tõusnud. Sina oled tema eest tõeste isalikult hoolt kandnud ja igapidi õiget rüütlimeelt näidanud. Selle tubli teo eest ütlen sulle kõike soojemat tänu ja annan sulle kõik noorepõlwe patud tingimata andeks. Ma suren rõõmuga, kui tean, et minu waene reisiseltsiline hästi hoitud on."
„Sa loodad wist, et ma teda sinule hoian?" pilkas Ivo mõrudalt. „Sa oled kerge usuga. Wõib olla, et ma seda magusat suutäit iseenesele hoian!"
Ahelad kõlisesiwad. Gabriel oli järsku istukile tõusnud.
„Mis see tähendab?"
„See tähendab, et Agnes Mönnikhusen tänasest päewast saadik Ivo Schenkenbergi armuke on," hirwitas Ivo.
Gabrieli kohmetus tegi temale piirita nalja.
„Ära sellega naljata," ütles Gabriel ärritusest wärisewa häälega. „Nii kaugele ei tohi sinugi wägiwald minna. See ei ole karjatüdruk, kellele sa nuhtlemata liiga wõiksid teha. Rüütel Mönnikhusen on wägew mees, kes kangemat kaela wõib murda, kui sinu oma. Mölla, nii palju kui jäksad, aga ära unusta, et sinu wägiwallale piir on seatud."
„Kes räägib siin wägiwallast? Tarwitasid sina wägiwalda, kui ta sinuga pakku jooksis? Ometigi ei ole sina mitte midagi ja mina olen kuulus sõjapäälik, Eesti maa Hannibal! Wõid sa silmapilgu kahewahel olla, kuhu poole siin kena Agnese lugupidamine kaalub? Hahaha!"
Silmapilgu oli Gabriel tõeste kahewahel; nagu teraw mõõk sähwis kuri mõte ta hingest läbi: oli walu ja õnnetus Agnese meelt seganud, wõi oli ta tõeste — ei, see ei wõinud olla; see oli täieste wõimata. Agnes truuduseta, Agnes — Ivo Schenkenbergi armuke? Naeru wäärt! Gabriel pahandas iseenese pääle. Kuda wõis nii inetu kahtlus ühe silmapilgugi tema mõttes aset leida? Kas ta Ivod kui õõlat waletajat weel küllalt ei tundnud? Ivo tahtis teda ainult piinata — see oli käega katsuda. Gabriel oli nüüd sessamas hingelises olekus, nagu Agnes hommikul, kuid kahju, Gabrielil oli weel wähem kawalust, weel wähem kannatust.
„Sa waletad, Ivo," ütles ta rahulise põlgtusega.
Oleks ta wähemast tigedaks saanud, häkilist wiha awaldanud! Tema rahuline, põlgaw hääl sütitas Ivo kahjurõõmust weidi suigutatud wiha uueste põlema.
„Walitse oma keelt!" kähises ta hambaid kiristades.
„Weel üks sõna seletuseks, siis jään wait," ütles Gabriel külmalt. „Mulle näitab, nagu oleksid sina sest saadik, kui mina ennast tõrkumata siduda lasksin, minust walearwamise pähe wõtnud. Sa arwad wahest, et mina sind kardan: See on eksitus. Ma ei kartnud sind sel korral ega karda sind praegugi. Ma tean, et sa minuga kõik imed ära wõid teha; sa wõid mu keele suust lõigata, mu silmad wälja torgata, wõid mind elusalt keeta ja küpsetada, aga ialgi ära looda, et mina sind enese pärast paluma hakkan wõi — sinu sõnade sisse usun. Soo, nüüd on meie wahe selge ja minu südame päält koorem ära weeretatud, mis mind kõige selle aja rõhus."
Ivo käsi sasis kramplikult pistnoa pääst kinni, mis tal wöö wahel oli.
„Sa ise ärritad mind?" tuli hääl korinal ta rinnust.
„Aha, sul oli wist juba siia tulles nõuu, mind ära weristada? Seda parem, siis pole mul wõllaga enam waewlemist; ega ma sinu nõnda nimetatud kohtunikkude käest eluga ikka ei pääseks. Üks palwe on mul weel: Agnes von Mönnikhusen wii ilusti ta isa kätte; sa wõid julge olla, et hää jootraha saad. Paremat ära looda mitte! Agnes mõistab auusa mehe ja — Ivo Schenkenbergi wahel wahet teha. Ma ei tea, kui suurt lugu ta sinust peab, aga seda ma tean, et tema lugupidamine sinu kohta minu surma läbi mitte ei tõuse. Sa wõid tema ees minu pääle waletada, et suu wahutab, nagu sa ka wist juba teinud oled —"
Ivo kummardas häkiste ja tõukas noa kõigest jõust Gabrieli rindu. Gabriel oli pool püsti karanud, lühike röhin tuli ta rinnust — siis kukkus ta waikselt selile maha. Ivo jäi natukeseks ajaks liikumata seisma, lõi siis käega, pühkis noa tera kuue hõlmaga werest puhtaks, astus telgist wälja, hüüdis mehi ja ütles neile lühidelt: „Koristage see raibe ära ja wisake jõkke!"
„Ivo, Ivo, mis nüüd tegid?" hüüdis Christoph pärani silmil wenna otsa wahtides.
„Maksin äraandjale palka; tema hukkamine jäägu saladuseks!" kostis Ivo mõrudalt.
Christoph pööras wennale järsku selja ja läks ära. Mehed wabastasiwad Gabrieli käed ja jalad ahelatest, tõstsiwad eluta keha üles ja kandsiwad ta jõe kõrgele kaldale. Tumedaste läikis must weepeegel pimeda oru põhjas. Üks plauh! — ja wee woolud kohendasiwad endid kadunud keha üle.
„Kes käskis kasuwenna juurde kippuda!" ümises Andres, kes meeste seas oli, kahetsedes. Teised kehitasiwad õlasid, wahtisiwad weel silmapilgu allapoole ja läksiwad siis laagrisse tagasi. Nende südamed oliwad rahul. Nende kohus oli täidetud.

10.

Jällenägemine.

Mõni päew pärast wiimati räägitud juhtumist tuli Ivo Schenkenberg oma wäesalgaga Tallinna alla. Ta ei läinud wäega linna sisse, waid jäi Lasna mäe all, praeguse Kadrintali kohal laagrisse. Linnast woolas määratu hulk rahwast wälja laagrit waatama ja sõjameeste käest rööwitud kaupa ostma. Laager muutus suureks laadaplatsiks, kus kõiki müüa oli: loomi, töö- ja majariistu, riideid, wilja ja — orjasid, kõige päält tüdrukuid; wiimased leidsiwad wähe ostjaid, sest neid oli linna muidugi küllalt kokku kogunud; neid wõis peaaegu leiwakoorukese eest saada.

Ivo tore telk seisis iseäralikult laagri tagumises otsas ja telgi ümber seisiwad wahid, kes kedagi wõõrast ligi ei lasknud. Hommikul pärast Tallinna alla tulemist istusiwad Ivo Schenkenberg ja Agnes von Mönnikhusen telgis pruukosti laual. Agnes oli terwe, ta kandis ainult pahemat käewart weel sidemes, aga teda hoiti telgis kinni, sest et wäljas käimine, nagu wanamoor seletas, tema õrna terwisele esiotsa weel kahju oleks wõinud tuua. Ta ei kandnud enam poisi ülikonda, waid toredat naesterahwa riiet ja kallid ehteid, mida Ivo talle — pool wägise — oli kinkinud. Agnesele ei maitsnud toit ega jook; nukralt istus ta Ivo wastas ja mõtles Gabrieli pääle, kes, nagu Ivo ütles, enesele kingitud wabadust kurjaste oli pruukinud ja — plehku pannud.

Ivo oli wäga mahe ja wiisakas, puistas meelitust, heitis nalja ja kõneles oma suurtest tegudest. Waenlaste wastu kurat, sõprade wastu ingel, naesterahwaste wastu truu ori — see oli Ivo tegudele, nagu ta ise tõendas, ikka juhtnööriks olnud; selle põhjusmõttega oli ta waenlasi wõitnud, sõpru waimustanud ja mõnegi naesterahwa südant liigutanud. Ivo imestas ja pahandas salamahti, et tema waimustatud sõnad Agnese suust mitte niisamasugust wastukõla ei leidnud, tema leekiwad pilgud neiu tuhniks nutetud silmi mitte wastu läikima ei pannud; weel hullem — ta pidi enesele waluga tunnistama, et Agnese pilk, kui see arwa kogemata tema pääl juhtus wiibima, salakartust, umbusaldust wõi koguni jälkust awaldas. Kibeda sapiga täitis see Ivo südant, et Agnes sadat korda sest asjast juttu tegi, mis ühtepuhku ta meeles liikus.

„Kuhu poole wõib Gabriel põgenenud olla?" küsis Agnes otsekui iseenesega rääkides.

„Kuhu mujale, kui Wenelaste juurde — sääl on ju tema päris paik," kostis Ivo karmilt.

„Aga tal oli Tallinnas tegemist."

„Mis tegemist?"

„Ta otsib oma isa taga."

„Teie usute kelmi lori?" naeris Ivo põlgawalt. „Tema isa oli Wene harjakas, keda kahekümne aasta eest Tallinnas warguse pärast üles poodi."

Jälle see umbusklik, jälkust awaldaw pilk! Ivo raputas ennast weidi ja kõneles siis wähem hooplikul toonil edasi: „Tallinna poole ei wõi ta põgenenud olla, sest ta teab, mis teda siin ootab: äraandja palk, kole, piinlik surm. Ma usun küll, et ta esiotsa Tallinna poole püüdis. Wenelastel on kahtlemata nõuu Tallinna kallale kippuda ja selle inimese on nad salakuulajana ette saatnud; selleks on Gabriel otsekui loodud, sest ta tunneb linna lapsest saadik, mõistab kõik keeled ja on üleüldse kawal rebane. Et ta tee pääl minu kätte sattus, see oli meie isamaale wististe suureks õnneks; see näitab, et üks kõrgem käsi wana Tallinna üle walwab. Kahju, et mina ennast tema haleda wingumise läbi liigutada lasksin; nüüd on ta putkus ja wõib meile weel mõndagi tuska teha, kuid seda ei ole wähemast mitte karta, et ta Tallinnas oma nägu iganes julgeb näidata. Ühe asja pärast pean ma tema põgenemise üle otse rõõmustama: see kõlwatu on ju paraku minu kasuwend. Minu isa wannub praegu weel seda päewa, mil ta harjaka poja armu pärast oma majasse wõttis, aga mis parata? Ta on minuga koos üles kaswanud ja see oleks mulle waewa teinud, teda piinamisest purustatud liikmetega wõllas rippumas näha. Pääle Teie, preili Agnes, ei julge ma seda meele nõrkust kellegile tunnistada, muidu arwatakse, et ma teda meelega põgeneda lasin."

„On ta siis tõeste põgenenud?" küsis Agnes otsekui unest ärgates; näis, kui ei oleks ta Ivo pikast seletusest üht sõnagi kuulnud.

Ivo põrkas tagasi ja kogeles kahwatades: „See on kentsakas küsimine!"

„Kas Teie minu eest midagi ei warja?" ütles Agnes, terawaste, peaaegu luuriwalt Ivole silma sisse wahtides. „Kas temale midagi õnnetust ei juhtunud? Ta oli häkilise meelega, ta wõis Teie meestega riidu sattuda ja — kes teab? Wahest salgate seda minu eest, kardate mind hirmutada ja kurwastada? Ärge kartke, ma wõin kõige hirmsamat tõtt kannatada, aga see kahewahel kõikumine ähwardab mind surmata."

Ivo otsaesise pääl läikis külm higi, ta hambad lõgisesiwad. Ta ei suutnud Agnese uuriwat pilku wälja kannatada, tõusis järsku üles ja kõndis paar korda telgis edasi tagasi. Siis ütles ta rõhutud häälega: „Teie jampsite, preili von Mönnikhusen; ma näen, et haigus Teist weel kaugeltgi lahkunud ei ole. Teil on rahu ja puhkamist hädaste waja. Ma läkitan kohe wanaeide Teid hoolitsema."

„Ma ei taha seda naesterahwast näha!" hüüdis Agnes ahastuse ja jälkusega. „Ma olen täieste terwe, laske mind nüüd linna!"

„Ei wõi — ma pean Teie kalli elu eest wastama," ütles Ivo külmalt. „Weel paar päewa rahu, külap siis näeme."

Nende sõnadega astus Ivo telgist wälja. Õues kutsus ta wenna ja wanamoori, käskis neid Agnese üle walwata ja temale seltsiks olla.*

„Kas weel ei hakka painuma?" sosistas Christoph hirwitades.

„„Kui ei painu, siis murran!" kiristas Ivo wastuseks. Wahtidele ütles ta: „Teie wastate oma päädega selle eest, et preili telgist wälja ega keegi wõõras telgi ligi ei pääse."

Siis kargas ta hobuse selga ja kihutas tuhatnelja linna poole.

Paar tundi hiljemalt ratsutas üks seltskond suuri saksu linnast Schenkenbergi laagrit waatlema. Ratsutajate seas oliwad Tallinna bürgermeistrid Friedrich Sandstede ja Dietrich Korbmacher, mõisameeste päälik Kaspar von Mönnikhusen ja junker Hans von Risbiter. Mönnikhusen on Kuimetsa õnnetusest saadik weel tõsisemaks ja kärsitumaks saanud, kuna junker Hans weel endine kergemeelne hoopleja ja luiskaja oli; tema loomus oli liig pääliskaudne, ta waim liig madal, et õnnetuse tundmus sääl sügawaid juuri oleks wõinud ajada. Kahtlemata oli junkril ilusast pruudist kahju ja ta awaldas oma kahetsust walju sõnaga igaühele, kes iganes kuulda tahtis, aga ta ei unustanud ialgi juurde lisada, et tema tosina Wenelasi ära oli tapnud ja Agnese wististe nende käest oleks päästnud, kui kõik mõisamehed niisama hiilgawalt, kui tema, oma kohut oleksiwad täitnud; ühtlasi tõotas ta pühalikult, Agnest „lõukoera suust" wälja kiskuda, nii pea kui laiale pillatud mõisamehed jälle koos on. Awaldas keegi imestust, et Hans Risbiter, kes kaksteistkümmend Wenelast ära tapnud, ise ilma wähema kriimustuseta oli pääsenud, siis tõmbas Hans õlad kõrgesse ja andis märku, et tema wehklemise kunstis kaunis kõrge pulga pääle olla jõudnud. Ivo kirjuwatilisi sõjamehi, kes ju enamiste endised Talupojad ja pärisorjad oliwad, nähes kräsutas junker Hans nina ja ütles põlgawalt: „Ma tahan Matsi nime kanda, kui need lurjused Wenelasi silmaga on näinud."

„Mitte ainult näinud, waid ka wõitnud," õiendas bürgermeister Sandstede.

„Kenad wõitjad!" pilkas Risbiter. „Andke mulle kümme tubli mõisameest ja ma kihutan kõik selle kodukoonlaste karja üle pää kaela merde."

„Ärge seda tehke, junker Risbiter," ütles Sandstede peenikeselt naeratades. „Sest oleks kahju, sest need kodukoonlased on praegu meie paremad sõjamehed."

„Näha, et Teie sõjamees ei ole, herra bürgermeister, sest muidu ei raatsiks Teie seda auunime nii lahke käega raisata."

„Sõjamees wõi mitte, aga seda ma näen siisgi, et need mehed wõidurikkalt ja rohke saagiga tagasi on tulnud, kuna wahwad mõisamehed omalt maalt põgenedes ja tühja kätega meie juurest warju otsima tulewad."

„Ohoo, kas tahate meid torgata?!"

„Tasa, Hans!" heitis Mönnikhusen tõsiselt, peaaegu kurwalt wahele. „Meil ei ole õigust uhkustada, kuna meie kallim wara waenlaste käes on."

„Oh Agnes, kulla Agnes!" õhkas Risbiter kätt wastu rindu surudes, „millal tuleb see päew, mil sind oma käega lõukoera suust wälja wõin kiskuda? Kust leian ma kangele teole sündsaid seltsimehi? Kuhu on kõik meie wahwad sõjamehed jäänud? Talupojad ja pärisorjad kannawad nüüd sõjameeste nime, käsitöölise poeg Ivo Schenkenberg, kelle nime eile weel keegi ei tundnud, on täna kuulus sõjapäälik!"

„Kas see nimi Teile tõeste nii tundmata oli, junker Risbiter?" küsis Sandstede naeratades. „Tuletage meelde!"

Risbiter punastas kergeste, aga kostis upsakalt: „Minu mälestus ei ulata kodanikkude ja käsitööliste nimede tarbeks."

„Wahest mälestate weel seda suurt riidu, mis minewal suwel Tallinna turul junkrite ja kodaniku-poegade wahel oli? Ivo Schenkenberg oli wiimaste ninamees, kelle nuhtlemist rüütlid pärast suure ägedusega, aga asjata nõudsiwad."
Risbiter oli näost punane kui keedetud wähk; ta mälestas wäga selgeste, et tema räägitawal korral Ivo käest armetul wiisil peksa oli saanud.
„Kas sina ka selle inetu riiu juures olid?" küsis Mönnikhusen kulmu kortsutades.
„Mina?" kogeles Risbiter. „Ei mäleta. . . Näe, mis tore telk see sääl on? Lähme waatama!"
Teised oliwad sellega nõuus ja terwe salk ratsutas Ivo telgi ette, kus neli meest wahi pääl seisiwad. „Tagasi!" hüüdis esimene wahimees, tulijatele oda wastu sirutades.
„Kelle telk see on?" küsis Sandstede imestades.
„Ivo Schenkenbergi telk," kostis wahimees.
„On Schenkenberg ise siin?" päris Risbiter ettewaatlikult.
„Päälik sõitis linna. Minge eemale, telgi ligi ei tohi keegi tulla."
„Oled sa pääst nõder, lurjus? Tead sa ka, kellega sa räägid?"
„Minul ükspuhas."
„Mina olen junker von Risbiter!"
„Minu pärast ole Pisbiter, aga tagane, muidu torkan!"
„Häbemata lurjus!" kisendas Risbiter mõõka tõmmates.
„Ärge wihastage, junker!" waigistas Sandstede. „Kuule, mees, kas sa mind ei tunne?"
„Ei tunne."
„Mina olen Tallinna esimene bürgermeister Friedrich Sandstede ja sinu päälik seisab minu käsu all."
„Aga mina seisan pääliku käsu all ja käsk on nii, et keegi wõõras telgi ligi ei tohi tulla."
„Mis sääl siis on?"
„Pole sinu asi. Katsuge, et endid siit koristate."
„Häbemata mees!" kärgatas nüüd ka Sandstede wihaseks saades. „Ma wõin sind ja sinu päälikut kahetsema panna."
„Ei, bürgermeister, sel mehel on õigus," kiitis Mönnikhusen waljuste. „Sõjamees peab ülema sõna kuulma. Jätame tubli mehe rahule ja lähme oma teed!"
„Isa! Isa!" kõlas korraga hele hüüdmine telgist.
Mönnikhusen wärises kõigest kehast. Kõik jäiwad kuulatama.
„Isa, päästa mind!" kiljatas Agnese hääl uueste ja jäi häkiste wait, otsekui oleks teda wägiwaldselt lämmastatud.
„Minu järele!" müristas Mönnikhusen hobuse seljast maha karates. Ta lõi mõõgaga wahimehe oda kõrwale ja tormas telgi ukse poole. Seltskonnast tegiwad mitmed tema eesmärgu järele. Wahimehed põrkasiwad neile wastu.
„Eest ära, pöörased!" karjus wana rüütel nende pääle. „Tahate teie tütart isast lahutada? Eest ära, muidu sünnib õnnetus!"
Õnnetus ei olnud kaugel, sest wahid ei taganenud sammu ja seltsimehed tõttasiwad neile igast küljest appi. Risbiter ei teinud enam piiksugi, kuna Mönnikhusen wihaselt mõõka keerutas ja bürgermeistrid asjata rahu püüdsiwad sobitada. Äge wõitlus oli algamas, kui korraga telgi eesriie kõrwale lükati ja Christoph Schenkenberg wälja astus.
„Mis tülitsemine siin on?" küsis ta waljuste.
„Christoph Schenkenbcrg!" hüüdis Sandstede talle mõrudalt wastu. „Kas sedawiisi wõetakse siin Tallinna bürgermeistrid wastu?"
Christoph tegi, nagu paneks ta nüüd alles kõrgeid külalisi tähele.
„Teie siin, herra bürgermeister?" hüüdis ta silmi lahti" kiskudes. „Tagasi, mehed, eks te näe, kes need herrad on? Kuda wõis see raske eksitus sündida? Uskuge, herra bürgermeister, mina ja minu wend oleme ses asjas täieste ilma süüta. Ma kahetsen wäga —"
„Hää küll, hää küll, aga nüüd täitke kohe selle herra tahtmist."
„See herra —"
„On rüütel Kaspar von Mönnikhusen."
„Kaspar von Mönnikhusen!" kordas Cristoph tehtud imestusega. „Palun andeks, et Teid kohe ära ei tundnud. Mis on kuulsa rüütli soowimine?"
„Andke mu tütar kätte!" põrutas Mönnikhusen.
„Teie tütar? Minu wend päästis hiljuti ühe noore naesterahwa Wenelaste käest. Naesterahwas oli raskeste haawatud — nädala päewad waakus ta elu ja surma wahel. Alles mõne päewa eest hakkas ta õrna hoolitsemise mõjul toibuma, aga ta ei ole weel täieste terwe. Kardame, et tema waim haiguse läbi segatud on, sest ta karjub ühtepuhku „isa, isa!" ja kipub põgenema. Et sarnatsel olekul rahu hädaste waja on, siis käskis Ivo linna minnes wõõraid telgist eemal hoida. Meie oleme sõjamehed ja peame ülema käsku täitma. Kui haiget näha tahate, siis palun oodata, kuni Ivo ise linnast tagasi tuleb."
„See on wäga imelik, et Ivo kuld meie käsust üle peab käima," ütles Sandstede kibedalt. „Aga olgu pääle, meie ei taha riidu tõsta. Küla'p Ivo meile selle eest wastab. Kuid õhtuni ei wõi meie siia ootama jääda. Kui meie telgi sisse ei pääse, siis laske preili wälja tulla; ta woõb ometigi juba jalal seista?"
,,Kahju, ka see on keelatud," kostis Cristoph wiisakalt kummardades.
„Agnes!" hüüdis Mönnikhusen waljuste. Telgist wastas hele karjatus ja siis kuuldi otsekui rabelemise müdinat, mis Mönnikhuseni soontes were tarduma pani. Enne kui ta uueste ärkawas wihas kätt sai liigutada, lendas telgi eesriie kõrwale, Agnes jooksis lõhki käristatud riietega Christophist mööda ja langes rõõmsa karjatusega isa rinnale.
Wana rüütel oli kõige sügawamas liigutuses. Tükil ajal ei saanud ta muud sõna suust wälja, kui kogeles: „Armas laps, armas laps?" — sasis mõlema käega tütre pääst kinni, suuteles ta nägu ja juukseid, hoidis teda kätega enesest eemale, waatles ja suuteles jälle. Kui tema himu täis oli, arwas junker Hans oma järje tulnud olewat.
„Ma ütlesin ikka, et sinu weel lõukoera suust wälja kisun!" hüüdis ta waimustuses ja sirutas käed wälja, oodates, et jälle leitud pruut nüüd tema kaissu lendab. Aga Agnes põrkas tema eest tagasi ja ütles äraräägimata põlgtusega: „Teie?"
„Mina neh," kinnitas Risbiter. „Mina'p see olin, kes telki lähemalt waadata himustasin ja kohe wahimeeste kallale kippusin. See oli imelik aimamine, wõi õigem ütelda südame hääl, mis mulle selle õnneliku mõtte sisse andis."
Agnes pööras õnnelikule aimajale järsku selja ja ütles isale: „Lähme siit, mul on hirm selle paiga eest."
„Hirm, kuna mina siin olen!" ütles Mönnikhusen uhkusega. „Ära karda midagi, rüütel Mönnikhusen mõistab oma tütart kaitsta. Aga miks sa kätt sidemes kannad? Oled sa tõeste haawatud, waene laps?"
„Jah. ma olin haawatud, aga nüüd olen terwe. Oh isa, ma olen palju läbi teinud" — Agnese hääl wärises — „sest saadik, kui sind wiimast korda nägin, kuid siin ei ole paras koht sest rääkida."
„Waene laps, waene laps! Ma otsisin sind sel hirmsal ööl igast nurgast, aga sa olid kui tina tuhka kadunud; alles siis, kui wiimne päästmise lootus möödas oli, põgenesin ma põlewast mõisast."
„Ja mina tapsin sinu kambri poole tungides tosina Wenelasi ära, aga kamber oli tühi," lisas Risbiter alandlikult juurde.
„Kas sa wõid juba hobuse selga istuda, Agnes?" küsis Mönnikhusen.
„Wõin küll, aga ma jookseksin ka jala hää meelega sinu kaasa," ütles Agnes rõõmsaste. „Usu mind, isa, ma olen osawaks jalakäijaks saanud ja pika tee ära käinud."
„Preili von Mönnikhusenile ei sünni jala käia," tähendas wana rüütel kõrgilt.
„Risbiteri pruudile ammugi mitte," lisas junker Hans kähku juurde. Ta kargas sedamaid sadulasse ja hoidis wiisakalt kummardades käe alla, et Agnes sadulasse wõiks astuda. Agnes oli silmapilgu kahewahel, aga siis sai ta hää süda paha meele üle wõitu. Risbiteri wiisakus liigutas teda. Ta pakkus

junkrile kätt, mille see auupaklikult oma huulte külge surus.
„Weel üks silmapilk!" ütles Agnes. Ta pööras ennast Christophi poole, kes sõnalausumata päält waatas. „Ma palun Teid wiimast korda tõeliselt ütelda, kuhu minu waene reisiseltsiline on jäänud. Teid usun ma enam kui Teie wenda."
„Minul ei ole wenna sõnadele midagi juurde lisada," kostis Christoph külmalt.
„Ma wannutan Teid, rääkige tõtt!"
Christoph kehitas waikselt õlasid.
„Siis ei ole mul siin enam midagi tegemist," õhkas Agnes kurwalt ja laskis ennast junker Hansust sadulasse aidata; Hans ise wõttis ühe sulase hobuse. Terwe seltskond ratsutas pikkamisi laagrist wälja. Keegi ei julenud neid enam kinni pidada. Christoph waatas neile mureliku näoga järele..
„Miks sa seda sündida lasksid!" sosistas wanamoor tema kõrwa astudes.
„Mis parata?"
„Mis Ivo nüüd ütleb?"
„Ütelgu, mis tahes," kostis Christoph pahaselt käega lüües. „Ega ma ometigi wägise Tallinna bürgermeistrite wastu wõinud hakata."
Tee pääl jutustas Agnes isale oma põgenemise lugu. Gabrieli nime kuuldes hüüdis Risbiter wahele: „Seesama, kes minu käest metsas malka sai?"
„Seesama, kelle käest Teie metsas malka saite," kostis Agnes külmalt. Risbiter tahtis õiendawalt wastata, aga Mönnikhusen käskis teda wait olla ja Agnest jutustada. Kui Agnes lõpetanud oli, ütles Mönnikhusen kulmu kortsutades: „Ma ei mõista, miks nad sind weel kinni hoidsiwao, kui sa ise ennast terwe tundsid olewat; wahest oli neil nõuu, minu käest kõrget lunastuse raha wälja suruda?"
„Ma kardan, neil oli teine kurjem nõuu," sosistas Agnes kahwatades.
„Kurjategijad!" kiristas Mönnikhusen laagri poole rusikat raputades.
„Ära wannu neid, isa," ütles Agnes jälle pehmeks minnes. „Ma olen neile siisgi suurt tänu wõlgu, sest nad on minu eest wäga hästi hoolt kandnud. Teaksin ma ainult, mis nad minu seltsilisega on teinud!"
„Kena seltsiline, kes häda ajal putku paneb!" pilkas Risbiter kibedaste.
„Ma tunnen teisi seltsilisi, kes weel enne häda aega putku paniwad," oli Agnese kärme wastus. „Aga see'p see on, mis mind waewab: ma ei wõi uskuda, et Gabriel tõeste on põgenenud. Ma kardan, nad on ta haawatult, wõib olla surnult kuhugile maha jätnud."
„Miks ei pidanud ta põgenema, kui ta teadis, mis teda kui Wene salakuulajat Tallinnas ootas?"
„Olge wait, junker Risbiter!" hüüdis Agnes põlewail silmil. „Teie ei tea, mis Teie räägite. Gabriel ei ole salakuulaja!"
„Noh, noh," waigistas Mönnikhusen, „ära seltsilise pärast liiga muretse; kes siis tema elu järele nii ahne oli? Küll sa näed, ühel kenal päewal tuleb ta meie käest teenitud jootraha nõudma."
See mõte oli Agnese meelest nii weider, et see teda pahandadagi ei suutnud. „Kui see mees weel elab," mõtles ta naeratades, „siis ei lepi ta jootrahaga; see nõuab rohkem."
„Waadake!" hüüdis korraga bürgermeister Sandstede. „Kas see ei ole Ivo Schenkenberg?"
Linna poolt tuli üksik ratsaline tuhatnelja kihutades. Seltskonna juurde jõudes pidas ta hobuse järsku kinni ja wahtis ainsa silmaga kui tardunult Agnese otsa.
„Wabandage, et ilma Teie lubata telgist wälja tulin," ütles Agnes lahkeste. „Ma tänan Teid kõige hoole eest, aga Teie kartus oli üleliigne. Ma olen täieste terwe ja päälegi õnnelik, sest, nagu näe olen ma oma armsa isa jälle leidnud."
„Kes laskis Teid telgist wälja?" ümises Ivo kahwatades.
„Keegi ei lasknud; ma tulin ise wälja ja nimelt mitte ilma takistuseta" — Agnes tähendas naeratades oma lõhki kärisenud riiete pääle —, „mis selgeste tunnistab, et ülewaataja oma kohut on täitnud, ärge nende pääle asjata wiha kandke! Ma olen wabaduses kaswanud lind, kes puuri ei sünni."
Ivo oli kui tumm. Agnes ajas oma hobuse tema ligemale, waatas talle läbi tungiwalt silma sisse ja sosistas: „Kuhu on Gabriel jäänud?"
Nüüd alles näis Ivo täiele tundmusele ärkawat. Ta silm wälkus, õõl naeratus kräsutas ta huuli.
„Otsige teda!" wastas ta kähisewa häälega ja andis järsku, hobusele kannuksid. Asjata hüüdsiwad Mönnikhusen ja mõlemad bürgermeistrid teda tagasi. Ivo ei pööranud kordagi pääd, waid kihutas kui meeletu laagri poole. Oma telgi ees kargas ta wahutawa hobuse seljast. Christoph tuli talle telgist wastu. Sõna lausumata tõstis Ivo rusikat ja lõi wennale wastu silmi. Christoph tuikus ja taganes hirmuga telgi sisse. Ivo tormas järele.
„Äraandja!" kärgatas ta wenna pääle, kes paludes käed talle wastu sirutas. „Miks sa seda tegid?"
„Tahad sa mind tappa, nagu sa Gabrieli tapsid?" ähkis Christoph. „Ma ei wõinud parata, bürgermeistrid kippusiwad wägisi telgi sisse ja wahid tahtsiwad neid maha lüüa. Mõtle, mis sest wälja oleks tulnud! Täna taewast ja mind, et hirmsa õnnetuse ära pöörasin."
Ivo ei kuulanud. Ta tuikus waheriide taha, tõukas wanamoori jalahoobiga säält wälja, hakkas kahe käega oma karwust kinni ja langes hambaid kiristades ning tumedaste möirgades Agnesest maha jäätud asemele kummuli maha.

11.

Laulatus.

Kaspar von Mönnikhusen oli põhjatu rikas. Waewalt oli keegi Eesti maa mõisnikkude seast sõja läbi nii rasket kahju saanud, kui tema, aga siisgi ei tundnud ta weel puudust. Tal oliwad Toompääl ikka weel uhked majad ja majades hulk warandust, millega ta würstlikult elada, laiale pillatud mõisamehi koguda ja neid uueste sõjale walmistada suutis. Tal oli kindel nõuu, Kuimetsa Wenelaste käest tagasi wõita. Enne aga pidiwad Agnese ja Risbiteri pulmad Tallinnas ära peetud saama ja noorpaar sõja kärast eemale, Kuura maale asuma, kus Risbiteril mõis oli. Küll tõrkus Agnes wastu, küll tõendas ta sada korda, et tema nüüdsel kardetawal ajal isast koguni lahkuda ei raatsi, küll püüdis ta Risbiteri põlgtuse ja kibeda pilkamisega enesest eemale peletada, aga see kõik ei aidanud midagi. Mönnikhusen oli ette wõetud nõuus kaljukindel. Pulmad saiwad Septembri kuu keskmiste päewade pääle määratud. Agnes nuttis Gabrieli pääle mõteldes ööd läbi. Ta süda ütleb: Kui Gabriel weel elab, siis peab ta mind üles otsima, oodaku teda siin mis tahes. Ta teab, et ma Tallinnas olen. Miks ta ei tule? On ta haige? On ta surnud? See oli igakord Agnese mõtete wiimne piir, ja igakord asus kramp ta südamesse, kui ta mõtetega nii kaugele oli jõudnud. Mis tarbeks siis weel elada? Agnes mõtles sagedaste surma pääle, aga ta ei tahtnud kätt enese külge panna. Ilma Gabrielita pidi ju surm muidugi pea tulema. Kuda wõis Gabrieli pruut Risbiteriga elada, õnnelik olla, wanaks saada? See oli Agnese meelest jälk mõte, see oli närtsimine ja surm.

Gabriel aga ei tulnud ega tulnud.

11.

Laulatus.

Kaspar von Mönnikhusen oli põhjatu rikas. Waewalt oli keegi Eesti maa mõisnikkude seast sõja läbi nii rasket kahju saanud, kui tema, aga siisgi ei tundnud ta weel puudust. Tal oliwad Toompääl ikka weel uhked majad ja majades hulk warandust, millega ta würstlikult elada, laiale pillatud mõisamehi koguda ja neid uueste sõjale walmistada suutis. Tal oli kindel nõuu, Kuimetsa Wenelaste käest tagasi wõita. Enne aga pidiwad Agnese ja Risbiteri pulmad Tallinnas ära peetud saama ja noorpaar sõja kärast eemale, Kuura maale asuma, kus Risbiteril mõis oli. Küll tõrkus Agnes wastu, küll tõendas ta sada korda, et tema nüüdsel kardetawal ajal isast koguni lahkuda ei raatsi, küll püüdis ta Risbiteri põlgtuse ja kibeda pilkamisega enesest eemale peletada, aga see kõik ei aidanud midagi. Mönnikhusen oli ette wõetud nõuus kaljukindel. Pulmad saiwad Septembri kuu keskmiste päewade pääle määratud. Agnes nuttis Gabrieli pääle mõteldes ööd läbi. Ta süda ütleb: Kui Gabriel weel elab, siis peab ta mind üles otsima, oodaku teda siin mis tahes. Ta teab, et ma Tallinnas olen. Miks ta ei tule? On ta haige? On ta surnud? See oli igakord Agnese mõtete wiimne piir, ja igakord asus kramp ta südamesse, kui ta mõtetega nii kaugele oli jõudnud. Mis tarbeks siis weel elada? Agnes mõtles sagedaste surma pääle, aga ta ei tahtnud kätt enese külge panna. Ilma Gabrielita pidi ju surm muidugi pea tulema. Kuda wõis Gabrieli pruut Risbiteriga elada, õnnelik olla, wanaks saada? See oli Agnese meelest jälk mõte, see oli närtsimine ja surm.

Gabriel aga ei tulnud ega tulnud.

Ivo Schenkenberg wiibis ikka weel Tallinna all laagris. Oma endisest tulisest agarusest näis ta palju kaotanud olewat. Pooled päewad istus ta nukras mõttes üksipäine telgis ega lasknud kedagi enese juurde. Oma meeste wastu oli ta waljem, kui enne. Mitmed jooksiwad pakku, aga teisi tuli seda rohkemalt juurde; sest näljastest, kes sõjas leiba otsisiwad, ei olnud paraku puudust. Nõnda kaswas Ivo salk päew päewalt suuremaks, kaswas õigeks sõjamäeks, nii et Rootslased Tallinna lossis juba kartusega küsima hakkasiwad, kas see neile ja linnale hädaohtu ei ähwarda tuua. Bürgermeistrid püüdsiwad neid waigistada, üteldes, et Ivo suurt lööki Wenelaste wastu ette walmistada.

Ühel õhtul — see oli Septembri kuus — istus Ivo üksipäine telgis, kui wahimees sisse astus ja teatas, et üks suurtsugu naesterahwas temaga rääkida soowiwat. Ivole tuli kohe meelde, et Agnes von Mönnikhusen teda mitmel korral asjata enese juurde oli kutsuda lasknud.

„Kes see on?" küsis Ivo järsku üles karates.

„Ta ei ütle oma nime, aga bürgermeister Sandstede ja paar sulast on tema kaasas."

„Kässi naesterahwast üksipäine sisse astuda."

Wahimees läks ja Ivo jäi kange südame põksumisega ootama. Telgi eesriie kahises ja naesterahwas, kelle nägu tiheda looriga kaetud oli, astus sisse.

„Prei!i von Mönnikhusen!" hüüdis Ivo lämbunud häälega.

Agnes tõstis loori üles. Ta näost paistis tõsine hingewalu, ta silmad oliwad nutust tuhnid, punaste äärtega. Oli see nüüd kahjurõõm wõi kaastundmus, aga Ivo tundis omas tardunud südames midagi pahkewat ja sulawat. Ta pakkus wõõrale istet ja ütles pehmelt, peaaegu kartlikult: ,,Kust see auu tuleb, et preili von Mönnikhusen —"

„Teie ei tahtnud minu juurde tulla," ütles Agnes wäsinud häälega, „selle pärast pidin mina Teie juurde tulema; mul on ju Teile nii palju tänu tunnistada."

„Teie ei ole mulle mingit tänu wõlga, preili von Mönnikhusen," kostis Ivo natuke kibedalt.

„Ei, ei, ma olen Teile suurt tänu wõlgu. Teie olete mind ju otse surmast päästnud."

„Ja ometigi kardate Teie mind, armuline preili, sest Teie olete oma kaitseks bürgermeistri kaasa wõtnud."

„Bürgermeister Sandstede on minu isalik sõber. Isale ei tohtinud ma sest külaskäigust sõna lausuda ega ka mitte üksipäine kaugele wälja sõita. Mikspärast peaksin ma Teid kartma? Ma tean, et Teie auus mees olete."

„Ometigi ei usu Teie mind."

„Kuda nii?"

„Teie ei tulnud mitte mulle tänu tunnistama, waid mind usutama."

Agnes waatas tummalt enese ette maha.

„Teie olete minu mehigi usutanud ja neile raha pakkunud," kõneles Ivo armuta edasi. „Teie tunnete minu mehi wähe; need mõistawad sõna kuulda."

„Siis olete neid ometigi keelanud tõtt rääkida?" küsis Agnes järsku; ta tuhnid silmad põlesiwad ja püüdsiwad Ivo ainsast silmast läbi ta hinge sisse tungida.

„Wõib olla," kostis Ivo mõrudalt.

Agnes langes häkiste tema ette põlwili maha, tõstis risti pandud käed kõwa mehe poole üles ja siis woolas äge, ärritatud hinge põhjast tulew palwe ta huultelt: „Rääkige ise mulle tõtt, Ivo Schenkenberg! Miks Teie mind piinate? Mis kurja olen ma Teile teinud? Ütelge mulle, kus Gabriel on, siis tahan ma Teid igaweste tänada ja õnnistada. Teie näete, kuda mu hing wäriseb ja ahastab. On Teil kiwist süda, et teise inimese piin Teid sugugi ei liiguta? Mikspärast kardate Teie tõtt rääkida? Olgu see tõde kõige hirmsam, mis mu süda aimab — mis wõin mina wäeti tütarlaps Teile teha? Rääkige, ja ma tahan seda kui püha saladust oma südame põhja matta. Ma palun, ma wannutan Teid Teie ema mälestuse juures, ütelge mulle, mis olete Teie Gabrieliga teinud?"

„Gabriel on surnud," ütles Ivo tumedalt.

Agnes tõusis püsti. Ta oli kahwatu kui surnu, aga rahuline.

„Teie ise olete tema mõrtsukas," ütles ta selge häälega.

„Ta langes auusas kahewõitluses minu käe läbi."

„Miks Teie seda tegite?"

„Selle pärast, et ma Teid armastan."

Agnes taganes otsekui kiskja elaja eest.

„Ole ära neetud, wilets mõrtsukas!" hüüdis ta kätt wälja sirutades.

Ivo karjatas kui haawatud loom ja astus sammu edasi, aga Agnes oli juba telgist wälja läinud.

Kui Agnes koju jõudis, ootasiwad isa ja Risbiter teda maja trepi pääl.

„Kus sa nii kaua olid?" hüüdis Mönnikhusen. „Meie olime juba mures sinu pärast."

Agnes kargas hobuse seljast maha, ilma Risbiteri abi ootamata, andis hobuse sulase hooleks, astus isa kõrwa ja ütles külmalt: „Nüüd tehke minuga, mis tahate."

„Mis see tähendab?"

„See tähendab, et mina pulmade wastu enam ei tõrgu."

„Seda ma ootasin ammugi," naeratas Mönnikhusen, kuna junker Hans pruudi kätest kinni sasis ja esite neid, siis pruudi kahwatut suud musudega kattis. Omas joowastuses ei pannud ta tähelegi, et Agnes tema käte wahel külm ja tuim, nagu eluta kuju oli.

„Ratsasõit oli wist wäga lustilik, et sinu kõwa südant nii järsku pehmendas?" naljatas Mönnikhusen.

„Jah, see oli wäga lustilik ratsasõit," kostis Agnes kentsakalt naeratades.

„Hää tagajärje pärast ei taha ma sinuga tapelda, nagu see esiotsa mu nõuu oli. See oli sinust ettewaatamata tegu, hilisel õhtul peaaegu üksipäine linnast wälja sõita, kuna Ivo Schenkenbergi toored, taltsutamata mehed igalpool luusimas on. Loodan, et sul nendega mingit kokkupuutumist ei olnud?"

„Ei olnud," kostis Agnes tuimalt.
„Oleksid sa minu kaasa wõtnud," ütles Risbiter, „siis ei oleks sa mingit kokkupuutumist karta pruukinud."
„Jah, Agnes," ütles Mönnikhusen pehmelt. „ma rõõmustan südamest, et sa nüüd noorema ja kangema mehe kaitse alla saad. Ma ei usu, et ta sind enam armastab, kui mina, aga wististe jõuab ta sind paremine wõõra wägiwalla ja sinu enese edewuse eest kaitsta, kui mina seda paraku teha wõisin."
Wana rüütel pani liigutuses käe tütri kaela ümber ja andis ta walge otsaesisele suud. Seda enesele hääks eesmärguks arwates, walmistas ka junker Hans ennast teist korda pruudi magusa suu pääle tormi jooksma, aga Agnes libises tema nõuu märgates isa käte wahelt wälja ja tõttas trepist üles.
Järgmine päew oli pulmade ettewalmistuse päew. Wanaaegsel wiisil ja wanaaegse toredusega pidiwad pulmad peetud saama — see oli Mönnikhuseni kõikumata tahtmine. Piduliste arw oli linnas weel palju suurem, kui Kuimetsas, sest linn kubises mõisnikkudest. Waewalt suutis linna suur gildemaja kõiki kutsutud wõõraid mahutada. Rüütlid, nende naesterahwad ja hobused oliwad toredaste ehitud, olgu küll, et ehted enamiste põlatud kodanikkude käest laenatud oliwad. Waesuse tundmus ei seganud kellegi pidurõõmu: kuulus Liiwi kergemeel ajas wiimast korda õisi. Wiin ja õlut peletasiwad mured kaugele, mehed hooplesiwad ja trallitasiwad, naesed peksiwad keelt ja heitsiwad wõrkusid wälja, nagu kõige sügawama rahu ajal. Kõigist pulmalistest ei wõtnud üks ainuke üleüldisest pidurõõmust nähtawat osa, ja see oli — pruut ise. Agnes oli tuim ja tumm, ta näo karw lumiwalge, peaaegu läbipaistew, jooned otsekui kiwiks tardunud, huulte ümber seisis muutmata naeratus, nagu seda inimeste juures nähtakse, kes naeratades surnud. Wõõraste nali, mis igakord kõige peenem ei olnud, ei kihutanud pruudile kordagi puna palge, ei ärritanud teda kordagi naerule. Kuulis ta neid naljasõnu? Kuulis ja nägi ta ülepää midagi? See oli wäga kahtlane, sest Agnese suust ei tulnud peaaegu sõnagi, ta pilk oli tume, ta silmad waatasiwad ühtepuhku ilma arusaadawa mõtteta kuhugile lõpmata kaugusesse. Ta tegi kõik, mida isa ja targad tädid teda teha käskisiwad, ta laskis oma keha ehtida, seisis kannatlikult raske mõrsjakrooni koorma all, kuna piduliste salgad tema auuks gildemaja trepist pidulikult mööda ratsutasiwad.
„Kena pruut, aga külm kui kiwi," ütlesiwad päält waatawad kodanikud. „Jumal tänatud, meie tüdrukutel on enam wärsket elu sees, kui niisugusel mitmesaja aastase rüütlisoo wõsul."
Siis tuli pühapäew kätte. Pärast jumalateenistust liikus uhke pulmarong domkiriku poole. Pruutpaari ees kõndisiwad mängumehed ja küünlakandjad. Wana rüütlite kiriku uks oli lippude ja wannikutega ehitud otsekui würstliku paari wastuwõtmiseks. Kirikus teretati pruutpaari orelimängu ja lauluga. Kirikherra pidas pika kõne, rääkis waimustusega kahe kuulsa sugukonna ühendusest — Jumala auuks ja isamaa kasuks. Siis astus pruutpaar peiupoiste ja pruuttüdrukute saatel altari ette, Risbiter uhkel, kõmisewal sammul, Agnes otsekui poolunes, maha löödud silmil. Nagu hooplik wõiduhõiskamine kolas Risbiteri „jah" läbi kiriku. Kirikherra pööras ennast Agnese poole: „Ja nõnda küsin ma ka sinult, pruut, kas sinu südame nõuu on, et sina tahad oma peigmeest Hans von Risbiteri omaks abikaasaks wõtta ja temaga elada ja kannatada kõik, mis Jumal sinu pääle paneb, hääd ja kurja, rõõmu ja wiletsust, rikkust ja waesust, ega taha ennast temast ära lahutada, enne kui Jumal ise teid lahutab surma läbi. On sul nüüd see meel ja nõuu, siis ütle kõikide kuuldes selgeste— jah!"
Agnes ei wastanud kohe. Esimest korda tõstis ta silmi, esimest korda tungis walus, wärisew ohkamine ta piinatud rinnast. Ta tundis ennast Jumalast ja inimestest maha jäätud olewat, üksipäine wõõras maailmas. Nagu abi otsides waatas ta kirikherrast mööda rahwahulga pääle, kes kahel pool altari kõrwal seisis. Korraga jäi ta silm ühe koha pääl seisatama, esiotsa ehmatusest tardudes, siis ärarääkimata rõõmust läikides.
Sääl seisis Gabriel — nagu Kissi poeg pää osa kõigist kõrgem, õõnsate paledega, hauku wajunud mustade silmadega, nägu kahwatu kui surnul, jooned kibedast tundmusest wiltu kisutud; see ei olnud endine uhke, kangekaelne ja lustilik Gabriel, waid silmanähtawalt kurjast saatusest kiusatud inimene, haigusest wälja kurnatud ja hingewalust waewatud, aga siisgi elus, kahtlemata elus!
„Ei, ja tuhatkorda ei!" tuli hääl walju karjatusena Agnese suust. Surma kahwatus kattis ta nägu; ta tuikus ja kukkus maha; ta oli ära minestanud. Rahwaga puupüsti täidetud kirikus tõusis ilmatu kihin ja kahin. Seda oli sagedaste nähtud, et pruudid ennast altari ees kaua paluda ja meelitada lasksiwad, enne kui igatsetud „jah" nende suust tuli, aga nii waljut, nii kindlat tõrkumist ei olnud weel keegi kuulnud. See pidi midagi tähendama, sääl pidi mõni saladus peidul olema. Oi, sest sai palju juttu teha!
Naesterahwaste ja kirikus olewa arsti hoole all ärkas Agnes mõne minuti parast minestust ja tõusis jalale. Ta esimene pilk otsis Gabrieli, aga see oli kadunud.
„Wiige mind koju, ma olen haige," sosistas Agnes.
„Pai, kulla Agnes, ütle enne jah!" kerjas Risbiter, kes näost punane ja higine oli.
„Isa, päästa mind, wii mind siit ära, muidu ma suren!" ägas Agnes peigmehe eest hirmuga taganedes.
Mönnikhusen pani käe tütri keha ümber, mida ta kui haawalehte tundis wärisewat, ja ütles kurwalt:
„Laps, laps, mis sa teed? Miks sa häbi minu halli pää pääle kogud?"
„Anna andeks, isa, ma ei wõi teisiti," sosistas Agnes, oma häkiste punastawat nägu isa rinnale mattes.
Wana rüütel pidi õlasid kehitades ja kulmu kortsutades kirikherrale ning wõõrastele seletama, et laulatamine tütri häkilise haiguse pärast seekord katki pidada jääma; pidulist palus ta siisgi kokku jääda, sest mis täna polla sündinud, wõida homme sündida. Pikkamisi tühendas ennast kirik ja õue pääl seisiwad weel kaua elawalt juttu ajades üksikud inimeste tropid.

12.

Haige südamega kerjaja.

Mönnikhusen wiis tütri, keda ta tõeste haigeks pidas — sest muud seletust ei leidnud ta tema sõgeda kangekaelsusele — kinnises tõllas koju ja jättis ta sääl arsti, pruuttüdrukute ja tädide hooleks; ise tõttas ta gildemajasse oma wõõraste eest hoolt kandma. Naesterahwad pistsiwad Agnese pool wägise woodisse, ehk ta neile küll naeratades seletas, et ta enam haige ei ollagi, waid ainult wäsinud ja uimane. Arst pakkus talle tungiwalt seda ja teist rohtu sisse, aga Agnes lükkas tema abi pool paludes, pool pilgates tagasi, nii et see auuwääriline isand wiimaks muud teha ei wõinud, kui pahaselt käega lüüa ja oma teed minna. Naesterahwastest oli raskem lahti saada. Küll maalis Agnes neile elawate wärwidega pidurõõmu gildesaalis ette, mida tema kerge haigus koguni ei tohtida rikkuda, küll seletas ta neile, et tal muud waja ep olla, kui rahu ja üksiolemist, kuid see ei aidanud midagi; kõik tahtsiwad temale seltsiks olla, tema juures walwata. Agnes pani wiimaks tõeste wäsinult silmad kinni ja näis rahuliste uinuwat. Naesterahwad jäiwad weel tüki aega sosistama, Hakkasiwad siis haigutama ja küsiwalt teine teise otsa wahtima. Aegamööda lahkusiwad esmalt nooremad, siis wanemad kambrist ja — ei tulnud enam tagasi; kõik oliwad teed Toompää mäest alla leidnud. Üks ainuke wana tädi, kes Mönnikhuseni juures armuleiba sõi, jäi weel walwama. Agnes lõi silmad lahti ja hakkas tädi Jumala keeli paluma, et ta teda üksi jätaks, sest ta ei wõida uinuda, kui tuba tühi ei ole; ümmardaja abist olla temale tarwilisel korral küll. Tädi lahkus tasakeste torisedes.

Mõni minut hiljemalt kõlistas Agnes lauakella. Kui ümmardaja, noor punapõseline Eesti tüdruk, sisse astus, kargas Agnes ühe krapsuga woodist wälja ja hüüdis lustilikult: ,,Ruttu, aita mind riidesse panna ja tee mind hästi ilusaks, kas kuuled?"

Tüdruk ajas imestuse pärast suu ja silmad päräni lahti ja kogeles: „Kas pulmariided?"

„Ei!" ütles Agnes järsku. „Anna mu sinine pühapäewane kleit siia; ehteid ei ole waja."

Agnese juuksid peegli ees üles tehes, küsis tüdruk kartlikult: „Kas preili siis enam haige ei olegi?"

„Olen ma nii haiget nägu?"

„Oh ei, preili on wärske ja ilus kui tõusew päike."

„Sa oskad üsna ilusaste meelitada."

„Aga kust see tuli, et preili täna kirikus ära minestas?"*

„Jah, seda ma ei wõi sulle ütelda."

„Külap wist ikka palawuse ja paksu õhu pärast; kirik oli ju inimesi murdu täis."

„Olid sina ka sääl?"

„Eks ma olnud ka taga nurgas."

„Kas sa kõik kuulsid?"

„Ega ma,kõiki küll kuulnud ega näinud, aga seda kuulsin küll, et preili suure häälega „ei" ütles."

„Panid sa seda wäga imeks?"

„Mis minul tühjal imeks panna, aga inimesed paniwad küll imeks, miks preili junker Risbiteri ei taha."

„Kas sina teda tahaksid?"

„Mina?"

„Jah, sina."

„Sa Jumal ja Issake!"

„Noh, wasta!"

„Kuda tohiksin mina niisuguse asja pääle mõtelda?"

„Miks ei tohi? Mõtle, nagu seisaks minu käes woli, teid kahekesi paari panna. Kas wõtaksid siis junkri wastu?"

„Noh, ega ta nüüd just wäga ilus meesterahwas ei ole," ütles tüdruk wenitades.

„Kes meesterahwa juures selle pääle waatab?" noomis Agnes auuliselt. „Aga eks ta muidu ole sinu meelest tubli mees, auus, helde, julge ja põhjatu rikas?"

„Heldene ajuke!" hüüdis tüdruk kitsikuses, „ega mina junkri herrad küll ei tunne, aga tema enese inimesed räägiwad, et —"

„Mis nad räägiwad?"

„Et junkri herra ei pea mitte hää inimene olema."

„Ühe sõnaga, sa ei tahaks teda omaks meheks wõtta?"

Tüdruk raputas punastades pääd.

„Noh, waata!" ütles Agnes naeratades. „Kui sinagi teda ei taha, kuda peaksin siis mina teda tahtma? Soo, nüüd mine too mulle juukste tarbeks aeast kõige ilusam roosi õis, aga ära kellegile ütle, et ma woodist tõusnud olen. Ma tahan üksi olla."

Kui roos toodud ja pähe pistetud oli, saatis Agnes tüdruku minema, keeras ukse lukku, tõukas akna lahti ja piilus eesriide wahelt wälja. Kamber oli teise korra pääl ja aknast ulatas pilk üle õue ja ainsa kitsa uulitsa, mis õue pääle wiis. Uulits ja õue oliwad inimestest tühjad.

Mikspärast igatses Agnes nii wäga üksi olla? Oli tal midagi wõõra silma eest warjata? Jah, tal oli tõeste midagi warjata — see oli ärarääkimata rõõm, mis ta südant paisutas, uueste ärganud elujõud, kadunud ja jälle leitud õnne joowastaw tundmus. Gabriel elab, Gabriel siin! — see oli rõõmulaulu põhjushääl, mis Agnese südames heljus. Ta ei pööranud silma uulitsast ära. Ta teadis: Gabriel pidi siit läbi tulema! Agnese lootus sai kahel korral petetud — käskjalgade läbi, keda rüütel Mönnikhusen gildemajast üles saatnud tütre terwise järele tuulama. Neile öeldi: „preili uinub rahuga," nad tõttasiwad minema ja uulits jäi jälle tühjaks.

Widewik oli juba kätte jõudnud, kui weel üks meesterahwa kuju mööda uulitsat ülespoole tuli. Oli see jälle pettus? Agnes ei näinud selgeste, aga ta tundis ju Gabrieli tema hiiglakujust, astumisest, igast liikumisest. See oli Gabriel! Ta astus õue pääle ja waatas uurides maja aknate poole üles. Agnes märkas nüüd alles, et Gabriel kerjaja kuube kandis; tal oli kepp käes ja kott kaelas.

„Kas niisugusele kerjajale ka keegi armu peaks andma?" mõtles Agnes kaheldes.

Ta lükkas eesriide kõrwale ja kummardas pisut aknast walja. Nende pilgud juhtusiwad kokku. Nad nikutasiwad teine teisele pääd. Rohkem ei olnud esiotsa kummagile waja, selle ühe pilgu ja päänikutusega oliwad nad üks teisele kõik selgeks teinud, pika jutu ära westnud.

Gabriel kargas kärmemalt ja kergemalt, kui õige kerjaja kohus, trepi astmetest üles ja koputas kõrgeste wõlwitud majaukse pihta. Natukese aja pärast hüüdis ümmardaja hääl ukse tagant: „Kes sääl on?"

„Waene sant, palun Jumala pärast tükikese leiba!" oli wastus.

Agnes kuulis, kuda uks lahti keerati.

„Oh sina laiskworst!" hurjutas tüdruk. „Suur, terwe, tugew mees — kas sul häbi ei ole kerjata?"

„Ära kurjusta, kena neiu," meelitas Gabriel, „kurjus ei sünni inglitele. lalgi ärgu kräsutagu paha mõte seda lumiwalget, siledat otsaesist, tumestagu südame külmus sooja helduse läiget neis tuisilmades! Ma usun kindlaste, sa oled niisama hää, kui sa ilus oled."

„Wõrukael!" mõtles Agnes naeratades. „Tahab ta mind armukadedaks teha?"

„Seda sa lobised kõik silmakirjaks," ütles tüdruk mõnitades, aga juba palju pehmemalt. „Noh, oota siin, ma toon sulle midagi."

„Ära weel lahku, hää laps," palus Gabriel. „Mul on weel üks hoopis iseäralik palwe. Waata, nii terweks ja tugewaks, kui sa mind mu wälimise näo järele

arwad, nii wäeti ja puruhaige olen ma tõe poolest. Mul on raske südame haigus ja see'p see sunnibgi mind kerjama. Tark wanaeit kuulutas mulle, et ainult siis terweks wõin saada, kui üks puhas neitsi, kellel nii palju julgust on, et ta meelewastasele peigmehele weel altari ees ei ütleb, minule oma õrna kätt suuteleda annab. Ma olen sarnast neitsit kaua otsinud, aga tänini oli mu waew asjata; kõik ütlewad altari ees hää meelega jah. Täna kuulsin kogemata, et siin majas see ingel elab, kes mind terweks wõib teha. Wahest oled sina ise, kena laps, minu ärapäästja?"

„Ei ole," kostis tüdruk naerdes.

„Kahju! Aga kes see siis on?",

„Ära looda, et siin päästmist leiad. See ingel, kellest sina räägid, on meie kõrgeste sündinud preili ise."

„On tema nii tige wõi uhke?"

„Sina ise oled tige ja uhke," pahandas ümmardaja. „Meie armuline preili on päris taewa ingel.

„Noh, miks ta siis waest inimest ei peaks aitama?"

„Kes julgeb sinu tühja pärast preilid tüütama minna?"

„Lase ma lähen ise tema palwele."

„Ma ei tohi kedagi wõõrast inimest sisse lasta."

„Siis kutsu preili wälja!"

„Taga parem! Wõta oma tükk leiba ja mine rahuga!"

„Kuule mind, kena laps!" ütles Gabriel tungiwalt. „Ma ei ole praegu muud kui wilets kerjaja, aga ma olen enne paremaid päiwi näinud."

„Seda on su näost näha," tõendas tüdruk.

„Mul on endisest ajast weel üks kallis asi järele jäänud. Kas näed seda sõrmust?"

„Uih, mis ilus!" hüüdis tüdruk imestades.

„See on puhas kuld ja kallis kiwi on tal sees. Sõrmus on mulle kalliks mälestuseks, aga terwis on minu meelest weel kallim. Ma kingin sulle sõrmukse, kui sa preili siia kutsud, nii et keegi teine ei kuule."

Agnes ootas põnewusega. Oleks tüdruk weel kauemine tõrkunud, siis oleks armuline preili wist ilma kutsumata alla jooksnud — kerjajat südame haigusest päästma. Aga ei, tüdruk ei suutnud kiusatuse wastu panna. Lühikese mõtlemise järele, mille ajal ta wististe sõrmust silmitses, ütles ta moka otsast: „On see siis tõeste kullast?"

„Puhtast kullast, ja kallil kiwil on weel see iseäralik omadus, et kui kaua üksisilmi tema pääle waatad, siis näed oma tulewase peiu nägu."

Tüdruk naeris. „Noh, olgu pääle, ma wõtan sõrmukse wastu. Oota siin, ma katsun õnne, ehk saan preilid alla meelitada."

Tüdruk pani ettewaatlikult koja ukse kinni, lükkas riiwi ette, et kerjaja ilma lubata sisse ei pääseks, ja tõttas siis preili juurde: „Õues on kerjaja ja palub armu."

„Mis minul sellega asja?" kostis preili külmalt. „On ta halastuse wääriline, siis anna talle süüa ja lase ta rahuga minna."

„Jah, seda ma tahtsingi teha," kogeles tüdruk, „aga see on hoopis isemoodi kerjaja. Ta — ta ei taha kellegi käest armuandi wastu wõtta, kui ainult armulise preili enese käest."

„Soo? On ta nii häbemata, siis kihuta ta minema!"

„Pai preili!" palus tüdruk kahwatades, „halastage selle waese inimese pääle! Ta on raskeste haige ja ütleb, et muidu terweks ei saa, kui mitte pruut „ei" ei ütle — oh ma toru, mis ma räägin! — kui mitte armuline preili temale oma kõrgeste sündinud kätt musutada ei anna."

„Mis rumalat juttu sa räägid?" taples Agnes kurjaste ja rõõmustas salamahti, et äge puna, mis tal häkiste palge tõusis, räägitud kurjuse läbi küllalt seletatud oli. „Jäta mind rahule ja tee oma kerjajaga, mis tahad!"

„Pai preili!"

„Mine, mine!"

Tüdruk läks nuuksudes uksest wälja. Ühe silmapilguga oli Agnes tema kannul.

„Miks sa nutad?"

„Oh kulla preili, mul on nii hale meel selle waese inimese pärast."

„Nutad sa siis üsna puhta haleduse pärast?" kahtles preili.

„Jah, ja temal on enesel niisugused suured, sügawad, süsimustad silmad, et — et —"

„Ohoo!" naeris Agnes, „on tal nii ilusad silmad, siis lähme waatama!"

Agnes wõttis laua päält paberi lehe, mässis kuldraha selle sisse ja läks ümmardaja seltsis alla. Kerjaja kummardas preili ees maani ja hakkas liigutatud häälega oma palwet ette kandma.

„Ma tean kõik," ütles Agnes wahele ja pistis paberi sisse mässitud kullatüki kerjaja pihku. Ilma pikema palweta sasis kerjaja lahkest käest kinni ja surus huuled ta siidipehme naha pääle. See oli pikk, kuum, ahne suuandmine ja — uhke preili laskis seda ümmardaja suureks imestuseks ilma tõrkumata sündida. Ta pidi wiimaks käe wägise tagasi tõmbama, sest kerjaja näis lahtilaskmise unustanud olewat.

„Oled sa nüüd terwe?" küsis Agnes kentsakalt kõikuwa häälega.

Kerjaja ajas oma wägewa keha sirgeks; tema ära lõppenud näo pääl õitses nüüd tõeste terwise karw.

„Mul on tundmus, kui oleksin ma otse terwise hallikast joonud," ütles ta waimustusega. „Tark wanaeit rääkis tõtt: imelik wägi elab armulise preili käe sees."

„Mul on suur kahtlus selle imewäe kohta," ütles Agnes naeratades. „Ma arwan, et selle paberi sees palju mõjuwam imewägi elab."

„Ma ei leia sõna, armulist preilid küllalt tänada. Jumal õnnistagu teda ja saatku talle warsi niisuguse peiu, kellele ta altari ees hää meelega „jah" ütleb!"

,,Ära nii palju täna ja õnnista," ütles preili kõrgi tõsidusega. „Oma tänu wõid sa kõige paremalt sel wiisil näidata, et sa edespidi enam ei laiskle ega kerja, waid auusa tööga oma pääd toidad. Mine rahuga."

Kerjaja kummardas weel korra sügawaste ja läks siis oma teed. Uulitsa nurga taga tegi ta paberi lahti ja luges: „Aea uks, wastu uulitsat, õue wärawast pahemat kätt, seisab südaöö ajal lahti. Ööwaht saab pulmaõlut."

Kerjaja andis paberile ja kullatükile suud ja tõttas siis tiiwustatud sammul Toompää mäest alla.

Agnes ei tõstnud terwel õhtul jalga toast wälja. Kell üheksa ajal tuli Mönnikhusen ise tütart waatama ja leidis teda rahuliselt woodist magamast. Küünla walgusel ärkas Agnes unest, lõi silmad lahti ja küsis: „Oled sina siin, isa?"

„Mina ise," kostis Mönnikhusen. „Noh, mis terwis teeb?"

„Terwisel pole wiga, aga ma olen ikka weel wäsinud ja uimane."

„Kas tõused homme jalale?"

„Ma loodan seda."

„Ja siis teeme pulmad?"

Agnes raputas nukralt pääd: „Anna mulle andeks, armas isa! Ma tean, et raskeste sinu wastu eksin. Jumal näeb, et mul junker Risbiteri wastu midagi wiha ei ole, aga tema abikaasaks ei wõi ma mitte saada."

„Mõtle, ma olen oma sõna andnud'"

„Ma mõtlen selle pääle ja kibe walu närib mu südant, et sina minu pärast oma sõna pead murdma, aga — ma ei wõi teisiti."

Kuna Agnes neid sõnu ütles, paistis tõsine hingewalu ta näost, kuid kahtlane on, kas enam selle pärast, et ta isa sõnamurdmisele sundis, wõi selle pärast, et tema ise, kes tänini walet ja walskust südame põhjast oli wihanud, nüüd ometigi sunnitud oli armsa isa ees kometit mängima.

„Sa oled haigem, kui ise arwad," pomises Mönnikhusen pool pahaselt, pool kaastundlikult. „Terwe pääga räägiksid sa targemat juttu. Ma ei tohi sind ööseks üksi jätta, waid saadan naesterahwad sinu juurde walwama."

„Ära saada kedagi!" palus Agnes kohkudes. Mul on ümmardajatest küll. Mul ei ole muud waja, kui täielist rahu ja puhkamist. Kui mind rahuga puhata

lastakse, siis tõusen hommikul terwelt üles."
Mönnikhusen kehitas õlasid.
„Noh, olgu siis, kuda ise arwad. Hääd ööd!"
„Hääd ööd, isa!"
Mönnikhusen läks ja wõttis küünla kaasa. Agnes aga tõusis woodis põlwili, pani käed risti ja palus kuumade sõnadega praegu tehtud pattu andeks...
Kottpime sügisene öö oli käes. Taewas oli pilwes, kange tuul raputas aeapuude latwu ja puistas säält närtsinud lehti maha. Wagasem lugu oli puude all, kus paksud põõsad ja kõrge müür, mis wäikest aeda sisse piiras, tuule wõimu murdsiwad. Toompää tornikell hakkas parajaste kaksteistkümmend lööma, kui Agnes aea ukse lahti keeras ja kõrge, must kuju lahtisest uksest sisse wilksas. Järgmisel silmapilgul rippus Agnes Gabrieli kaelas.
Siis läksiwad nad käsi käes tikerperi ja sõstra põõsaste wahelt läbi aea tagumisesse otsa, kus paksu pärna all kiwist pink seisis. Ilma tõrkumata laskis Agnes ennast Gabrielist sülle wõtta. Ta tundis: siin oli tema õige paik, õige kirik, õige laulamise altar; siin ei ütelnud ta „ei", siin ei olnud ta külm ega tuim, waid täis tuksuwat elu; siin leidis ta oma südameliku naeru ja oma pisarad jälle ja tarwitas mõlemaid rohkel mõõdul. Kui esimesed tungiwad küsimised kostetud, esimene tundmuste torm waikinud oli, hakkas Gabriel oma imelikku surmast pääsemise lugu jutustama. Ta rääkis tasa, sosinal, aga — nad oliwad ju nii teine teise ligidal!
Gabriel jutustas:
„Nagu sa tead, wiidi mind kinni seotud kätega Ivo juurest tema wenna Christophi telki ja pandi sääl käed ja jalad ahelasse. Ma olin sulle tõotanud, et wastu ei taha hakata, ja pidasin sõna. Ma olin wagasem kui tall, keda tapmisele wiiakse. Wastu lootust leidsin ma, et Christoph Schenkenberg, keda ma wennaga ühetaoliseks arwasin, tema kõrwal õige inimesesõber oli. Ta pakkus mulle rohkeste toitu ja jooki, mis mulle aga paraku alles siis õiete maitsma hakkas, kui kuulsin, et sinu haaw kiireste paranemas olla. Joobnud pääga kahetses Christoph sagedaste minu wiletsat käsikäiku ja wandus Ivod, kes oma waljuse ja toorusega ka oma lihase wenna elu kibedaks tegi. Ivo ise ei näidanud mulle mitmel päewal nägugi. Ühel õhtul tuli ta üksipäine minu juurde ja hakkas mind kibedaste pilkama. Minu tuju oli pika wangipõlwe läbi muidugi rikutud ja Ivo pilkamine ei parandanud seda kunagi. Ma andsin walusaste wastust, üks sõna tuli teisest ja asi lõppes sellega, et Ivo mulle noa rindu pistis."
„Minule ütles ta, sina olewat auusas kahewõitluses tema käe läbi langenud," heitis Agnes wahele.
„Ma ei kahtle sugugi, et Ivo seda ütles; ta unustas ainult juurde lisada, et mina ses kahewõitluses kätt ega jalga liigutada ei saanud. Õnneks oli telgis pime, nii et noa tera mind mitte otse südamesse ei trehwanud, nagu see kahtlemata Ivo waga soow oli; siisgi oli hoop nii raske, et mul hing rindu kinni jäi ja ma mälestuse kaotasin. Kui kaua mu minestus kestis, ei tea ma mitte ütelda, aga ärgates leidsin ennast külma wee seest ja märkasin, et mu liikmed wabad oliwad. Ivo oli wist mind surnuks arwates jõkke wisata lasknud. Ma heitsin wee sees seljali ja lasksin ennast laenetest allapoole kanda. Kui laagrist, mille kohal taewas tulede kumast punetas, tüki maad eemal olin ja juba suure joa mürin mu kõrwu hakkas kostma, ujusin ma kaldale ja jäin siia wõimetult lamama. Kange werejooks oli mu jõuu ära kurnanud. Ma ei suutnud kätt ega jalga liigutada ja tundsin mälestust teist korda kaduwat. Mis minuga siis weel sündis, selle üle ei wõi ma ise mingisugust otsust anda. Nagu pärast kuulsin, olen ma mitu päewa uimane olnud ja jampsinud."
„Waene Gabriel!" ohkas Agnes tema palet silitades. „Oh oleksin mina siis sinu juures wõinud olla!"
„Jah, sest oli tüll wäga kahju, aga ma olin siisgi hää hoole all. Kuule edasi. Uimastusest ärgates panin ma imestusega tähele, et waeses urtsikus ja wiletsas sängis olin. Sängi kõrwal istus wana mees halwas riides ja parandas wõrkusid. Kui mina häält tegin, pööras wana mees ennast täie näoga minu poole ja naeratas sõbralikult. Ma tundsin ta kohe ära: see oli minu isa."
„Sinu isa!" hüüdis Agnes rõõmsa ehmatusega.
„Tasa, tasa, Agnes!" maanitses Gabriel pöidlaga elumaja poole tähendades. „Sa awaldad ju oma imestust peaaegu niisama waljuste, kui mina ise sel korral. Minu rõõmutuhina järeldus oli see, et mul weri suust ja ninast wälja purtsas ja ma peaaegu jälle meele ja mõistuse oleksin kaodanud. Kui see hädaoht õnnega möödas ja mina jälle pisut toibunud olin, jutustas isa, kuda ta mind oli leidnud. Tema oli kaua aega suures wiletsuses Rootsi maal elanud. Mõne aja eest oliwad Rootslased temalt nõudma hakanud, et ta neile sõjas oma isamaa wastu abiks oleks; isa ei tahtnud ja pidi selle pärast põgenema. Pika eksimise järele oli ta minewal kewadel sinna paika tulnud, kuhu kallimad mälestused teda tõmbasiwad. Oru talu oli ammugi maatasa tehtud, äi ja naene surnud, poeg sootumaks kadunud, maakoht kõrbeks muudetud. Isa oli elust tüdinud; ta wõttis nõuuks, siin surma oodata. Ta ehitas enesele jõe äärde urtsiku ja elas kalapüügist. Ivo Schenkenbergi salga eest põgenes ta metsa. Sel ööl, kui mind jõkke wisati, oli ta kaugelt waatama läinud, kas laager ikka wana koha pääl seisab. Jõe kallast mööda luusides oli ta ühe inimese leidnud, kes hingetult oma were sees lamas. Tähele pannes, et keha weel soe, oli ta haawatud inimese halastuse pärast oma selga ladunud ja urtsikusse kandnud. Ta ei teadnud weel, keda ta surmast oli päästnud, aga kui ta urtsikus mind elusse äratada püüdes mu riided lahti wõttis, puutusiwad talle põueoda ja sõrmus kätte. Ta hakkas minu nägu ligemalt uurima ja märkas, et kogemata oma poja elupäästjaks oli saanud. Tema õrna hoole all sain ma mitmenädalise põdemise järele ägedast haigusest wõitu. Sa wõid arwata, kui palju meil selle ajaga teine teisele jutustada oli! Kuuldes, et tsaar Iwan temale armu anda lubanud, hakkas isa liigutuse pärast suure häälega nutma. Ta oli juba wiimse lootuse kaodanud, et isamaad ja Moskwa linna ialgi näha saab; nüüd ähwardas rõõm wana bojari pääst nõdraks teha."
„Ja nüüd — nüüd lähete mõlemad Wene maale?" küsis Agnes wähe kuuldawalt.
„Nüüd läheme otsekohe Wene maale. Ma ei taha puhata, enne kui minu isa endise täie auu sisse on tõstetud. Mul on kindel lootus, et tsaar sõna peab."
„Kahju!" õhkas Agnes.
„Kuda nii, kahju?" imestas Gabriel.
„Moskwas on palju nägusaid würstitütriid…"
„Seda parem," naeris Gabriel tasakeste, aga südamest, „seda kergemalt saab mul raske aeg mööda minema, mil sinust kaugel pean olema."
„Gabriel!"
Agnese silmad läikisiwad pimeduses, aga Gabriel ei saanud õieti aru, kas haawatud uhkusest wõi tulewaist pisaratest.
„Noh, noh, pole wiga!" waigistas ta, neiu wärisewat keha enese külge surudes. „Mõtle, et ma, kui waewalt jälle jalal jäksasin seista, wõlla kartusest hoolimata kohe Tallinna tõttasin kadunud reisiseltsilist taga otsima. Kas see midagi ei tähenda? Enne kui keegi würstitütar minu meelest sinule kardetawaks saab, oled sina mind wististe juba sada korda unustanud."
„Ära räägi nõnda, see teeb mulle walu," ütles Agnes.
„Aga kui ma nüüd mitu kuud, wõib olla terwe aasta sinust kaugel pean olema, kas sa siis mulle weel truuwiks jääd?" päris Gabriel murelikult.
„Wõid sa selle kohta kahewahel olla?"
„Ometigi oleksid sa alles üürikese aja eest peaaegu teisele mehele läinud."
„Jumala pärast!"
„Ütle mulle, Agnes, oli sul juba altari ette astudes nõuu „ei" ütelda?"
„Ei olnud," kostis Agnes tasakeste.
„Noh, waata! Haha!"
„Ära naera, Gabriel," ütles Agnes sügawa häälega. „Ma arwasin sind surnuks ja tahtsin — selle teoga esiteks oma waese isa elu pikendada ja oma enese kurwi päiwi lühendada. Ma igatsesin warsi sinu järele tulla. Ilma sinuta ei maksa elu minu meelest midagi."
„Wahest ei maksa aga elu ilma isata ja isamaata su meelest ka midagi?" ütles Gabriel tehtud karedusega.
„Mis see tähendab?"
„Oled sa walmis, kui waja ja kui aeg käes on, ka Wene maale minu kaasa tulema? Mõtle, mina ise olen poolelt Wenelane!"
Agnes ei wiibinud silmapilkugi wastusega.
„Sinuga lähen ma igalepoole, olgu maailma otsani. Ja et sa ise pool Wenelane oled, siis ei wõi nad nii kurjad olla, kui neist räägitakse. Ma tahan katsuda tubliks würstiprouaks saada."

„Selleks pead sa saama. Tsaar peab sõna. Seniks — kannatust ja waikust!"

„Ma kannatan ja waikin. Aga nüüd pean ma tuppa minema, sest ma olen haige, puruhaige."

„Sina — haige?"

„Ma pean haige olema, muidu wiiakse mind sedamaid Risbiteriga teist korda laulatusele."

„Noh, siis ole nii haige, kui jõud kannab, aga hoia ennast suremast!"

„Ei, nüüd on mul jälle himu elada."

Hääled suriwad pikas suuandmises. Siis tegi Agnes ennast wapraste Gabrieli käte wahelt lahti ja kõndis kindlal sammul aea ukse poole. Ta ei tahtnud lahkumist asjata raskeks teha.

Kuid teisel hommikul ei tõusnud Agnes woodist. Ta oli tõeste haigeks jäänud.

13.

Pirita kloostris.

Pulmad pidiwad poolele jääma, pidulised paha meelega koju minema.

Oli rüütel Mönnikhusenil põhjust, tütre kangekaelsuse üle kaebata, siis oli see iseloomu omadus temast enesest päritud. Mönnikhusen ise oli weel kangekaelsem. Tema oli üks neist inimestest, kes ette wõetud nõuust ialgi ei tagane. On nõuu hää, siis wõiwad sarnatsed inimesed maailmale suurt kasu saata; on lugu ümberpöördud, siis kutsuwad nad sagedaste õnnetust eneste ja teiste kaela. Mönnikhusen ei olnud oma wälja walitud wäimehest kaugeltgi enam nii waimustatud, kui sel korral, kui ta tema weriwaenlase Fahrensbach'i Põltsamaalt Kuimetsa tõi. Waheajal oliwad Wenelased Fabrensback'i jälle wangist lahti päästnud ja Mönnikhuseni silmade päält oli kae junker Hansu wigade kohta langenud, aga — ta oli junkrile oma sõna andnud ja see pidi täidetud saama, olgu siis, et Risbiter ise taganeb. Risbiter ei mõtelnudgi taganemise pääle. Tema oli oma kehalist ja waimulist wäärtust hoolega läbi katsunud ja sellele otsusele jõudnud, et Agnesel tema põlgamiseks mitte kõige wähemat põhjust ei olnud. Hans von Risbiter uskus kindlaste, et teist tema sugust meest ilma pääl ei ole. Oli tema kord waewaks wõtnud, kätt ühe neiu järele wälja sirutada, siis pidi see kui küps wili tema rüppe langema, muidu oleks kõik maailma asi pahurpidi läinud. Tema, Hans von Risbiter — põlatud kosilane, seltsimeeste pilkamise märklaud! Oli see iganes wõimalik? Mis selle Agnese arus oli, et ta tema, Hans von Risbiteri wastu nii lapsikul wiisil julges wallatu olla? Muud ei wõinud see tembutamine ju ometigi olla, kui tütarlapse wallatus. Kordagi ei tulnud junker Hansule seda mõtet pähe, et keegi teine meesterahwas ühegi tütarlapse silmas, liiategi siis weel uhke Agnese silmas, temast wõitu wõiks saada.

Wana Mönnikhusenile oli sarnane mõte küll tulnud, aga ta tõrjus seda wägise enesest eemale. Ta ei leidnud tuntud junkrite seast ühtgi, kelle pääle ta kahtlust oleks wõinud heita. Agnes oli kõikide wastu muutmata ühesugune. Wõi oli ta wahest nii kaugele eksinud, et keegi alamast soost meesterahwas — aga ei, seda hirmsat mõtet ei suutnud wana rüütel ialgi otsani korutada. Ehk küll muidu õiguse armastaja, wihkas ta siisgi oma waest õde, kes kaheteistkümne aasta eest „alatu mehe wõrku langenud," tänapäewani kui Mönnikhusenite suguwõsa suuremat teotajat, ei wõtnud ta nime ialgi suhu, kiristas hambaid, kui see „hirmus asi" talle kogemata meelde tuli. Ei, Agnes oli liig uhke ja auu armastaja, ta ei wõinud ialgi nii sügawasse langeda. Aga missugune paha waim oli siis nüüd tänini hää lapse sisse läinud? Kust ta need kentsakad tujud, selle hirmsa kangekaelsuse wõttis? See oli igapidi arusaamata.

Nii palju märkas Mönnikhusen, et waljus ja wägiwald praegusel ajal midagi ei aidanud; ainult aeg wõis asju parandada. Mönnikhusen lootis seda kindlaste.

Agnes põdes nädala päewad woodis, ilma et keegi arst oleks wõinud tunnistada, mis haigus tal oli. Kui ta siis jälle jalale tõusis, märkas igaüks, et tema olekus sügaw muudatus oli sündinud. Ta ei olnud enam nii elaw, nii wallatu, kui ta Kuimetsas olnud, ei ka nii eluta ja tuim, nagu seda Tallinnas nähtud, waid rahuline, tõsine, sagedaste mõttes. Majatallituse eest kandis ta weel suurema agarusega hoolt, oli wõõraste wastu kodu lahke ja wiisakas, aga ei armastanud ise wõõraks käia. Kehalikult õitses ta pärast terwinemist täies, küpses neitsilikus iluduses. Risbiter käis teda igapäew waatamas, sest oma arust oli ja jäi tema ikka Agnese peigmeheks, olgu küll, et tütarlapse tuju teda mõneks ajaks „nurka kuiwama pannud." Agnes oli sest saadik, kui isa mitte enam wägiwaldselt laulatamise pääle ei käinud, Risbiteri wastu otse niisamasugune, nagu teiste külaliste wastu, see on ühesugune lahke ja wiisakas, lubas enesele „sina" ütelda, aga ütles ise junkrile ikka „Teie."

Ühel päewal ütles Risbiter naljatades: „Kas usud, Agnes, sa oleksid ammugi minu õnnelik abikaasa, oleksin mina kawal tahtnud olla."

„Ma arwan, et Teie kawal küll olete," kostis Agnes wagusalt.

„Olen küll, aga ma ei raatsinud sinu wastu kawalust pruukida. Nüüd näen paraku sinust, et armastuse asjus ilma kawaluseta läbi ei saa."

„Seda näete minust?"

„Jah muidugi. Sa mängid ju minuga, nagu kass hiirega, teades, et see nagu lõõts minu armastuse lõkke pääle mõjub. Oleksin mina omal ajal niisama teinud, siis oleks lugu wahest nüüd ümberpöördud."

„Wõib küll olla."

„Noh, waat' sulle! Kui ma sinu tujude pääle mõtlen, siis tuleb mulle wahel himu, sinuga kassi ja hiire mängu nüüdgi weel pääle hakata."

„Eks katsuge õnne!"

„Hää küll, aga kas see sinu pisukese südamele üleliiga walu ei teeks?"

„Saab näha."

„Näituseks, kui ma sinu wastu weidi külm oleksin wõi sinust koguni tükikese aega eemale hoiaksin, äh?"

„See oleks mulle teenitud nuhtluseks."

„Wali siis nüüd ise: kas tahad nuhtlust wõi — teeme pulmad?"

„Ma arwan enese enam nuhtluse wäärilise olewat."

„Nuhtluse wääriline oled sa küll oma tujude pärast," ütles Risbiter ägedamalt, „aga mina omas suures kannatuses oleksin siisgi ennemalt pulmade poolt. Ütle ometigi, Agnes, miks sa niisugusid tükka teed, miks sa mind asjata kuiwada lased?"

„Mina ei lase Teid sugugi kuiwada. Tehke pulmad, millal tahate, kuid mitte minuga."

„Tühi jonn, tühi jonn," nurises Risbiter. „Sa tead küll, et ma teist pruuti kaua ei pruugiks otsida, aga see ei tähenda midagi. Mina tahan sind ja sina tahad mind, sest paremat meest ei leia sa kusagilt, aga sa mõnitad ja wiidad aega, sa ei usu, et ma sind küllalt armastan, ühe sõnaga: sa mängid minuga kassi ja hiire mängu. Ometigi olen ma sulle suurte tegudega näidanud, kui kuumalt ma sind armastan. Sinu pärast tungisin ma peaaegu üksipäine Põltsamaa lossi sisse ja wõtsin sinu isa weriwaenlase wangi, ja Kuimetsas oleksin ma wististe su elu päästnud, kui sa nii kaua oleksid läbenud oodata. Sa naeratad, aga mis tõsi, see tõsi. Sinu pärast olen ma kaks tosinat Wenelasi ära tapnud ja see ei olnud sinust sugugi mitte õige, et sa ennast alatu inimese läbi päästa lasksid."

„Palun andeks..."

Selle läbirääkimise järeldus oli, et Risbiter teisel päewal Kuura maale oma mõisa pääle reisis. Agnest Jumalaga jättes tegi ta kawala, „rääkiwa" näo, otsekui tahaks ta ütelda: „Pole minu süü, et su südamele piina teen. Sa oled mind küllalt ärritanud, nüüd kahetse! Nüüd olen mina kass sina — hiireke!"

Imelikul wiisil langes Risbiteri ärareisimine just selle ajajärguga kokku, mil rüütel Mönnikhusen oma salgaga uut sõjakäiku Wenelaste wastu walmistas – see näitas peaaegu, nagu ei oleks junker Hansul enam õiget himu, Wenelaste wastu wälja minna, kui oleks ta kangetest tegudest tüdinud; nii rääkisiwad wähemast tema waenlased ja neid oli mõisameeste ridades enam kui küllalt. Mönnikhusen laskis teda ilma kahetsuseta minna; ta oli rahul, et wähegi mahti sa: sest inimesest, kelle ligiolemine temale poolelt murtud sõna ühtepuhku meelde tuletas.

Kui Risbiter oma trossiga ära oli sõitnud ütles Mönnikhusen tütrile nukralt: „Kui kena oleks see olnud, kui teie üheskoos ja minu õnnistusega siit oleksite lahkunud!"

„Soowid sa siis nii wäga minust lahti saada?" küsis Agnes kurwalt.

„Ma soowin kõige päält, et sina õnnelik oleksid." „Ma olen ju õnnelik küll. Minu õnn on sinu juures olla, sind kallistada, sinu maja eest hoolt kanda."

Mönnikhusen raputas pääd.

„Minu juurde ei wõi sa nüüd ometigi jääda. Mina lähen sõtta, kus tütarlastel paras paik ei ole."

„Sinu seltsis, isa, ei karda ma midagi."

„Seda enam kardan mina sinu pärast. Ma ei taha sind teist korda surma hädasse satutada. Päälegi näen ma nüüd, et mina tütarlapse kaswatajaks ei

sünni. Minu kaswatamise wiis on paha wilja kandnud."

„Isa!"

„Noh, noh, ära ehmata! Ma ei taha ütelda, et sa just paha laps oled, aga ma olen sind üleliiga ära hellitanud, sind tujukaks ja kangekaelseks teinud. Sinul on waljemat walitsust kibedaste waja, muidu teed sa iseennast õnnetuks. Kuule nüüd, mis ma sinu kohta nõuuks olen wõtnud. Ma annan su esiotsa Pirita kloostri*) abtessi Magdalena hoole alla, kes sinu õndsa ema lihane õde on. Abtess on püha naesterahwas, wahest suudab tema palwega ja waga eesmärguga sinu kanget meelt painutada."

Agnese silmad oliwad ehmatust täis.

„Sa tahad mind kloostri müüride taha wangi panna?" hüüdis ta kahwatades.

„Mitte wangi, waid ainult waljema walitsuse alla, sinu enese õnneks," ütles Mönnikhusen silmi ära pöörates. „Ära karda, et sind nonneks teha tahetakse. Sa oled waga Luteruse õpetuses üles kaswatatud, keegi ei tohi sind sellest taganema sundida. Sa pead ainult jälle õppima Jumalat paluma, mida sa wist unustanud oled. Kui mina sõjast tagasi tulen ja sinust näen, et sa meelt oled parandanud, siis lõppeb asi selge rõõmuga."

„Aga ma ei taha kloostris elada!" hüüdis Agnes ägedalt. „Tädi Magdalena ei waata hää silmaga minu pääle, mul oli ikka salakartus tema eest. Mis kurja olen ma teinud, et sa mind enesest ära lükkad? Ma jooksen salaja kloostrist ära ja tulen su järele."

„Kloostril on kõrged müürid," naeratas Mönnikhusen. „Üks ainuke abinõuu wõib sind säält päästa."

„Missugune? Räägi, pai isa! Ma tahan kõik täita, kui sa mind aga enesest ära ei tõuka."

„Siis läkitame käskjala Risbiteri järele ja kutsume ta tagasi."

Ärrituse läige kustus Agnese silmist. Ta laskis pää kui närtsinult longu ja ütles tasa: „Parem lähen kloostrisse."

Paar päewa hiljemalt asus Agnes Pirita kloostrisse elama ja Kaspar von Mönnikhusen läks mõisameeste salgaga Tallinnast wälja. —

Pirita klooster — jätis Katoliku ajast, mis Eesti maal aastal 1525 lõppes — oli sel ajal weel suur ja tore ehitus, rikas raha ja maade poolest, kuulus oma selleaegse abtessi suure wagaduse pärast. Kloostri seadus oli wali; ta nõudis üksikut elu, waikust, sagedat palwetamist. Kloostri päähoone seisis suure kiriku põhjapoolsel küljel ja oli kahekordne; päälmises korras oliwad nonnede, alumises munkade kongid (kambrikesed). Mungad ja nonned ei tohtinud mujal kokku saada, kui kirikus, kuhu kummagi korra päält iseäralik uks wiis. Kõrge müür kloostri ümber oli wiimsel ajal weel kõrgemaks ja kindlamaks tehtud; seda oli hädaste waja, sest uue usu üleswõtmisest saadik hakkas Tallinna rahwa auukartus püha paiga kohta kahanema, kloostri rikkus riisumise himu äratama. Abtess Magdalena oli walju, kindla loomuga naesterahwas, keda misgi asi ei hirmutanud. Ise wanast Saksa soost sündinud, uskus ta kindlaste Saksa rahwa murdmata wõimu ja wäe sisse ja põlgas Wenelasi. Suure sõja hakatusest saadik oli linna poolt mitmel korral nõutud, et mungad ja nonned kloostrist wälja läheksiwad ja kloostrist kindlus Wenelaste wastu tehtud saaks, aga abtess Magdalena ei tahtnud sest kuuldagi ega wõtnud ka kloostri kaitsmiseks pakutud Rootsi wäesalka wastu; ta ei uskunud, et keegi waenlane kloostrisse puutuda julgeb. Tema julgus oli ka Mönnikhuseni pääle mõjunud. Kui Mönnikhusen temale oma häda kaebas, oli abtess ütelnud: „Anna Agnes pooleks aastaks minu walitsuse alla, siis teen ma temast tallekese." Mönnikhusen oli küll õlasid kehitanud ja weidi kahtlaselt naeratanud, aga südame põhjas lootis ta siisgi hääd tagajärge abtessi wagadusest ja pühadusest, kuna ta oma isaliku wõimu kohta wiimse lootuse oli kaodanud. Ta andis abtessile täie woli kätte ja tegi ainsaks tingimiseks, et Agnest mitte Katoliku usku ei pööörataks ega nonneks ei püütaks teha.

Agnesele anti kloostris elamiseks kamber, mis suurem ja walgem oli, kui nonnede kongid; kõrgest aknast ulatas pilk kaugele üle merelahe, mille sõrwal Tallinna müürid ja terawad tornid otsekui wee seest üles kerkisiwad. Igapäewastest jumalateenistustest ja palwetamistest kirikus, nagu ka nonnede üleüldistest söömaaegadest pidi Agnes osa wõtma ja tegi seda hää meelega, sest ta nägi siin ometigi inimeste nägusid, ilma et keegi küsimistega tema pääle oleks tormanud, nagu see linnas ühtepuhku sündis. Paar nädalat oli Agnes kloostri eluga täieste rahul, tegi näputööd, luges, palus Jumalat ja mõtles Gabrieli pääle. Oli tal esiotsa salakartus tädi „kaswatamise wiisi" eest olnud, siis palus ta seda nüüd tema käest südame põhjas andeks, lootes, et tädi teda hoopis rahule jätab. Tädi käis teda arwa waatamas, rääkis wähe, aga waatas terawaste, nagu tahaks ta pilguga õetütri hinge sisse tungida.

Ühel päewal laskis abtess Agnese oma kongi kutsuda — abtess elas nimelt niisama lihtsalt, kui kõik nonned. Agnes läks ilma kurja aimamata. Kongi astudes lõi ta häkiste araks, sest püha naesterahwa kollane, kortsus nägu oli jääkülm, ta pilt torkaw.

„Istu siia ja kuula, mul on sinuga rääkimist," ütles ta madala pingi pääle oma jalge ees tähendades.

Agnes täitis käsku.

„Ma olen sind nüüd küllalt uurinud, ma tunnen sind läbi ja läbi," algas abtess wäga tõsiselt. „Sa oled kawal, salalik ja tigeda südamega."

„Tädi!"

„Ole wait! Ma näen su hinge põhjani. Ma lootsin helduse ja lahkusega sinust nii palju wõitu saada, et sa mulle ilma sündimata kõik oleksid tunnistanud, nagu laps emale. Sa ei ole seda mitte teinud — see on halb märk."

„Mis asja pidin ma tunnistama?"

„Sinul on patune armastus südames!" ütles abtess tasase, läbitungiwa häälega.

Agnes kahwatas ära; ta ei kostnud sõnagi.

„Sinul põleb patune armastus südames," kordas abtess ilma armuta, iga sõna pääle rõhku pannes. „Lugu näib tõsine olewat, sest sa ei punasta ära, sa lähed näost walgeks kui lubjatud sein. Ma loodan, et sa minu ees asjata salgama ei hakka. Ma olen naesterahwas ja mul on teraw silm. Sinu isa ei wõi ega taha uskuda, mida mina kohe aimasin. Sa arwasid mind pimedaks, aga ma pidasin sind ühtepuhku silmas, uurisin iga mõtet su otsaesise pääl, lugesin su mokkade tummas liikumises. Kust oleksid sa julguse wõtnud, Jumala ja koguduse silma ees oma isa tahtmise wastu tõrkuda, kõige pühama seaduse wastu eksida, kui sul patune armastus südames ei põleks? Kust wõtsid sina, kergemeelne ilmalaps, imeliku meelekindluse, isast, omasuguste seltsist, kõigest maailma lustist lahkuda, ennast kloostri müüride wahele matta lasta, igawat elu ilma kaebtuseta kannatada, üksiolemisest ja waikusest koguni rõõmu leida? Eks ma näinud, kuda su suu kirikus palwetamise ajal sagedaste lukku jäi, su silm segaselt kuhugile wahtis, kus midagi näha ei olnud? Mitte su Õnnistegija, mitte Jumala ema kõrge kuju ega püha inglid ei seisnud siis su silma ees, waid — hirmus mõtelda! — üks lihalik inimene, üks meesterahwas!"

Abtess raputas ennast, nagu oleks „hirmus mõte" kehalikult temast kinni haaranud, ja lõi risti ette. Agnes ei lausunud sõnagi.

„Mis on sul selle pääle wastata?" küsis abtess tumedalt.

„Ei midagi," kostis Agnes tasa.

„Kes on sinu armuke?"

See sõna ärritas Agnese sees naesterahwa uhkust.

„Sa oled minu tädi, aga sel wiisil ei tohi sa siisg: minuga rääkida," ütles ta üles tõustes.

„Jää paigale!" põrutas abtess. „Tahad sina, kõlwatu tüdruk, mind õpetada, kuda ma sinuga pean rääkima?"

„Mina ei ole kõlwatu tüdruk."

„Sina oled niisama kõlwatu kui see keda sa armastad."

„Mina ei saa ialgi kõlwatut inimest armastama," kostis Agnes külma rahuga, sest tädi üleliigne ägedus hakkas teda põlgtusega täitma.

„Küll edespidi selle eest muretsetakse, et sa teist korda nii sügawasse ei lange, aga praegu oled sa langenud, sest sa õhkad inimese järele, kes seisusepoolest sinu wääriline ei ole. Oleks ta sinu wääriline, siis oleksid sa seda ammugi tunnistanud. Aga see saab kõik salaja toimetatud, warga wiisil pimedais nurkades sosistatud ja — Jumal teab, mis weel ära tehtud." (Jälle raputas abtess ennast ja lõi risti ette). „Sa tahtsid oma isa õe eesmärgu järele teha, salamahti kodunt ära jooksta, iseennast ja oma sugukonda kõige suurema häbi sisse kukutada? Kes teab, mis weel oleks juhtunud, kui sa kauemaks Kuimetsa oleksid jäänud!"

„Magdalena Zoege!" ütles Agnes warjamata põlgtusega, „kui Teie seda nime ei häbene teotada mida minul auu on kanda, siis tuletage wähemast meelde, et Teie Pirita kloostri abtess olete."

See etteheide mõjus nii palju, et abtess ägedate sõnade asemel enam kihwtiseid sõnu tarwitama hakkas.

„Otse selle pärast, et ma sinu isa kuulsat nime uue teotuse eest hoida tahtsin, wõtsin ma sinu oma hoole alla," ütles ta kähisewalt. „Sa et pääse minu käest, enne kui su kange süda rusuks pekstud, su kurja teele eksinud mõtted hää poole on juhitud."

„Ma ei wõi uskuda, et mu isa mind siia wangi on pannud."

„Usu, mis sa tahad, aga kõige päält usu seda, et nende müüride wahel kõik woli ja wõimus minu käes seisab. Sinu isa on kaugel ja ta usaldab mind enam, kui sind; ta ei taha sind silmaga näha, enne kui mina talle wõin tunnistada, et sa selle wääriline oleb. Ära karda, et ma su elu wõtan, aga su keha tahan ma waewata, su roojast hinge walusas tules puhastada. Siisgi wõid sa oma nuhtlust weel kergitada, kui otsekohe ütled, kes see on, kes sind kurja teele on eksitanud."

Naljakas mõte käis Agnese pääst läbi: „Tädi on naesterahwas — wahest waewab teda uudishimu?" Ta jäi wait.

„Ütle mulle see ainus nimi," käis abtess pääle.

„See oleks sinust esimene meeleparanduse märk; sellega kergitaksid sa oma waewa ja aitaksid ise kurja inimese mälestust omast südamest wälja juuristada."

Ivo Schenkenbergi ja tema wanamoori kuju ilmus häkiste Agnese waimusilma ees. Kuda oliwad need Gabrieli tema ees laimata, süsimustaks määrida püüdnud! Tahtis wahest auuwääriline abtess „kurja mälestuse wäljajuuristamiseks" sedasama abinõuu tarwitada? Abtess oli peaaegu wanamoori nägu — kes teab? Agnes wandus mõttes, armsama nime kellegile nimetada, kuni tema ise seks luba annab.

Abtess ootas ja wahtis tüki aega kulli silmaga oma ohwri otsa.

„Noh, kas ütled?" küsis ta wiimaks üles keewa wihaga.

„Ei," kostis Agnes külmalt.

„Kasi mu silmist!"

Agnes läks ilma kahetsuseta.

„Oota, ma tahan sinust ei-ütlemise ära harjutada," ümises tädi, temale tigeda pilguga järele waadates.

Agnes oli neid sõnu weel kuulnud.

Sest saadik ei olnud Agnesel kloostris enam rahulist päewa. Tädi toimetas tema kallal „ei-äraharjutamist" kindla plaani järele. Kiusamised ja nuhtlused sadasiwad kui rahe Agnese pähe. Ta pidi oma armsaks saanud kambri maha jätma, lihtsasse nonnekongi elama asuma, esmalt ühel, siis kahel ja kolmel päewal nädalas wee ja leiwa juures paastuma, üleüldistel söömaaegadel üksipäine kiwipõrandal toitu wõtma, kuna teised lauas istusiwad; pea seati see wõi teine nonne tema juurde, kes talle päewal ega öösel rahu ei andnud, teda ühtepuhku maanitses, temale sada korda üht ja sedasama palwet ette luges; pea jääti teda jälle nädalate kaupa ainuüksi ja keelati kõigile ära temaga sõna rääkimast. Ainult abtess küsis igal laupäewa õhtul: „Kas ütled?" — ja Agnes kostis iga piinamise-nädala lõpul muutmata kangekaelsusega: „Ei."

Wihale ärritatud abtess ei wäsinud uusi nuhtlust wälja mõtlemast. Ta laskis Agnese ööseks kirikusse kinni panna, sundis teda pärast jumalateenistust trepi ette, kust nonned üles läksiwad, kummuli heitma ja teisi tema keha üle kõndima, laskis ta kenad juuksed maha käärida ja patukahetseja kuue talle selga tõmmata, teda wiimaks kitsasse ja pimedasse kongi wangi panna, kus ta kui raske kurjategija kiwipõrandal põhu pääl pidi magama ja kolmel päewal nädalas wee ja leiwaga leppima, mida talle kitsa müürihaugu läbi jagati. Igal laupäewa õhtul küsis üks kähisew hääl, mille kõla kord korralt kurjemaks muutus, selle haugu läbi: „Kas ütled?" — ja igakord wastas kongist pehme kannataja hääl, mis kord korralt nõrgemaks läks: „Ei."

*) *Täie nimega: Püha Brigitta klooster Marienthal (Maarja org), Tallinna ligidal, Kose jõe suu ääres, kus waremed weel praegu näha on. Klooster, aastatel 1407—1436 ehitatud, oli üks nõnda nimetatud sega-klooster (claustrum mixtum), s. o. ühtlasi munkade ja nonnede tarbeks, ja seisis suurtsugu naesterahwa (abtessi) walitsuse all. Wiimne abtess oli Magdalena von Zoege.*

14.

Tallinna ümberpiiramine.

22. Januaril 1577 tõiwad wälja saadetud salakuulajad sõnumi Tallinna, et suur Wenesõjawägi linna pääle tulemas ja juba Jõelahkmele jõudnud olla. Bürgermeistrid Friedrich Sandstede ja Dietrich Korbmacher andsiwad seda Suure turu pääl awalikult teada ja maanitsesiwad rahwast wahwale wastupanekule. Oodetaw ümberpiiramine ei teinud kodanikkudele suurt hirmu, sest linna müürid oliwad kõrged ja kindlad, linn kubises sõjameestest, suurtükka ja sõja moona oli määratu hulk kokku kogutud. Lossis asus Rootsi kuberner, wapper ja osaw sõjamees Hinrik Horn sõjas harjunud wäesalgaga; mõne päewa eest oliwad ka Kaspar von Mönnikhusen ja Ivo Schenkenberg oma salkade riismetega linna jõudnud. Mõisameestele oli teist korda see äpardus juhtunud, et Wenelased Kuimetsas ja Uuemõisas häkiste nende kallale kippusiwad ja neid põgenema sundisiwad. Kõige raskem oli see löök mõisameeste päälikule. Mönnikhusen oli sõjawäe wäljaehtimiseks kõik oma raha ja wara ära kulutanud, lootes, et seda Wenelaste käest ja nende käsu all seiswatest Eesti ning Liiwi maakondadest kümnewõrra tagasi wõtab. Nüüd oli ta waene kui kiriku rott ja nõudis Rootslaste käest kahjutasumist, aga need ei tahtnud temale ega teiste rüütlitele wiletsat armuleibagi anda, waid nõudsiwad omaltpoolt tasumist selle kahju eest, mida mõisamehed Rootsi alamatele Harju ja Lääne maal teinud. Kerge on arwata, kui walusaste see õnnetus uhke Mönnikhuseni südant näris.

Ka Ivo Schenkenbergist oli õnn wiimsel ajal lahkunud. Ta oli omawäärilise wastase leidnud. Wenelased oliwad temale Wiru ja Järwa talupoegadest kokku pandud wäesalga wastu seadnud, mis würst Gabriel Sagorski käsu all seisis. Siin wõitlesiwad siis Eestlased Eestlaste wastu. Mõlemad salgad oliwad wahwad ja sõjas harjunud, mõlemad tundsiwad hästi maa teesid ja urkaid, mõlewad seisiwad osawa juhatuse all, aga wõit kaalus siisgi Gabrieli poole. Ta ei andnud Ivole kunagi rahu, oli alati ta kannul, kippus päewal ja öösel ta kallale ja sundis teda wiimaks üle pää kaela lagedalt maalt põgenema ja Tallinna müüride wahelt warjupaika otsima. Ivo täht kustus, kuna Gabriel Sagorski nimi Eesti maal kuulsaks ja kardetuks sai. Selle nime kõla tungis wiimaks ka Pirita kloostri kongidesse, kus mungad ja nonned teda kuuldes risti ette lõiwad; ainult see waikne urgas, kus Agnes von Mönnikhuseni wangis peeti, jäi temast puutumata.

23. Januaril ilmusiwad Lasna mäel esimesed Wene wäehulgad. Linna poolt pisteti alewi majad põlema, lõhuti aead ära ja raiuti puud maha, et waenlased pääletungimiseks katet ei leiaks. Kuni õhtuni kestis Wenelaste kogumine ja teisel hommikul oli Tallinn maa poolt täieste sisse piiratud.

Kõik Wene wägi, arwu järele ligi 50,000 meest, oli wiide laagrisse ära jaotatud, millede rida Lasna mäe alt kuni Mustjõele ulatas. Wenelaste ülem käsuandja oli tsaari sugulane würst Feodor Iwanowitsh Mstislawski; tema abiline ja parem käsi oli kuulus sõjamees Iwan Selimetin-Kolzow, kes tsaarile oli wandunud, et ta Tallinna ära wõita wõi oma elu jätta tahab. Nende üleskutse pääle, linna ilma werewalamiseta Wenelaste kätte anda ja tsaari wägewa kaitse all rahuliste elada, wastati linna poolt pilkamisega. Linna rahwal ja Rootslastel oli wiis korda rohkem suurtükka ja sõjamoona kui Wenelastel; ta oli see teatud asi, et selleaegsed Wene sõjamehed lahingus küll kardetawad, ümberpiiramise kunstis aga ilma osawuseta oliwad. Nõnda arwasiwad Tallinnlased ümberpiirajate suurt arwu julgeste põlata wõiwat. Nad elasiwad priskeste ja pühitsesiwad koguni pulmi ja pidusid, kuna Wene kantsis Tõnismäel suurtükid paukusiwad ja esimesed tulekuulid raksudes telliskiwikatustest läbi lõiwad.

Et Wenelaste arwu ja nende nõuu kindlaste teada saada, anti Ivo Schenkenbergile käsk, oma salgaga ja ühe osa Rootsi ratsanikkudega häkiste linnast wälja langeda ja mõnda Wenelast elusalt kinni püüda. Ivo täitis käsku. Pimedal ööl sai Wiru wäraw üles tõmmatud ja salk ratsamehi wälja lastud. Nad sõitsiwad esmalt pikkamisi, endid wõimalikult põlenud majade rusude warjus hoides, Wenelaste laagri poole, mis Lasna mäe all, praeguse Kadrintali kohal seisis. Paarisaja sammu maa pääl jäiwad nad seisma ja kuulatama. Laagris walitses sügaw waikus, kahest, kolmest kohast paistis telkide wahelt pool kustunud tulede kuma. Warane sula oli maapinna lumest puhtaks teinud, kange lõunatuul kihutas musti pilweid mööda taewast. Silmapilk oli häkilise pääletungimisele sünnis.

Ivost antud märgu pääle andsiwad kõik ratsanikud korraga hobustele kannuksid. Juba oliwad kõige esimesed madala mullawalli üle jõudnud, kui laagris kära tõusis. Wenelased kargasiwad asemelt üles, mõned wõtsiwad sõjariistad käsile ja hakkasiwad ratsanikkudele wastu, teised pistsiwad kohkunult jooksu, arwates, et terwe Saksa-Rootsi sõjawägi laagri kallale kipub. Ivo mehed oleksiwad oma esialgset ülesannet — mõnda Wenelast wangi wõtta ja nendega taganeda, enne kui teised kohmetusest toibunud — nüüd kergeste täita wõinud, aga tapmise ja riisumise himu sai nendest wõitu ja tegi neid liig julgeks. Nad tungisiwad laagris ikka edasi ja edasi ja üks osa hakkas juba maha jäätud tellisid lühendama. Korraga tõusis laagri tagumises otsas, Lasna mäe jalal, uus kära; selgeste kuuldi Wenelaste rõõmuhõiskamist: „Würst Sagorski, würst Sagorski!"

Gabriel oli oma salgaga lagedalt maalt tulles selsamal õhtul Tallinna alla jõudnud ja Lasna mäel olewas kiwimurrus laagrisse asunud. Öösel mäe alt tumedat kära kuuldes ja märgates, kuda sääl lugu seisab, oli ta kohe mehed üles äratanud, nendega hobuste selga istunud ja tuule kiirusel mäest alla kihutanud. Nagu wälk langes ta waenlaste kaela, kes ratsamehi nähes ja Sagorski nime kuuldes kohe hirmuga taganema hakkasiwad. Laagritulede segasel walgusel arwas Gabriel ühes põgenejas, kes kõrge, tugewa kaswuga mees oli, Ivo Schenkenbergi ära tundwat ja kihutas tema järele. Ta sai mehe kätte, weel enne kui see mullawalli üle oli jõudnud, ja lõi ta ühe mõõgahoobiga hobuse seljast maha. Selsamal silmapilgul oli Gabriel ise maha karanud ja surnu werise pää üles tõstnud. See ei olnud Ivo, waid lihtne Rootsi sõjamees.

Teda silmates sähwis kentsakas mõte Gabrieli pääst läbi. Ruttu kiskus ta Rootslase seljast kuue, tõmbas selle enese selga, surus Rootslase lõhkise kübara, mis werest nõretas, enese pähe, kargas hobuse selga, kihutas tuhatnelja enese meestest mööda põgenejate järele ja sai wiimsed linna wärawa ees weel kätte. Wäraw sai üles tõstetud ja Rootslaste ning Ivo meeste kannul pääsis ühtlasi ka nende kardetud waenlane linna sisse.

Hilisest ööst hoolimata oliwad linna pääuulitsad weel elu ja liikumist täis. Wiru wärawa juurde oli palju inimesi kogunud, kes tulelontide walgusel weriste päädega koju saadetud sõjamehi wahtisiwad ja wäga wähe kaastundmust awaldades nende üle kibedat nalja heitsiwad. Oli juba teada, et nad Wene wangide asemel ainult Wene löökide jälgi koju oliwad toonud.

Kui Gabriel rahwa wahelt läbi sõitis, hüüdis keegi: „Küll aga sellele on tuliuus pää otsa tehtud!"

„Nägu on tal täis paisatud, nagu oleks sääl päewa loojaminekust saadik lutikaid tapetud!" pilkas teine.

„Hoop on wist ta waese mälu pahurpidi ajanud, sest ta kihutab kui pöörane," arwas kolmas.

Imestades pühkis Gabriel käega näo üle ja tundis selle libeda olewat; käsi oli puutumise läbi weriseks saanud. Nüüd alles märkas Gabriel, et surmatud Rootslase werine kübar selles süüdlane oli, et teda haawatuks arwati, ja rõõmustas, et see asi teda weel enam tundmataks tegi. Kui ta elawast Wiru uulitsast kiireste ratsutades läbi oli pääsenud, wiiwitas ta hobuse sammu, käänas kõrwalise, pimeda uulitsa sisse ja pidas aru, mis nüüd teha.

Hää meelega oleks ta otsekohe Toompää mäest üles sõitnud ja Mönnikhuseni maja sisse tunginud, aga kuda Toompää wärawast ja Rootsi wahtidest läbi pääseda, ilma et need pettust oleksiwad märganud? Gabriel teadis, et mõisameeste päälik teist korda Tallinna oli pidanud põgenema, aga kuhu oli Agnes jäänud? Gabrieli süda kipitas seda teada saada, ja see himu oligi teda pöörase julgustükile — üksipäine waenulise linna sisse tungima kihutanud.

Mõteldes jõudis Gabriel tuttawa kõrtsi ette, mis Harju wärawa lähedal seisis. Kõrtsitoast paistis walgus ja oli tumedat häälte kõminat kuulda. Aknast 'sisse piiludes nägi Gabriel poole tosinat mehi, päält näha alamast seisusest linna kodanikud, kes sääl raswaküünla walgusel õllekannude juures istusiwad ja elawalt juttu westsiwad. Gabriel ronis hobuse seljast maha ja koputas kõrtsi ukse pihta.

Uks läks lahti ja kõrtsmik ilmus läwe pääl.

„Kes fsääl on?" küsis ta uniselt.

„Rootslane," kostis Gabriel. „Kas siin lonksu õlut ja hobusele ulualust saab?"

Kõrtsmik ei suutnud wõõra nägu selgeste näha, aga sõna „Rootslane" mõjus erutawalt tema pääle; ta tundis Rootslasi kui suuri purjetajaid ja häid maksjaid.

„Oot', oot', ma teen õuewärawa lahti, kuid seda ütlen ette, et ma hobuse eest ei wasta, sest linn on maalt kokku jooksnud kerjajaid täis, kes hullemad kui hagijad on."

Kui hobune ulu alla oli pandud, astus Gabriel kõrtsituppa. Tema ilmumine pani koosolejaid kohkuma, mõned karjatasiwad koguni hirmu pärast.

„Tohoo, mees!" hüüdis kõrtsmik, wõõra nägu tule walgel nähes, „kust sa niisuguse pääga tuled?"

„Mis mu pääl wiga on?" küsis Gabriel naljatades.

„Sa oled ju koledal kombel malka saanud, su kübar on lõhki, nägu otsekui were sisse kastetud."

„Pole wiga, küla'p saate niisugusid päid weel küllalt näha," kostis Gabriel istet wõttes. „Wenelastel on kõwad rusikad."

„Tohoo, kas Wenelased juba linnas?"

„Ei ole, aga meie käisime neid laagris waatamas. Mina pääsin weel kerge waewaga, märkan waewalt, et mul hauk pää sees on, aga teiste käsi käis palju halwemalt. Anna kähku õlut, mul on kange janu ja wäsimus käes."

Kõrtsmik seadis wahutawa õllekannu wõõra ette laua pääle ja küsis: „Kas tahad ka silmi pesta?"

Gabriel jõi kannu ühe joonega tühjaks ja kostis siis: „Ei, kui ma selle pääga kommandandi ette astun, siis teeb ta mu wähemast wahtmeistriks."

Nüüd nihkusiwad ka kodanikud uudishimuliselt ligemale ja tormasiwad küsimistega Gabrieli pääle.

„Olid wist nendega ühes, keda wälja saadeti wangisid tooma?"

„Olin küll," wastas Gabriel.

„Noh, kas wangisid saite?"

„Meie täname õnne, et meid endid wangi ei wõetud."

„Kuda see juhtus? Jutusta ometigi!"

„Mis sääl jutustada?" ütles Gabriel tusaselt. „Meie olime ettewaatmatad, tegime liig suurt kära, Wenelased ärkasiwad unest ja hakkasiwad wastu. Meie pistsime muidugi kohe punuma, aga nad ajasiwad meid kuni Wiru wärawani taga ja oleksiwad peaaegu meiega tükis linna sisse tunginud."

„Nonoh, siin oleks neid hoopis teistwiisi wastu wõetud," kiitles üks päältkuulaja täie Tallinna kodaniku uhkusega. „Aga kuda wõisiwad nemad teid taga ajada? Teid saadeti ju Lasna mäe aluse laagri wastu wälja, kus tänini ratsawäge ei ole nähtud, kuna teie minu teada kõik ratsa olite. On siis Wenelastel nii wiledad jalad, et hobustega wõidu lasewad?"

„Seep see meie õnnetus oligi, et säälpool keegi ratsamehi ei aimanud; nad kerkisiwad meie silma ees otsekui maa seest wälja ja hakkasiwad meile tuliseid pirakaid pihta laduma."

„Hm, kentsakas lugu! Ega ometigi see pagana Sagorski sääl juures ei olnud, kellest Ivo Schenkenbergi mehed nii koledaid tükka jutustawad?"

„Tema see just oli — wõtku teda see ja teine!" wandus Gabriel.

„Kas sa teda oma silmaga nägid?"

„Mina nägin teda silmaga ja tema katsus mind käega."

„Mis nägu ta on?"

„Ta ei andnud mulle wahtimiseks pikemat aega."

„Kas tema lõigi su kübara lõhki?"

„See on Gabriel Sagorski kätetöö."

„Kust sa seda tead, kui sa teda õieti ei näinudgi?"

„Kui ta meie kallale kippus, karjusiwad Ivo mehed tema pääle näidates suure hirmuga „Sagorski, Sagorski!" — ja pagesiwad kui tondi eest. Mina ei teadnud teda suuremat karta, sest ta ei olnud minu meelest sugugi haruldane lind, waid üsna igapäewane inimene; alles siis, kui ta minu enese pää kohal mõõka keeritas, nägin ma nii palju, et tal ütlemata inetu nägu ees ja pisukesed silmad kuradlikku kelmust täis oliwad."

„Kas ta tõeste nii inetu oli?" küsis üks päältkuulaja kaheldes.

„Mu süda pööritab weel praegu sest mälestusest," tõendas Gabriel.

„Siis on ta ennast wist moonutanud, sest Ivo mehed ütlewad, et sel põrgulisel päris ilusa tüdruku nägu ja suured süsimustad silmad olla. Aga ta on teatawalt nõid ja wõib täna üht, homme teist nägu olla, wõib maa sisse pugeda ja sääl wälja tulla, kus teda kõige wähem oodati; ta on ju ka juba surnud olnud ja jälle üles tõusnud."

„Rumal ebausku" ütles teine päältkuulaja mokki põlgawalt kräsutades. „Ivo mehed püüawad oma häbi wähendada ja teemad selle pärast waenlase nõiaks. Õigus on aga, et Ivo ise ega tema mehed enam kuhugile ei kõlba. Ühe wahe tõsteti neid taewasse, aga nüüd tuleb wälja, et nad paremat ei mõista, kui riisuda ja põletada. Minewast sügisest saadik ei ole Ivo käes misgi asi korda läinud. Enne ähwardas ta uhkuse pärast lõhkeda, arwas ennast suureks kindraliks, ei tahtnud noorepõlwe sõprade pääle enam waadatagi; nüüd elab mehike nagu mutt mulla sees ja ei julge ise oma nägu kellegile näidata. Ma ei mõista, mikspärast wangide tabamist just tema kätte usaldati; oli ju ette arwata, et sest midagi wälja ei tule."

Kodanikkude seast ei tõstnud keegi häält Ivo kaitsmiseks. Kõrtsmik ütles: „Ivo mehed räägiwad, et ta sest saadik hoopis teiseks inimeseks saanud, kui Mönnikhuseni tütar tema küüsist pääsis."

Gabrieli süda hakkas kangeste tuksuma; ta kuulas põnewusega.

Kõrtsmik kõneles edasi: „Sest saadik on ta möllama hakanud, nagu oleks püsti saadan tema sisse läinud. Oma lihase wennale on ta silmad siniseks tagunud, wanamoori, kes alati ta ümber oli, jalaga wigaseks löönud ja wahimehed pool surnuks peksnud, et need tüdruku ära wiia lasksiwad. Enne armastas ta nalja heita, andis weikseid eksimisi andeks, sallis mõistlikku wasturääkimist, wõttis tarka nõuu kuulda ja oli ise meister kõiksugu sõjakawaluste pääle, aga räägitud päewast saadik ei ole keegi enam naljasõna tema suust kuulnud, oma meeste wastu on ta püsti kuradiks saanud, waenlaste wastu ei oska ta enam midagi korda saata, ehk küll salk suuremaks on kaswanud; Sagorski nime kuuldes peab ta igakord kahwatama ja wärisema. Ühe sõnaga: kange wihastamine on mehe meelt seganud."

„Mis üle ta siis nii kangeste wihastas?" küsis Gabriel ilmasüütalt.

„Eks ikka selle üle, et wana Mönnikhusen oma tütri ära wiis, kuna Ivod ennast laagris ei olnud. Kas sa seda lugu weel ei tunne?"

„Ei, ma tulin alles hiljuti Tallinna."

„Waata, Ivo oli Mönnikhuseni tütri Wenelaste käest ära päästnud ja sääljuures oma südame kaodanud. Ta hoidis tüdrukut kui oma silmamuna, pidas teda telgis wangis, ei raatsinud teda kellegile näidata. Nende wahel on ikka midagi tõsist asja juhtunud, sest kui wana Mönnikhusen asja kuulda sai ja tütri wägise koju wiis, läks see pääst nõdraks ja karjus altari ees suure häälega „ei", kui teda junker Risbiteriga laulatada taheti. Kodu on ta hirmsaste kisendanud ja küüntega isa silmile kippunud. Wana Mönnikhusen ei teadnud, mis hullu tütriga teha, ja saatis ta selle pärast Pirita kloostrisse, lootes, et waga ja püha abtess Magdalena oma eespalwega tüdruku seest kurja waimu wälja ajab. Aga wõta näpust! Tüdruk läks weel hullemaks, ajas koledaid sõnu suust wälja ja kippus abtessi elu kallale. Kloostri inimesed räägiwad kentsakaid tükka, mis abtess temaga ära teinud, ilma et see põrmugi oleks aidanud. Nüüd peetakse' teda kui kiskjat elajast pimedas kongis wangis ega lasta kedagi ligidale, et mitte kuri waim tema seest teiste sissegi läheks."

Gabriel tõusis üles, maksis õlle eest, palus hobust hoida, sest ta tahta all linnas weel midagi ära toimetada, enne kui lossi sõidab, ja läks uksest wälja. Awaliku kaewu juures pesi ta näo puhtaks ja luusis siis mööda müüriäärseid uulitsaid ümber terwe linna. Ta süda kipitas rinnus. Ta tahtis kohe Pirita kloostrisse tõtata, aga — ta ei pääsenud linnast wälja. Kõik wärawad oliwad kinni, müür kõrge, all igalpool wahituled, ülewal hulk walwsaid püssimehi. Gabriel märkas, et wäljapääsernine sel ööl täieste wõimata oli. Ta oli wangis, terwe suur linn tema wangikoda. Ja mis siis, kui ta teisel päewal kogemata Ivo meestega kokku juhtus ja need teda ära tundsiwad? Gabriel oli ennast oma liigjulguse läbi raske hädaohu sisse satutanud, aga ta ei kahetsenud silmapilkugi seda liigjulgust, ta teadis nüüd ometigi, kus Agnes oli. Hädaohu wastu pidi kawalus aitama.

Gabriel wiitis paar tundi mööda tühje uulitsaid wantsides ära ja läks siis kõrtsi tagasi. Imestusega pani kõrtsmik tähele, et Rootslane, kes paar: tunni eest sopase näoga, aga selge pääga wälja oli läinud, nüüd puhta näoga, aga segase pääga tagast tuli, sest mees tuikus ja lällitas haledal kombel.

„Kas see asi oligi sul linnas ära toimetada?" nurises kõrtsmik. „Kas sa siin ei märganud pääd purje panna? Arwasid wist mujalt paremat laket leida?"

„Ära pahanda, kõrtsipapa!" palus Rootslane raske keelega. „Mis tehtud, see tehtud, aga sedawiisi ei tohi ma ennast lossis näidata, sest kommandant

on joobnute wastu wali, ta laseks mind waese omaks peksta. Peida mind kuhugile ära, kus ma kakskümmendneli tundi magada wõin, ilma et mind keegi näeks, ja ära tee sest kellegile piiksu!"

Selle pika kõne ajal, mis Gabrieli suus kaugeltgi nii ladusaste ei läinud, kui meie seda kirjutame, leidis joobnud Rootslane mahti, kõrtsmikule läikiwa kuldraha pihku libistada ja sel wiisil oma sõnadele imelikku mõju anda. Kõrtsmik unustas torisemise sedamaid ära, talutas joobnud külalise oma paremasse kambrisse, walmistas talle pehme aseme, tõmbas ise ta saapad jalast ja soowis talle wiisakalt magusat und.

Wõõras magas poole ööd ja terwe järgmise paewa läbi, ilma et kange suurtüki mürin, mis sel päewal linnast ja ümberpiirajate laagrist wastastikku kostis, tema und oleks rikkunud. Õhtul läks kõrtsmit teda äratama: „Tõuse üles, ehk tahad ka Wenelast uhtuma minna?"

„Wenelasi uhtuma?" kordas Gabriel päält näha ikka weel uniselt, kuna ta tõe poolest terawa tähelepanemisega kuulas.

„Muidugi, täna ööse lähewad kõik wälja, Wenelased, Rootslased, linna poisid, Ivo Schenkenberg oma salgaga ja pääle kauba weel rüütel Mönnikhusen oma nälginud mõisameestega. Seekord on kommandant Hinrik Horn ise juhatajaks. Nad tahawad Tõnismäe kantsi pääle tormi jooksta, Wenelaste käest suurtükid ära wõtta ja nende eneste wastu pöörata Kange põhjatuul ja lumesadu on meie meestele abiks. Läheb kõik hästi, siis on linn homme prii."

„Mis kella ajal saab wäljalangemine olema?" küsis Gabriel haigutades.

„Tund aega pääle kesköõd."

„Hm!" ümises Gabriel. „Mu waene pää kõmiseb küll weel saadud matsust, aga kui kõik lähewad, ega siis minagi puududa ei tohi. Praegu ei julge ma weel lossis nägu näidata, aga kui wäljalangemise tund on tulnud, siis kohendan ennast salamahti teiste sekka; juhtub, et ma lahingus mõne tubli tüki ära teen, siis ei tule pärast keegi enam küsima, kus ma tänase päewa wedelenud. Kas hobune pole weel warastatud?"

„Hobune on tallis ja saab puhta kaeraga toidetud. Tore täkk, seda peab ütlema. Kust sa selle said?"

„Mul on jõukad wanemad," kostis Gabriel lühidelt. Ta küsis weel seda ja teist ja käskis süüa walmistada, kus juures teine kullatükk kõrtsmiku pihku libises.

Tund aega pääle südaööd sai Harju wäraw üles tõmmatud ja Rootsi-Saksa sõjawägi läks sügawas waikuses wälja. Kui kõik wäljas oliwad ja wärawat jälle kinni hakati panema, tuli weel üksik Rootsi ratsamees teiste järele kihutades. Hädawaewalt pääsis ta weel langewa wärawa alt läbi.

Lumesadu oli lõppenud. Aeg ajalt heitis kuu lõhki kärisenud pilwete wahelt pilgu walgendawa maa pääle. Wene kantsis Tõnismäel oliwad tuled kustunud. Mullawalli pääl seisis üksik wahimees ja toetas ennast pool tukkudes pika püssi najale. Häkiste ajas ta keha sirgeks ja kuulatas. Linna poolt kostis segane müdin, üks must kogu liitus kiireste lähenedes walgendawa wälja pääl. Wahimees pani püssi palge ja hüüdis: „Kes sääl on?"

„Würst Sagorski!" oli wastus. „Ei usu. Pea kinni, muidu lasen!"

Enne kui wahimees ähwardust sai täide saata, oli ratsamees mullawallist üles kihutanud. Pauk raksus, ratsaniku pääst lendas Rootsi kübar maha. Järgmisel silmapilgul kiskus Gabriel kiiwri wahimehe päast ja pani ta oma pähe; Rootsi sõjamehe kuue oli ta juba waremalt seljast ära wisanud. Selsamal ajal ütles ta kohkunud wahimehele: „Nüüd jookse telkide wahelt läbi ja karju kõigest jõust, nagu mina teen: „Üles, Wene mehed, waenlased tulewad!"

Waenlased tuliwadgi juba. Nagu tuulispask tormas esmalt suur ratsameeste salk mullawallist üles; nende järele tuliwad jalamehed joostes. Gabriel ei suutnud neid üksipäine tagasi tõrjuda, ta pidi wõideldes kantsi sisse taganema. Aga juba oli suur osa Wenelasi jalale tõusnud ja sõjariistad käsile wõtnud. Äge wõitlus algas, mees mehe wastu. Arwa kuuldi püssipaukusid, enamiste wõideldi mõõkade, odade ja kirwestega; pimeduses ja hirmsas segadikus langes siin ja sääl Wenelane Wenelase, Saks Saksa käe läbi.

Gabriel oli Wenelaste esimeses reas, ta mõõk möllas wastaste ratsanikkude hulgas. Ta otsis Ivod, aga ei leidnud teda kusagilt. Ühes Saksa rüütlis, kellel raudkübar punaste sulgedega pääs oli ja kes Sakslaste esimeses reas kui lõukoer wõitles, arwas Gabriel Mönnikhuseni ära tundwat ja hoidis tema eest hoolega kõrwale. Rüütel näis aga teda otse silmas pidawat. Asjata taganes Gabriel telkide wahele — rüütel raius enesele teed jalameestest läbi ja tungis suure tuhinaga Gabrieli kallale.

„Pea kinni, rüütel Mönnikhusen!" ütles Gabriel Saksa keeles, kuna ta ennast mõõgaga hirmsa hoobi eest kaitses. „Ma ei taha sind surmata."

„Ja mina ei taha elada!" hüüdis Mönnikhusen kätt uue hoobile tõstes.

„Põgene, rüütel!" maanitses Gabriel tungiwalt. „Sa näed, et sa minust jagu ei saa. Põgene ja ela oma ainsa tütri rõõmuks!"

„Minul ei ole tütart!" kiristas Mönnikhusen wihaselt. „Ma ei seleta su nägu, aga sa oled wist mõni äraandja meie eneste keskelt. Sa tahad mind pehmeks teha ja oma wiletsat elu päästa, aga sa sured minu käe läbi!"*

Suure waewaga kaitses Gabriel ennast wastase wihaste löökide, eest, aga ta ei löönud ise wastu. Tema nõuu oli, rüütlit ära wäsitada ja elusalt wangi wõtta. Saatusel oli teine nõuu. Kuu oli silmapilguks pilwete wahelt wälja tulnud. Kahe wõitleja lähedal paukus püss. Mönnikhusen tuikus ja kukkus häkiste, otsekui wälgust rabatud, tagumiste jalgade pääle tõuswa hobuse seljast maha. Kohe kargas ka Gabriel maha, kummardas ja tõstis langenud rüütli pää üles. Mönnikhusen elas weel, aga ta ei saanud sõna rääkida, waid ajas werist wahtu suust wälja. Püssikuul oli talle rindu tunginud. Gabriel kutsus kaks Wene sõjameest ja käskis haawatud rüütli kantsi ülema würst Priemka telki kanda.

Kui Gabriel säält tagasi tuli ja uueste lahingusse tõttas, oli suurem jagu Saksu ja Rootslasi juba kantsist wälja aetud ja linna poole põgenemas. Wiimsed, kes kantsist taganesiwad, oliwad Ivo Schenkenberg ja neli, wiis meest tema salgast. Ivo wõitles wahwaste, ta mõõk tilkus werest, ta taganes alles siis, kui märkas, et wiimne wõidu lootus kadunud ja kuuwalgel püssikuulid sagedamine ta pää ümber wihisema hakkasiwad. Wenelastest, kes põgenejaid taga ajasiwad, kaugelt mööda kihutades, tõttas ta walgendawa lagendiku üle omaste järele.

„Pea kinni, Ivo!" müristas korraga ta seljataga üks hääl, mis wapra mehe wärisema pani. Ta andis hobusele kannuksid.

„Pea kinni, jänespüks!" hüüdis Gabriel tema järele kihutades. „Sa ei pääse minu käest, sest mul on parem hobune. Ma pistan sulle mõõga kuklasse, kui sa wastu ei hakka."

Ivo pööras järsku hobuse ümber ja seisatas.

„Mis sa minust tahad?" urises ta läbi hammaste.

„Ma toon sulle terwikseid teisest ilmast, kus üht meist täna oodetakse," wastas Gabriel. „Walmista ennast teele, sest kord wõib niisama hästi sinu kui minu kätte tulla."

„Ma ei taha sinuga wõidelda, sest sa ei ole inimene, sa oled tont."

„Kas mäletad weel, kuda ma tondiks sain?" naeris Gabriel mõrudalt. „Kuda see lugu oli? Kas ma põgenesin wõi langesin auusas kahewõitluses sinu käe läbi, nagu sa Agnes von Mönnikhusenile oled ütelnud?"

„Kust sa seda tead?"

„See on ju tontide eesõigus, et nad igasse kohta sisse pääsewad. Agnese poolt on mul sinule weel tänuwõlg ära tasuda osawa luiskamise eest, millega sa tema aega wiitsid, ja selle inetu tembutamise eest, mida sa oma armastuseks nimetasid."

„Wilets äraandja!" kisendas Ivo häkiste Gabrieli kallale kippudes. „Ma tahan näha, kas sa suremata oled!"

Wõitlus ei kestnud kaua. Ivo lõi hirmsa hoobiga Gabrieli raudkübara lõhki ja tõstis hõisates kätt surmahoobile, aga selsamal silmapilgul tungis Gabrieli mõõk ta kaelast läbi ja sirutas ta surnult lume pääle maha.

„Jumalaga, Eesti maa Hannibal!" ümises Gabriel teda silmates. „Kahju, et sel kangel ja kawalal mehel auusamat meelt ei olnud!"

15.

Püha naesterahwas.

Selsamal ööl koputati tugewaste Pirita kloostri wärawa pihta. Alles tüki aja pärast, kui koputamist mitmeti oli korratud, pistis wärawawaht pää kitsast aknahaugust wälja ja küsis pahaselt: „Kes sääl kolistab?"

„Käskjalg rüütel Mönnikhuseni poolt," wastas wõõras hääl õuest. Wärawa taga seisis hobune saaniga ja pikk meesterahwa kuju — kõik kolm waewalt nähtawad, sest taewas oli uueste pilwe läinud ja paksu lund sadama hakanud.

„Rüütel Mönnikhusen läkitagu omad käskjalad päewa ajal, südaööse ei lasta siin kedagi sisse," urises waht pääd tagasi tõmmates. Ta tahtis aknat kinni lüüa, aga õues seisja pistis piitsa warre akna wahele ja ütles tungiwalt: „ Laske mind aega wiitmata sisse! Ma pean kohe abtessi jutule saama."

„Tule päewawalgel, siis näen, mis lind sa oled."

„See on wõimata. Sa tead, et linn Wenelastest ümber piiratud on. Õnne waral pääsin ma Ranna wärawast wälja, kuna teiselpool kibe wõitlus wältas, ja kihutasin hobusega üle mere jää siia. Ma pean tagasi ruttama, enne kui lumesadu ja pimedus lõppeb, muidu wõetakse mind tee pääl kinni."

„Mis käsku sa siis tood?"

„Seda wõin ainult abtessi enesele ütelda ja palun teda kohe äratada."

„Taga parem!" turtsus waht. „Kui sa sedagi ei ütle, mis sul waja on, siis korista ennast!"

„Ära kutsu nuhtlust enese kaela, wanamees!" hüüdis õues seisja kärsituks minnes. „Ma paugutan wärawa pihta ja teen niisugust kära, et abtess ise üles ärkab ja siis — hoia oma nahka!"

Käskjalg tegi ta kohe ähwarduse täidesaatmisega hakatust.

„Oota ometigi, pöörane!" taples waht ja tõmbas akna raksudes kinni.

Ligi pool tundi läks mööda, enne kui riiw kolises ja kitsas jalgwäraw lahti tehti. Kaks kloostrisulast, mõlematel kirwed käes, wõtsiwad käskjala eneste keskele ja talutasiwad ta üle õue, trepist üles ja pikast, pimedast wahekojast läbi nonnede söömasaali, mis wahaküünlatega walgustatud oli. Siin istus abtess Magdalena auuliselt ja tõsiselt kõrge tooli pääl; mõned nonned seisiwad tema ümber. Sulased jäiwad auupaklikult ukse juurde seisma, kuna käskjalg kummardades abtessi ette astus. Nonned paniwad ilma suurema meeleparanduseta tähele, et käskjalg, kes lihtsat mõisa sulase riiet kandis, kena noormees uhke, peenikese näoga ja suurte, süsimustade silmadega oli. Abtess silmas teda terawaste ja küsis siis: „Oled sina minu õemehe sulane?"

„Mina olen rüütel von Mönnikhuseni teenistuses," wastas käskjalg kummardades.

„Mis sõnumid sa tood?"

Käskjalg ei wastanud kohe, waid piilus otsekui midagi kahetsedes nonnede poole. Abtess andis wiimastele märku eemale astuda. Siis ütles käskjalg tasakeste: „Ma toon kurwi sõnumid. Rüütel Mönnikhusen on raskeste haawatud ja kõigist maha jäätud. Preili Agnes on ainuke warandus, mis minu armulise ja õnnetu herrale siin ilmas üle jäänud. Seda warandust igatseb ta nüüd tagasi saada ja on mind wälja saatnud, teda siit ära tooma. Õues ootab hobune saaniga; ma loodan lumesaju ja pimeduse warjul õnnelikult linna pääseda, kus meid Ranna wärawas oodetakse."

„On sul midagi tunnistust kaasas, et sa tõeste minu õemehest saadetud oled?" küsis abtess.

Käskjalg pistis käe põue, wõttis Mönnikhusenite mapiga ehitud pitserdamise sõrmukse wälja ja ütles seda abtessi kätte andes: „Selle sõrmukse andis armuline rüütel mulle tunnistuseks kaasa."

„Kas sul midagi kirjalikku tunnistust ei ole?" küsis abtess sõrmust terawa tähelepanemisega silmitsedes.

„Rüütel von Mönnikhusen on ju raskeste haawatud, ta ei wõinud kirjutada," wastas käskjalg, kuna kerge puna talle palge tõusis.

„Millal ta haawatud sai?"

„Eilse wälja langemise juures."

„Ma ei tunne seda sõrmust," ütles abtess külmalt. „Kui sul paremat tunnistust kaasas ei ole, siis ei wõi ma õetütart sinu kätte mitte uskuda."

„Kõrgeauuline abtess heitku armu!" palus käskjalg tungiwalt. „See oleks raske õnnetus, kui ma tühja kätega oma armulise herra ette peaksin astuma. Kui ma ütlesin, et rüütel von Mönnikhusen haawatud on, siis ei ütelnud ma täielist tõtt, sest ma ei tahtnud kõrgeauulist abtessi kohutada. Rüütel ei ole mitte ainult raskeste haawatud, waid ta on surmaga wõitlemas. Ta otsis meelega surma, sest rasked õnnetused on elu tema meelest läilaks teinud. Wõib olla, et ta tulewat päewawalget enam ei näe. Kõrgeauulist abtessi arwatakse õigusega pühaks naesterahwaks, kuda wõiks ta siis omas suures helduses keelata, et tütar isa surmawoodile tõttab?"

Kuna käskjalg kõneles, wiibis abtessi teraw, waritsew pilk ühtepuhku ta näo pääl.

„Sa wõtad sest asjast wäga suurt osa?" küsis abtess luuriwalt.

„Miks ei peaks ma sest osa wõtma, kui mu waene herra surma pääl waagub ja igatsedes ootab, et armsat last wiimast korda näha saaks? Ärgu wiiwitagu kõrgeauuline abtess aega, muidu jääb kõik hiljaks ja siis ei suuda misgi kahetsus rasket õnnetust enam hääks teha. Kui kõrgeauuline abtess seda sõrmust ei tunne ja mind ei usalda, siis näidaku seda preili Agnesele. Tema saab sõrmukse wististe ära tundma ja tõrkumata minu kaasa tulema."

„Arwad sa?" ütles abtess kentsaka, waewalt arusaadawa naeratusega. „Kas sa preili Agnest nii hästi tunned?"

Kuna käskjalg weidi kohmetades wastust otsis, kutsus abtess näpunäitega ühe nonne enese juurde ja sosistas talle midagi kõrwa sisse. Selle pääle läks nonne teise seltsis saalist wälja. Käskjalg tahtis midagi ütelda, aga abtess sundis teda uhke käenäitusega waikima. Natukese aja pärast tuliwad nonned tagasi. Nende wahel kõndis Agnes von Mönnikhusen. Ta kandis pikka patukahetseja kuube; ta nägu oli kahwatu, paled hauku wajunud, pilk tume, silmad häkilisest walgusest, mida ta hulga aja pärast esimest korda nägi, tuhnistatud. Teda nähes tuli walus ja wihane hüüdmine käskjala rinnust. Agnes wärises. Ta pilk jäi käskjala kõrge kuju pääl kui tardunult seisatama, weri tõusis talle järsku pähe, ta karjatas waljuste, tuikus ja oleks kukkunud, poleks mitte nonned teda toetanud.

„Wiige ta kongi tagasi, ma olen küllalt näinud!" ütles abtess, kes Agnest ja käskjalga terawalt silmas oli hoidnud.

„Pidage!" hüüdis käskjalg, nonnedele tee pääle põigiti ette astudes. „Mis olete teie preiliga teinud?"

„Selle üle ei ole mul sulasele otsust anda," ütles abtess uhke tõsidusega. „Wiige ta ära!"

Aga käskjalg ei lasknud nonnesid paigast liikuda.

„Enne peab mul selgus käes olema!" hüüdis ta mürisewa häälega. „Agnes von Mönnikhusen, ma küsin Teie isa nimel, mikspärast kannate Teie seda häbiriiet, mikspärast peetakse Teid siin wangis?"

Enne kui Agnes midagi sai kosta, plaksutas abtess waljuste käsa. Saali uks läks lahti, kuus kloostrisulast, kõigil pika wartega sõjakirwed käes, astusiwad sisse ja asusiwad poolkreisis käskjala ümber, kes neid waewalt tähele pani. Seda selgemalt nägi neid Agnes, kelle näost nüüd jälle wiimne weretilk kadus. Ta waatas paluwalt käskjala otsa ja ta rääkiw pilk ütles selgeste: „Põgene, Gabriel! Mikspärast kukutad sa ennast ja mind hädasse?"

„Ma ootan wastust," ütles Gabriel rahuliselt. „Kelle lubaga peetakse Teid siin kui kurjategijat wangis, preili Agnes? On see Teie isa tahtmine?"

„Ma ei tea seda," kostis Agnes kurwalt. „Mu isa näib mind maha jätnud olewat."

„See ei ole tõsi. Tema ise kutsub ju Teid enese juurde. Kas tahate minu kaasas isa juurde tulla? Õues ootab meid hobune saaniga."

Agnese silmis säras wälgu sarnane rõõmuläik, mis aga kohe jälle kustus.

„Ma tulen hää meelega, kui abtess lubab," ütles ta wagusalt.

„Kas kuulete, abtess?" hüüdis Gabriel. „Preili Agnes usaldab mind, tahab minu kaasa tulla. Mikspärast Teie siis weel teda keelate? Mõtelge, et meil

wähe aega on."

,,Kes sa oled, et sa minuga nii ülbelt julged rääkida?" küsis abtess kulmu kortsutades. „Ma ei usu, et rüütel von Mönnikhusen nii ninatarku sulasid omas teenistuses sallib. Mis su nimi on, noor tuulepää?"

„Minu nimi ei tähenda siin midagi," ütles Gabriel järsku, sest ta kannatus hakkas katkema, „Teie näete, et preili mind tunneb ja usaldab. Ma küsin wiimast korda: Kas tahate teda hääga minu seltsis minna lasta?"

„Ja kui ma seda mitte ei taha, mis siis?" küsis abtess pilkawalt.

Gabrieli silm wälkus wihaselt. „Siis wastate ise oma wägiwalla järelduste eest. Ma hoiatan Teid, abtess, ärge kutsuge hirmsat õnnetust enese ja selle waga paiga pääle!"

„Julged sa mind weel ähwardada, kelm?" kähistas abtess wiha pärast kahwatades. „Sulased, Wõtke see inimene kinni!"

Gabriel kummardas häkiste wärisewa Agnese poole ja sosistas talle kõrwa sisse: „Ole julge, ma tulen warsi tagasi!" Tugewa hoobiga tõukas ta esimese sulase, kes tema käewarrest kinni haaras, tagasi, kiskus kirwe ta käest ära ja müristas seda enese pää ümber keeritades: „Teie lurjused tahate sõjameest kinni pidada?"

Enne kui kinniwõtjad kohmetusest toibuda suutsiwad, oli Gabriel uksest wälja karanud. Kloostri urkad oliwad temale lapsepõlwest tuntud. Ilma tagasi waatamata tõttas ta pikast wahekojast läbi, kargas trepi ülemalt astmelt müüri pääle, hüppas kahe sülla kõrguselt alla, istus saani ja kadus pimedusesse, enne kui wälja saadetud tagaajajad teda weel korra näha saiwad. —

Agnes, keda kongi tagasi oli wiidud, weerles ilma uneta oma kõwa aseme pääl. Mure ja ahastus waewas ta südant, sest ta ei teadnud weel, kas Gabriel õnnega pääsenud wõi tagaajajate kätte sattunud. Umbes tunni aja pärast kõlises kongi ukse lukk. Uks läks lahti ja abtess astus sisse, pahemas käes lühtrit põlewa wahaküünlaga ja mitme nööriga piitsa kandes. Abtessi näost oli näha, et ka tema silma uni ei olnud puutunud. Ta tõmbas ukse enese järel kõwaste kinni, seadis lühtri müürihaugu ääre pääle ja ütles Agnesele, kes imestades asemelt tõusis: „Wõi see ongi sinu armuke?"

Kõik neitsilik uhkus, kõik endine kangekaelsus ärkas selle pilkawa sõna juures korraga Agnese südames.

„See on minu kihlatud peigmees," kostis ta rahuliselt.

„Kena peigmees, seda ei wõi salata," pilkas abtess. „Ja juba kihlatud? Muidugi sinu isa lubaga ja õnnistusega?"

Agnes ei wastanud.

„Wahest ei teagi sinu isa weel sest õnnest, et oma sulase wõi pärisorja äiaks peab saama? Kuda saab ta Jumalat kiitma, et ainsast tütrest niisugust rõõmu näeb! Priske, jumekas noormees, see tulewane Mönnikhuseni wäimees! Ja missugune julge, kawal kelm! Ta tahtis ju sind minu käest lausa ära warastada!"

Abtess naeris lühidelt ja kähisewalt.

„Wahest annad nüüd ka oma peigmehe toredat nime teada?"

Agnes jäi wait.

„Ma näen kurwastusega, et sa ikka weel kangekaelne oled," ütles abtess auuliselt pääd wangutades. „Mis pääle sa uhkustad, tüdruk? Loodad sa ikka weel isa pääle, kes sind pöörases helduses üleliiga hellitanud, enesele witsaks kaswatanud? Kuule siis: sinu isa on wilets kerjaja, keda mina edespidi armust pean toitma. Tema wannub ja sajatab sind, sest oma sõnakuulmata olekuga oled sa teda ja ennast õnnetuks teinud. Oleksid sina Risbiteri wastu wõtnud, siis ei pruugiks su waene isa nüüd mitte kerjakotti kanda. Õnnetus ja sinu patud on tema waimu pimestanud, ta annaks sulle wahest weelgi andeks, kui sa kawala kassimeelitusega temale läheneksid. Seda ei tohi sündida, muidu kaoks wiimne õigus maailmast. Teie peate üksikult oma pattude nuhtlust kandma. Teda on Jumal karistanud ja mina — mina tahan sind karistada. Sa oled nüüd täieste minu meelewalla all, misgi wägi ei suuda sind minu käest ära kiskuda."

„Mis tahad sa minuga teha?" küsis Agnes külmalt.

„Ma tahan sinu hirmsat kangekaelsust murda, sinu keha waewata, su hinge walusas kahetsemise tules puhastada. Wõta see riie seljast!"

Äge puna tõusis Agnese palge.

„Mõtle, et ma mitte orjatüdruk ei ole, waid Kaspar von Mönnikhuseni tütar!" ütles ta wälkuwail silmil.

„Seda pahem, kui rüütli tütar orja nuhtluse wääriline on."

„Mina ei lase ennast piitsaga peksta!"

„Selle wastu on nõuu leitud. Ukse taga seisawad kaks sulast. Kui sa wastu tõrgud, siis kutsun nad sisse."

Agnes surus käed wastu silmi.

„Sinu pärast, mu ainuke Gabriel, tahan ma seda teotust weel kannatada," sosistas ta kuulmata. Siis tegi ta, kuda kästud.

„Nüüd seisa paigal!" hüüdis abtess peaaegu hõisates.

Piits wihises läbi õhu. Abtess lõi esiotsa pikkamisi, iga hoopi isuga maitstes, iga wermet walge, siidipehme naha pääl salarõõmuga silmitsedes, iga were piiska ahne pilguga imedes — siis ikka kiiremalt ja kiiremalt, nagu piinamise himust ja were jänust erutatud ning joowastatud.

Agnes ei teinud kordagi häält, kuna ta õrn keha otsekui tules põles, aga külm higi tilkus ta otsaesiselt maha, ta huuled wärisesiwad ja suu nurkadesse asus kerge waht. Wiimaks lõppes abtessi jõud ära.

„Miks sa mind piinad?" küsis Agnes tumedalt.

„Selle pärast, et sa püha naesterahwast oled wihastanud," kostis abtess kähisedes ja lõõtsutades.

Agnes raputas wagusalt pääd.

„Sina ei ole püha, tädi, sest sa wihkad mind. Ma tean ka, mikspärast sa mind wihkad. Kui sa ise weel noor tüdruk olid, armastasid sa minu isa. Sa ei ole oma õele ialgi andeks andnud, et isa teda sinust enam armastas. Selle pärast oled sa ka kloostrisse läinud, mitte ennast Jumalale pühandama, waid oma haawatud südant põetama. Sa wihkad mind selle pärast, et ma oma ema nägu olen. Ei, tädi, sa ei ole püha, waid patune inimene. Sa ei ole mind mitte karistanud, waid oma wiha kustutanud. Jumal andku sulle seda andeks!"

Abtess oli näost rohekaks läinud; pärani silmil ja lahtisel suul wahtis ta Agnese otsa. Ta kuiwanud huuled liikusiwad, aga ta ei saanud tükil ajal sõna suust wälja.

„Jah, ma wihkan sind!" susises ta wiimaks kui wihane uss. „Ma tahan sind igapäew piinata, sind näotuks teha, sind pikkamisi rusuks ja puruks õõruda. Olgu pääle, et ma püha ei ole, aga sinule tahan ma kuradiks olla, nagu sinu ema minu eluõnnele kuradiks oli!"

Põlewail silmil, wahutades ja hambaid kiristades raputas abtess weel korra piitsa Agnese poole, keda sarnane wihkamise palawik enam jälkuse ja haledusega, kui hirmuga täitis, ja pööris siis järsku ukse poole, jäi aga niisama järsku seisma ja hakkas kõigest kehast lõdisema. Wahekojast kostis wali kära ja raskete sammude müdin, mis kiireste lähenes. Müürihaugu läbi paistis hele tule kuma. Kongi uks sai häkiste lahti kistud ja läwe pääl ilmus Gabriel, põlew tulelont käes. Ühe pilguga märkas ta, mis siin oli sündinud. Häkilises wihas sasis ta abtessi kõhnast käewarrest kinni, kiskus ta wahekotta ja tõukas kongi ukse jalaga kinni. Wahekoda kubises sõjameestest, nende keskel seisiwad wärisedes ja wabisedes mõned kloostri elanikud.

„Põrguliue wanamoor, mis oled sa selle ingliga teinud?" müristas Gabriel, abtessi kurjaste wapustades.

„Armu, halastust!" ägas abtess, esimese hirmuga põlwili nõtkudes.

„Kas sa tema wastu halastust tundsid?" karjus Gabriel wihaselt. „Eks ma hoiatanud sind: ära kutsu õnnetust enese ja kloostri pääle! Sa ei hoolinud sest, sinu werejänu oli ärritatud, sa läksid öösel oma ohwrit piinama. Kahetse nüüd! Sinu walitsus on otsas, Pirita kloostri wiimne päew on kätte jõudnud!"

Abtess tõusis häkiste püsti. Ta oli oma julguse jälle leidnud. Ta nägu oli kahwatu, aga ta silmist wälkus wana rüütlisoo painumata uhkus.

„Kes sa oled, ori, et sa Pirita kloostri walitsewa abtessiga sel wiisil rääkida julged?" hüüdis ta pühalikult.

„Minu nimi on Gabriel Sagorski."

Abtess läks näost weel weidi kahwatumaks ja ütles palju tasasemalt: „Mõtelge, würst, et see püha paik on, kus Teie seisate. Hoidke ennast püha paika teotamast!"

„See ei wõi püha paik olla, kus põrguline walitseb," naeris Gabriel mõrudalt. „Jumalal ei ole rõõmu selle kloostri rikkusest, mis pettuse ja orjade higi

läbi on korjatud; saagu siis wähemast auusad sõjamehed sest kasu!" Ja meeste poole pöördes lisas ta juurde: „Wõtke see tige loom ja kõik kloostri elanikud laagrisse kaasa, aga ärge puutuge nende elu külge! Selle rööwlikoopa wõite paljaks riisuda."

Wannutades sirutas abtess käed sõjameeste wastu wälja, aga need sasisiwad aega wiitmata ta käewartest kinni ja talutasiwad ta ühes kõige kloostri rahwaga õue pääle. Gabriel jäi üksipäine wahekotta seisma. Kui kõik wälja oliwad läinud, hüüdis ta tasakeste müürihaugust sisse: „Walmis, Agnes?" — ja esimest korda tuli sel teel Agnese suust rõõmus wastusi „Jah!"

Agnes ei olnud mitte enam kangekaelne — ei koguniste.

Gabriel kiskus kongi ukse lahti — ja Agnes nuttis tema rinnal

„Waene laps, waene laps!" ütles Gabriel, neiu juukseid õrnalt silitades.

„Armasta mind, Gabriel, sest ma olen sinu pärast palju kannatanud," sosistas Agnes sügawaste hinge tõmmates.

Gabriel wõttis ta kui lapsukese oma käte pääle, kandis ta saani, mässis ta sooja kasuka sisse, astus ise ta kõrwa ja wõttis ohjad kätte. Sõit läks kiireste laagri poole.

Nende selja taga kohas kloostri rahwa hädakisa, raksusiwad kirstud ja kapid kirwehoopide all ja wiimaks segas suure tule kuma ennast tõuswa koidu walgusega...

See oli Pirita kloostri wiimne päew.

16.

Lõpetus.

Sõidu ajal oli Gabriel Agnest õrnal wiisil mõne ootamata asja pääle ette walmistanud. Siisgi oli Agnese kohmetus suur, kui saan Lasna mäel — Ivo Schenkenbergi telgi ees seisatas.

„Ivo on surnud," wastas Gabriel Agnese imestawa küsimise pääle. „Ta oli ju peaaegu minu sugulane; ega see siis imeks ei ole panna, et ta weel enne surma oma toreda telgi minule pärandas. Nüüd on telk sinu oma. Ma kingin ta sulle selle tingimisega, et sa kõik kurwad mälestused tema seest sootumaks ära kaotad."

„Mil wiisil Ivo suri?" küsis Agnes.

„Ta langes auusas kahewõitluses."

„Kelle käe läbi?"

„Ta juhtus lahingus minu käe alla, wõitles kui lõwi ja oleks minu karwa päält teise ilma läkitanud, aga — taewas ei olnud tema poolt."

Armastusest ja kartusest segatud tundmusega waatas neiu noore mehe poole üles, kes oma wõidust nii alandlikult kõneles.

„On minu isa siin?" küsis Agnes tasa.

„Ta on siin ja ootab sind," wastas Gabriel. „Astu tasakeste tema juurde ja — ole mõistlik, Agnes! Meie ülema käsuandja ihuarst on tema juures. Ma loodan julgeste, et suuremat häda karta ei ole. Mina pean teid mõneks ajaks üksi jätma, aga lõuna ajal tulen teid waatama. Juhtub midagi waja olewat, siis ootawad telgi juures mitu meest sinu käskusid."

Agnes astus sõna lausumata telgi sisse, Gabriel aga istus saani ja kihutas uueste Pirita kloostri poole, mille seisukohast paks suitsusammas märku andis. Paari tunni pärast tuli ta säält sõjameestega, wangidega ja saagi koormatega tagasi. Wangid ja ühe jao saagist läkitas ta ülema käsuandja würst Mstislawski kätte, teise jaotas ta oma meeste wahele ära. Omale ei wõtnud ta kõigest kloostri warandusest muud kui ühe ainsa tüki, aga see oli ka kõigist kõige parem, sest see oli — Agnes.

Meie ei tea, mis waheajal isa ja tütri wahel läbi oli räägitud. Kui Gabriel neid lõuna ajal waatama läks, istus Agnes punaseks nutetud silmadega isa haigewoodi ees. Wana rüütel oli täiel mõistusel, aga tema näo pääle oli lähenew surm juba oma kohutawa warju heitnud. Wiimse jõuga sirutas surija Gabrielile käe wastu ja püüdis lahkeste naeratada.

„Ma tänan Teid, würst Sagorski, selle rõõmu eest, et Agnese siia tõite," ütles ta nõrga, waewalt kuuldawa häälega. „Ma tean kõik ja olen kõigega rahul. Agnes on hää laps, ta annab mulle mu waljuse andeks ja kahetseb mind pääle kauba. Ma wõin nüüd rahulise südamega surra."

„Ärge mõtelge surma pääle, rüütel," püüdis Gabriel trööstida. „Teie peate preili Agnese rõõmuks weel kaua elama."

„Minu elupäewad on loetud," kostis Mönnikhusen magusalt. „Kas teate, würst, et Teie ülemal käsuandjal wäga tark Saksa ihuarst on? Ta on nimelt just niisama tark, kui mina ise, sest ta kuulutas mulle ette, et ma homset päewa enam ei näe, ja mina — arwan niisamuti. Ärge püüdke mind asjata waigistada, lapsed, mul ei ole waigistust waja. Ma suren rõõmuga. Mis kasu minust weel on? Mis asi peaks mulle siin ilmas weel nalja tegema? Minu sõjakuulsuse läik on kustunud, mu isamaa, Liiwi orduriik, on hukka läinud, kõik mu wara on ära pillatud, oma ainsa lapse olen ma ise õnnetuks teinud ja tema tigedama waenlase kätte piinata andnud —"

„Armas isa, ära räägi nõnda!" palus Agnes isa käest kinni wõttes ja seda oma pisaratega kastes,

„See on hää, Agnes," sosistas Mönnikhusen naeratades. „Hoia mu käsi peos, see annab mulle jõudu wälja rääkida, mis mul weel südame taga on. Jah, lapsuke, ma olen sulle rasket ülekohut teinud. Ma tahtsin sind wägise Hans Risbiteriga paari panna, aga sina tundsid teda õnneks paremine, kui mina. Oh, see inimene on ütlemata alatu! Kui ma wiimati tema käest raha laenuks nõudsin, kas tead, mis ta mulle siis wastas? „Läkitage Agnes kohe minu juurde, siis saadan raha, muidu mitte!" Ta tahtis sind minu käest raha eest osta. Kõik maailma nuhtlused tulgu tema pääle! Oleks ta sel ajal minu käe alla juhtunud — aga mikspärast peaksin ma omad wiimsed silmapilgud selle wiletsa mälestusega ära kihwtitama? Sina tundsid teda paremine ja — oled ise paremine walinud. Würst Sagorski, andke oma käsi siia!... On see Teie kindel nõuu, Agnes von Mönnikhuseni omale abikaasaks kosida?"

„Jah," kostis Gabriel sügawas liigutuses.

„Siis ühendan ma teie käed ja kihlan teid peigmeheks ja pruudiks. Surija õnnistus saatku teid eluteel!.. Usu mind, würst, enne tänast päewa ei oleks ma sulle oma tütri kätt mitte lubanud, sest ma olen Saksa rüütel ja suren sinu rahwa waenlasena! — aga sa oled ise tema pärast wõidelnud ja teda enesele wõidu saagiks omandanud. Sa oled tark ja auus mees, sa ei saa Agnest selle pärast põlgama, et ma temale pääle oma nime mingisugust kaasawara ei wõi anda. Mina olen kerjaja, aga tema on siisgi Kaspar von Mönnikhuseni tütar ja kõlbab oma ainsa nime pärast küll würsti prouaks!..."

Wiimast korda wälkus piirita seisuslik ja sugukondlik uhkus wana rüütli silmis. Siis wajusiwad nad wäsinult kinni.

Õhtul heitis Mönnikhusen hinge. Würst Sagorski lahkus oma wäesalgaga Tallinna alt ja läks esmalt Kuimetsa, kus rüütli surelikud riismed tema wiimast soowi mööda perekonna matusepaigale puhkama pandi. Siis usaldas würst oma wäesalga mõneks ajaks ustawa asemiku käsu alla ja, reisis pruudiga Wene maale oma isa juurde, kes tsaari armust omad mõisad ja seisuse õigused tagasi oli saanud, kuid selle tingimisega, et ta ialgi Moskwasse ei tohtinud tulla. Siin saiwad toredad pulmad ära peetud. Pärast pulmi kutsus tsaar Iwan noore paari enese juurde, leidis neist suurt meelehääd, kinkis noorikule kalli ehte ja andis Gabrielile kõrge ameti oma enese kojas. Liiwi ja Eesti maal ei saanud Gabriel sõjast enam osa wõtta.

Kuda suur Liiwi sõda wiimaks lõppes, seda jutustada on ajaloo asi. Meie nimetame siin ainult nii palju, et Wenelased sel korral Tallinnast wõitu ei saanud, waid seitsmenädalase ümberpiiramise järele sõjamoona puuduse pärast taganema pidiwad.

Gabrieli ja Agnese kaugema elukäigu üle wõime loori laotada, teades, et magusa õnne ja kustumata armastuse soe läik loori läbi kumab. Würst Sagorski nime leiame weel nende kangelaste seast, kes Pihkwa linna kuulsa Poola kuninga Stephan Bathory wastu imeliku wisadusega kaitsesiwad ja sel wiisil Moskwa riiki raskest õnnetusest päästsiwad, kuhu ühendatud waenlaste ülikange jõud teda oli kukutanud.

Warsti pärast seda tegi tsaar Iwan Poola ja Rootsi kuningatega rahu, kuna need wiimased nüüd isekeskis hukka läinud orduriigi riismete pärast riidu läksiwad. Weel mitu ja mitu aastat pidi see õnnetu pind hirmsa sõja sõtkumist kannatama, kuna Moskwa riik puhkas, kosus ja aegamööda seda imelikku jõudu kogus, millega ta pärast Rootsi ja Poola maa kangema wõimu murdis ja wälja kurnatud orduriigi maadele oma wägewa kaitse all rahulist õnne ja edenemist tõi.

Lõpp.